ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA
SERIE NOUĂ, 32 PAGINI
18 DECEMBRIE 2009
NR. 12 (1527),
ANUL XXI
1 LEU
Editată în colaborare cu Centrul pentru Dialog Multicultural "Orizont"

12

www.revistaorizont.ro

C. UNGUREANU DUPĂ 20 DE ANI 2

CONSTANTIN JINGA GLONȚUL ȘI EXPERIENȚA LIBERTĂȚII PURE 6

CĂTĂLIN LAZURCA 18-22 DECEMBRIE 89: UN AER TARE ȘI PUR 7

ANCHETA STOP CADRU, DECEMBRIE 89 8-10

ELENA CRASOVAN REMEMORARI ÎN SURDINĂ 11

ALEXANDRU BUDAC EXCEPȚIA ROMANEASCĂ 12

STEPAN PROJECT/ PRO MUSICA TIMIȘOARA, OPERA ROCK 16-17

RADU PAVEL GHEO A DOUA MOARTE A EROILOR 19

ROBERT SERBAN TESTAMENTUL UNUI SOLDAT ÎN TERMEN REDUS 19

VIOREL MARINEASA BĂTĂLIA PENTRU O PRESĂ ADEVĂRATĂ 20

DANIEL VIGHI SÂRMA GHIMPATĂ A FRONTIEREI DE VEST 20

ANTOLOGIE MANIFEST 20 rEVOLUȚIE 22-23

SMARANDA VULTUR MEMORIA REVOLUȚIEI LA TIMIȘOARA 32

orizont 1

SĂPTĂMÂNAL AL SOCIETĂȚII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA • EDIȚIE SPECIALĂ NR. 1 (1), 27 DECEMBRIE 1989 • SERIE NOUĂ, ANUL I • 8 PAG., 3 LEI

TIMIȘOARA — primul oraș liber al României

Simbătă, 16 decembrie. În Piața Maria, primele lozinci ale acestor zile: **Noi sîntem poporul!, Nu te dăm!, Nu te dăm / Nu ple-căm!** Lîngă Piața Maria locuiește preotul Tőkés. La ora 18 are loc în Timișoara prima demonstrație de oameni liberi, după patru decenii. Trecem pe lîngă Universitate, apoi pe lîngă hotelul Continental, către clădirea Comitetului județean de partid. Se scandează **România liberă!, Libertate!, Jos Ceaușescu!**. În mijlocul orașului, un insert de viață puternică. Demonstranții strigă către cei de pe margine: — către cei cărora nu le vine să creadă și care asistă uimiți, fascinați, mindri: La-ști. La-ști. Nimeni nu pare a avea, în coloană, nici cea mai mică ezitare. Se strigă chiar cu un soi de voioșie. Sînt oameni liberi. Sînt oameni fericiți. Sînt siguri că vor învinge. Sînt muncitori, studenți, elevi. Sînt oamenii liberi ai României noi.

16 decembrie, ora 22,30. În fața primăriei orașului, soldați cu scuturi. În fața catedralei, din nou: **Jos Ceaușescu! Libertate!, România liberă!** Se cîntă **Deșteaptă-te române.** Din fața catedralei, demonstranții ajung în fața soldaților. Și, în fața soldaților, o lozincă pe care o vom auzi mereu în aceste zile: **Armata e cu noi!** Și o altă lozincă pe care o vom auzi mereu în aceste zile: **Fără violență!** Se formează un cordon de manifestanți care împiedecă impactul cu polițiștii. După ora două, demonstranții pleacă în Piața Maria. Piața Maria, inima acestor zile ale demnității, ale rezistenței, ale solidarității. Ale acestor zile care i-au așezat alături pe români, maghiari, germani, sîrbi. Un nume, un loc, un simbol.

Duminică, 17 decembrie, dimineața. O dimineață care a început demult, dar care devine mai neobișnuită pe măsură ce, ieșiți în stradă, locuitorii orașului descoperă o lume nouă: străzi aglomerate, prea aglomerate pentru acest decembrie călduros. Tot orașul coboară în stradă. Privesc către mașina pompierilor aruncată în Bega, către militenii crispați așezați în fața prelatului Tőkés și nu le vine să creadă. Sau încep să creadă. Senzația uluitoare că **se poate.** Senzația uluitoare că **armata e cu noi.** Sentimentul că oamenii aflați de partea cealaltă ar putea să fie cu noi. Au bastoane, mai tîrziu vor fi înarmați cu cioneme, cu bite speciale, dar ar putea să fie și noi. De partea cealaltă nu se mai află zidul negru al terorii abstracte, se află doar oameni care ar putea să fie, și ei, de partea noastră. (Un locotenent în uniformă, huiduit, va replica politicos: iertați-mă, ce să fac dacă port această uniformă. O replică memorabilă.)

17 decembrie, ora 14,30. În Piața Operei, o mulțime imensă asistă, deocamdată asistă, la un spectacol inedit: se strigă **Jos Ceaușescu!** Se scandează **Jos Ceaușescu!** Pe urmă, pe rînd, celelalte lozinci. Se pleacă spre clădirea Comitetului județean de partid. Ceea ce ieșeră părea doar o frîntură de vis prinde din nou realitate. Nu s-a terminat. Senzația teribilă de putere. Nu s-a terminat. În fața Comitetului județean, mașini de pompieri, soldați cu bite, mobilizare generală. Soldații nu par, însă, dornici de luptă. Unii au lacrimi în ochi. Geamurile sparte ieri au fost puse la loc, cu maximum de viteză. Coloana va ajunge mai tîrziu aici. În fața ei cîțiva copii. Oameni cu copii pe umăr scandează: **Jos Ceaușescu!** Se formează din nou un culoar viu prin care trec demonstranții. Din cînd în cînd, aceștia, către cei de pe margine: La-ști. La-ști. Se strigă: **Trăiască Doina Cornea!** Se strigă: **Trăiască Mircea Dinescu!** Unul dintre cele mai de seamă momente ale literaturii contemporane, recunoscut ca atare la Timișoara: participarea scriitorilor la rezistență.

17 decembrie, ora 16. Un elicopter plutește deasupra orașului. Se zvonește că acolo sus e însuși Tovarășul. El, personal, mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare. Pe urmă s-a aflat că nu e Dînsul, că e Tovarășa. Pe urmă că altcineva e însărcinat special cu viitoarele represalii. În Piața Vasile Roaită cineva a aprins o tanchetă, pe urmă chioșcul de ziare. Se sparg vitrine. Se pune foc. Cine pune foc? Cine sparge vitrinele? În Piața Libertății se trage. La ora șase se sparg vitrine peste tot. Se dă foc unor magazine. Oare cine dă foc?

Sînt echipe speciale aduse de tovarăși cu misiuni speciale, explică, azi, un prieten al meu. Eu admit că între cei care au spart vitrine, care au dat foc ar putea să fie și demonstranți. După ani de umilință, după această escaladă a umilinței, a terorii, a infatuării, a fost de-ajuns ca mașinile de pompieri să încerce să-i împiedice pe demonstranți să înainteze împroșcîndu-i cu apă. A fost de-ajuns ca o tanchetă să strivească o femeie. A fost de-ajuns ca mitrașiile, împroșcată ani și ani din microfoane, să primească și o formă concretă. Să-și facă apariția acum, alei. Între tinerii exasperați care au spart vitrine s-au infiltrat specialiștii dezastrelor. România lui Nicolae Ceaușescu a creat cele mai feroce sisteme de distrugere, cei mai mari specialiști ai ei. De la demolarea satelor pînă la anihilarea ultimului gest de afirmare liberă a personalității, o întreagă rețea de maeștri ai masacrului sparge, distruge, pune foc.

Duminică, 17 dec., ora 17,30. Demonstranții sînt în fața cordonului de militari din fața primăriei orașului. Strigă: **Armata e cu noi!, Jos Ceaușescu!**, cîntă **Deșteaptă-te române.** Miliția trage. (Sau cine trage?) Sînt gloanțe oarbe, strigă cineva. Pe urmă, o rachetă roșie și ... se trage din nou. Nu-mi vine să cred, dar doi manifestanți cad, alții fug. Se trage în cei care fug. După cîteva momente de descumpănire, cîțiva demonstranți se retrag să-și ridice răniții. Sînt la cîțiva metri de ei. Unul sîngerează abundent (cîteva zile, cu toate ploile, asfaltul va purta urma unei dîre lungi de sînge), celălalt face cîțiva pași și se prăbușește: nici unul nu scoate un geamăt, un strigăt. Sînt luați de prietenii lor, o mașină oprește: pentru mai multă siguranță, doi urcă în mașina care le va duce prietenii la spital. Dar ceilalți rămîn acolo, deși știu că armata (sau trupele speciale?) va trage din nou. Strigă: **Armata e cu noi!** Cîntă din nou. Se trage din nou. Cade un copil. Cineva strigă: **n-a murit.** Oamenii nu fug, nu pleacă, nu sînt disperați. Și-au învins frica. Un tanc se repede către ei, se răsucește. Tancul a reușit să-i dispersez, dar pentru cîtă vreme? În Timișoara, ceasul Catedralei s-a oprit la ora 17,30. N-a mai putut trece de ceasul crimei. Și, ceva mai tîrziu, cîteva tanchete sau tancuri sau mașini blindate reușesc să-i gonească pe manifestanți în parcul din spatele catedralei. Acolo se trage asupra lor cu toate armele. Se trage asupra manifestanților cu toate armele și în alte părți ale orașului. Cîți au mai rămas din cele șase-șapte mii, ne vom întreba în dimineața zilei următoare, cînd vom trece, cu dificultate, printre cordoanele militare. Aflăm că toată noaptea s-a tras fără somație. Cîțiva prieteni ai noștri au fost împușcați pe la spate. Multe dintre victime au fost împușcate în spate. Foarte mulți au căzut întîmplător. Se aflau în stradă cînd a început măcelul și gloanțele nu i-au ocolit. Sîngele lor se înscrie și el în tributul pe care orașul l-a plătit libertății sale.

18 decembrie, ora 14,30. Cîțiva copii apar pe treptele catedralei. Peste cîteva minute apar alții. Poarta luminărilor aprinse, grupul crește. La o sută de metri de ei — blindate, cordoane de militari. 14,55. Copii de pe treptele catedralei au scos tricolorul. O femeie agită tricolorul. Cîntă **Deșteaptă-te române** și **Horea Unirii.** Strigă **Pîine-Pace-Libertate.** Strigă, cu o forță neobișnuită, **Jos Ceaușescu!** Carele blindate trag, văd gloanțele cum ricoșează din acoperișul, din treptele, din coloanele Catedralei. Doi cad, ceilalți se retrag după coloane și strigă: **Jos Ceaușescu!** Strigă: **Avem răniți, aduceți Salvarea.** Din stația de tramvai, aflată cîțiva metri în colo, se strigă: **Ucigași, Criminali.** Se trage mereu, se trage din toate părțile, se trage cu toate armele. Cad copii, văd unul luat de soldați și dus la el.

(Continuare la pag. 2)

DECLARAȚIE

În numele scriitorilor români care au aderat la principiile exprimate prin declarația Consiliului de Salvare Națională, aducem la cunoștință formarea Societății Scriitorilor Români din Banat.

Societatea Scriitorilor Români din Banat se afiliază la Comitetul Județean al Frontului Salvării Naționale.

Cimpul de exprimare al Societății Scriitorilor Români din Banat este revista „Orizont", săptămînal al Societății Scriitorilor din România.

Societatea Scriitorilor Români din Banat cheamă toți scriitorii români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități să adere la structurile ei.

COMITETUL DE INITIATIVĂ

open art
Timisoara Open Art City

PROIECT REALIZAT CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI MUNICIPIULUI TIMIȘOARA ȘI AL CONSILIULUI LOCAL TIMIȘOARA, ÎN CADRUL CONCEPTULUI *TIMIȘOARA OPEN ART CITY (TIMIȘOARA - ORAȘ DESCHIS AL ARTELOR)*

12
5 948410 000096

cyan magenta yellow black

DUPĂ 20 DE ANI

CORNEL UNGUREANU

1. TIMIȘOARA, PRIMUL ORAȘ LIBER...

Așa, ca în istoriile cu mușchetari. În ianuarie 1990, Mircea Ciobanu, victorios ca și noi, mă ruga să-i trimit 20 de pagini despre decembrie 1989 la Timișoara, fiindcă pregătea un volum care ar fi trebuit să apară în Franța. Francezii ar fi fost fericiți să afle, Timișoara era în centrul lumii. Să-i trimit 30 de pagini repede, el vrea ca acest volum să înceapă cu Timișoara. Cu paginile scrise de mine. Sigur, are cine să realizeze versiunea franceză a cărții, cum să nu aibă? Și peste câteva zile, Sergiu Levin, victorios ca și noi: nu pot să-i dau câte pagini vreau eu despre felul în care la Timișoara...în decembrie...Cronica revoluției. Ar vrea să scoată în Israel o carte despre Timișoara.

Între timp, noi făceam număr după număr revista Orizont. Primul l-am făcut la Adriana acasă, cu Antoaneta Iordache, Adriana, Mircea, Lucian Alexiu, Iosif Costinaș. Numai noi, sau au mai fost și alții? Era vineri, 22 decembrie, după amiaza. Vineri era ziua în care odinioară apărea revista. N-a apărut azi, va apărea mâine. Claudiu fusese și va fi în miezul evenimentelor, era acum acolo, la județ, între noii lideri, așa că Antoaneta, soția lui, putea să ne comunice evoluția întâmplărilor. Noua așezare a națiunii, după Ceaușescu. Și să garanteze libertatea revistei. Cine putea să fie mai bun decât noi, cine ar putea să scrie mai bine decât noi? Și totul a înaintat cu mare viteză, primul număr era ca și făcut, pagini pe care le citeam între noi aveam destule, altele le puteam scrie în tipografie. Despre ce trăisem, prin ce trecusem, cu alte cuvinte, ce s-a întâmplat în acele zile extraordinare. În ultima săptămână. În ultima lună. În ultimii ani. Uniunea scriitorilor nu mai e bună, ia cineva inițiativa, să înființăm Societatea scriitorilor români. În primul număr al revistei, e lansată întrebarea: Vreți să fiți membri ai Societății scriitorilor? Vă înscrieți în Societatea scriitorilor? Cum să nu, apar cereri, unele cu multe pagini despre lupta anticomunistă a autorilor. E drept, au scris omagii lui Ceaușescu, dar în silă. În vechea Uniune a fost cutare și cutare, ei vor fi fericiți în Societatea scriitorilor. Cineva îl sună pe Mircea Dinescu, care explică pe larg de ce nu e nevoie de Societatea scriitorilor: e încă bună Uniunea scriitorilor.

Istoria cea nouă începea să prindă contur. Citesc paginile pe care le-am scris pentru primul număr, aparțineau unei exaltări explicabile: am scăpat, săptămâna prin care am trecut ar fi putut să fie ultima. N-a fost ultima, e prima. Nu ne-au bombardat avioanele lui Ceaușescu, nu ne-au nimerit cu armele lor sofisticate teroriștii, iată, trăim. Noi trăim. Îmi recitesc paginile pe care le-am scris în acele zile de delir ale entuziasmului, pentru cartea lui Mircea Ciobanu. Și pentru cartea lui Sergiu Levin. Și pentru cartea despre Timișoara, pe care... desigur... ar fi trebuit să o închei, triumfal, în acel an de grație, 1990: **Timișoara, primul oraș liber din România**. Valul de știri, unele după altele, războaiele cu "cei răi", care au fost, din ce în ce mai violente animă media: cine sunt cei răi, cine sunt cei buni? Cine a fost aruncat în mormintele de la Cimitirul săracilor?

Așa că, grație lui Claudiu, aflat la județ, trec pe la noi un șir de oameni de vârf ai revoluției – le luăm interviuri. Alții ajung la Iosif Costinaș și la Lucian Ionică – ei îi filmează: alte interviuri și alte interviuri. Noile publicații lansează bombă după bombă, apar vedete care dispar în zilele următoare, noi încercăm să rămânem în literatură. Și între știrile clare. Da, în literatură, dar nu-i deloc simplu. Apar bătrânei veseli cu manuscrise în genți încăpătoare: iată, spune unul, am scris un roman despre daci, interzis de comuniști. Ei, cum, îl întreb, comuniștii aveau tot interesul să publice romane despre daci. S-a dus cu el la vreo editură? Nu, nu s-a dus la editură, l-a dat unui scriitor să-l citească și el, comunistul, i-a spus... Iau romanul, mă uit prin el, nu descopăr vreo urmă de talent, așa că îl rog pe Lucian Alexiu să negocieze cu domnul. Apar și alți interziși de vechiul regim, cu poeme, cu piese de teatru, cu necazuri vechi și noi. Nu îndrăznesc să le spun că n-au talent, facem conversație, mai vedem. Ședințe după ședințe vor să pună la punct noua filială și noua revistă. Suntem în miezul schimbărilor, spiritul revoluționar înflorește în fiecare oră, mai viril ca niciodată. Învie supărări vechi, apar altele. Prin redacție se perindă ilustrissimi, revoluționari, vedete, super-vedete, viitori oameni politici pe care îi intervievăm cu drag. Și ei mărturisesc, mărturisesc, au amănunte pe care ni le oferă doar nouă. Să nu scriem, nu e momentul. Așa că nu am scris decât foarte puțin despre cei mai importanți sau nu am transcris din ceea ce mi-au spus. Nu era cazul, va fi timp pentru vremurile postrevoluționare. Iată, nimeni nu știe mai multe decât noi.

2. CE NE MAI RĂMÂNE DE SCRIS, SAU DE PUBLICAT.

Da, eram privilegiați, ultimele știri ajungeau foarte repede la noi: cele din viața socială, prin trimișii lui Claudiu și ai Antoanetei, cele din literatură, prin Mircea: el avea dialog cu Bucureștii. Stau de vorbă cu un tânăr foarte fragil, el a fost mereu în primele rânduri, pe urmă a fost în închisoare. Îmi spune că îl cheamă Gavriliu. Ești cumva rudă cu Leonard Gavriliu, îl întreb. Da, e chiar fiul lui, a fugit în Ungaria, a stat într-un lagăr de acolo și de acolo s-a întors la Timișoara în 14 sau în 15. Nu mai știe exact când s-a întors, nici prin ce a trecut prin lagărul din Ungaria, dar acum e fericit, fericit. Pe urmă îmi dă detalii, nu foarte multe, promite că va reveni și va povesti. Sunt foarte bucuros că putem vorbi despre criticul Leonard Gavriliu, tatăl lui, a condus ani în șir sectorul de critică al revistei **Scrisul bănățean, Orizontul** de azi, cum ar veni. El a fost primul care a condus sectorul de critică, eu sunt al patrulea, după Gavriliu, Lillin, Nicolae Ciobanu. Da, e surprins tânărul Gavriliu și își suprimă zâmbetele. Nu mai e dispus să facem conversație. Îmi va povesti data viitoare despre Ungaria, drumurile și întâmplările lui de acolo (nu adaugă: și despre Leonard Gavriliu). Acum nu poate, se duce să-și întâlnească prietenii. Da, sunt întâlniri importante, una dintre ele a fost a lui Iosif cu două surori de la Spitalul județean. Cele două surori susțin că nu a fost numai un camion cu morți, au fost două sau trei. N-au

fost două, au fost trei. Ele au văzut, au stat la geam și au privit, ele pot depune mărturie.

3) SI DESPRE CE AM MAI PUTEA DEPUNE MARTURIE

Au fost două camioane sau trei? Au fost doar 40 de cadavre sau mai multe? O sută, sau mai multe? Casetele pe care Costinaș a filmat mărturiile nu mai sunt. Sau nu știu nici eu unde vor mai fi fiind ele. Așa că n-au fost trei camioane, dar două... prin ziare cineva scrie că au fost două. Și pe urmă dispare. Însă ipoteza cu două camioane de morți rămâne și parcă e întărită în aceste zile. Dar ceilalți morți? Luni, când au tras în copiii aflați pe treptele Catedralei, când au tras în cei de pe treptele Catedralei, priveam de pe balconul apartamentului în care locuiesc. Din apartamentul meu se puteau vedea bine treptele Catedralei. Nu mi-a venit să cred că se trage în cei de pe trepte. Câțiva au căzut, alții au căzut, focurile nu se opreau. M-a sunat telefonul, era Augustin Buzura. M-a întrebat ce se întâmplă la Timișoara, am revenit pe balcon cu telefonul în mână. Să audă și el – să nu creadă că fantazez. Se trăgea, pe treptele catedralei erau copii care cădeau. Sau halucinam eu? Am sunat-o imediat pe Doina Pașca. Știam că o va suna Willi Totok, așa că i-am spus că se trage în copiii de pe treptele Catedralei. A murit cineva, m-a întrebat? Vreo treizeci, am exclamat eu. Nu știu dacă știrea a ajuns la posturile de radio de la Doina sau de la Totok. În primele note bilanțiere asupra ucișilor de la Timișoara apărea și această cifră: 30 de copii. Inventarele postrevoluționare au infirmat știrea, care părea enorm gonflată. N-aveau cum să moară copii acolo, oricum, doi-trei, nu treizeci. Se afla. Dar copii de care nu se interesa nimeni mai erau prin Timișoara. În tipografia în care tipăream revista se aflau doi - dormeau acolo. N-aveau unde să se ducă. Pe la județ nimerise altul, era de la Casa de copii din Bacău. Sau din Botoșani. A făcut cineva inventarul caselor de copii din Moldova – a aflat de ce au fost aduși la Timișoara ca să defileze în fruntea coloanelor de demonstranți?

Și rămân, din nou, lângă enigma Iosif Costinaș. Unde îi sunt videocasetele, unde hârtiile, unde anchetele? Și unde mormântul?

Fie această pagină în memoria lui.

CĂRȚILE LUNII DECEMBRIE

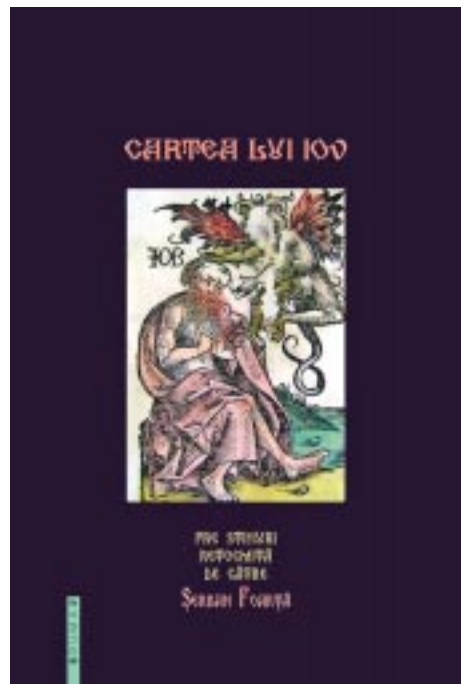

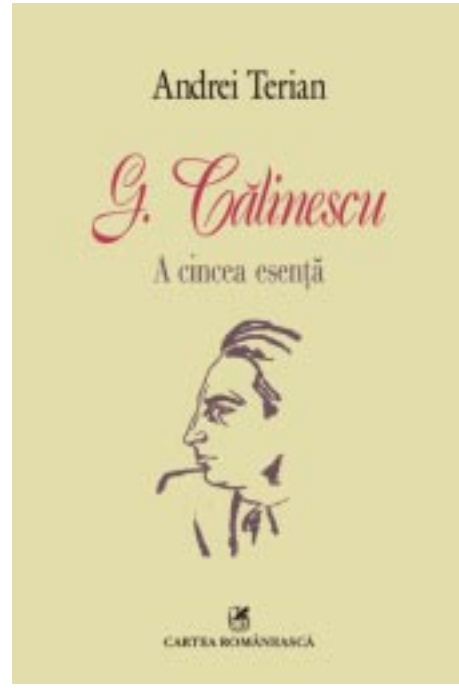

COPYRIGHT
copyright

POVEȘTE DE CRĂCIUN

ȘERBAN FOARȚĂ

– Veverițo,-ți sunt pe plac alunele?
– Nu toate, unele.
– Care *unele*?
– Alea bunele, cele mai bunele.
– Care-anume, spune odată,
că mi-e dor de-o pralină!
– Păi, alea (zise veverița cam avară
la vorbă, căci avea gura plină)
trase-n ciocolată.
– Amară?
– Cu lapte.
– Și eu, unul, unde dau de ele,
că a trecut de 7,
iar prin pădure,-s doar un vagabond.
– În scorbura Zânei cu păr blond
și ochi de albăstrele,
care tot ronțăie și ronțăie la ele.
– E vorba de Zâna cea Bună?
– Vezi bine, zise veverița (bună,
și ea),
ronțăind o alună
așa:
ront,
cront...

Aceasta este
o mică poveste
de citit seara, la lună.

LA REVOLUȚIE, CA ÎN SANDU DUMAS, TATAL

MARCEL TOLCEA

1. Conspirația marină. Privit mai îndeaproape, cuvântul revoluție are ciudățeniile lui. Din punct de vedere social, revoluție înseamnă o schimbare radicală a societății. În fizică, astronomie sau geometrie, revoluția este o mișcare ce descrie o traiectorie completă. Mai simplu spus, prin mișcarea de revoluție, un corp ajunge de unde a plecat. Ceea ce, metafizic vorbind, are un insuportabil umor. Personal, am avut presimțirea că așa se va petrece și cu schimbarea la față a României încă din primăvara lui 1989. În luna mai 1989 eram redactor la editura Facla și am fost brichisit de un fost profesor universitar de socialism științific, Wiliam Marin, care a ținut morțiș să îmi spună așa: "până la finele anului Criminalul va fi lichidat". Criminalul era Ceaușescu și fix în clipa în care mi-a spus acest lucru mi s-a făcut frică. Poate că era un provocator. Nu aveam deloc stofă de conspirator și i-am spus ceva de circumstanță despre PCR și despre secretarul general al partidului. M-a asigurat că știa totul despre mine, inclusiv că am evitat să scriu în volumul omagial dedicat lui Ceaușescu. În seara acelei zile omul meu urma să plece definitiv în Germania și a ținut să le transmit prietenilor mei, citez, Vasile Popovici, Daniel Vighi și Mircea Mihăieș "să nu cedeze pe ultima sută de metri". Nu mi-a cerut nimic. Doar să am încredere. Dovada? Volumul **Perspective globale ale omenirii**, apărut la Editura Tehnică și Științifică în acel an. Din primul guvern democrat al României postbelice — mi-a spus profesorul — vor face parte doi dintre coordonatorii cărții. De spaimă, nici nu am îndrăznit să ating cartea în librării. Abia târziu am văzut despre cine era vorba: Ion Iliescu și Serghei Celac, întâiul ministru de externe al României democratice. Ceea ce a urmat în 1990 a confirmat umorul definitiv al situației: Wiliam Marin a acordat un interviu revistei "Stern" în care afirma că, printre conspiratorii de la Timișoara, se aflau Cornel Ungureanu și György Mandics.

2. Saltul nutriei. Sâmbătă seara, în 16, încerc să trec pe lângă casa lui Tökés. Ca de obicei, mi se face frică la primul semn. Primul semn erau vreo 2-3 securiști pe care mi s-a părut că îi recunosc în travesti. Duminică dimineața, pe la 9, plec cu mașina și văd semafoarele de la Spitalul CFR distruse. E Miliție multă acolo. Nu se poate trece. Merg la Comitetul Județean, unde sunt urme și mai tari. Geamurile librăriei de lângă redacția "Drapelului roșu" sunt sparte și se văd urme de cărți arse. Ale lui Ceaușescu. Plec de acolo și opresc pe Victoriei nr. 4, la Todoran. Intru în casă urlând din toți bojocii: "Gata, s-a terminat!" Dom Profesor e emoționat și îi povestesc ce și cum. Nu a auzit nimic din tumultul nopții. Doamna Mura spune ceva ca în **O noapte furtunoasă**. Trec rapid pe la Moni Drăgan. Prin fața casei lor de pe Victoriei trec militari ce cântă "Nouă nu ne e frică de moarte". Nu mai știu cum mă întâlnesc cu Mircea Pora și cu Remus Georgescu. Știu doar că mergem împreună să aruncăm cu pietre în soldații din fața Comitetului județean PCR. Suntem fotografiați la greu de la geamurile ziarului "Szabad Szó". Mircea mă tot întreabă dacă mai primește "formularele mari" pentru Franța. Careva dă cu lacrimogene și fugim de mâncăm pământul. Prilej cu care Maestrul Georgescu își pierde căciula de nutrie. Așa că ne întoarcem toți trei să o recuperăm. Pentru noi Revoluția a învins chiar atunci.

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA

ALEGERI

Luni, 23 noiembrie 2009, după o ședință de cinci ore, Conferința Națională a Uniunii Scriitorilor din România l-a ales prin votul a 344 de delegați pe criticul **Nicolae Manolescu** președinte al Uniunii pentru încă un mandat de 4 ani. Scorul final a fost Nicolae Manolescu 174 voturi, Nicolae Breban - 76, Dan Mircea Cipariu - 38, Constantin Stan - 36, Ștefan Agopian - 17, voturi nule - 3. Filiala Timișoara a fost reprezentată de cei 30 de delegați aleși la Conferința Filialei din 16 septembrie 2009.

Marți 24 noiembrie, Consiliul Uniunii Scriitorilor din România s-a întrunit la sediul Uniunii sub conducerea președintelui său, domnul Nicolae Manolescu, reales cu o zi înainte. Au fost prezenți 56 de membri dintre cei 68 aleși de filiale. Membrii Consiliului au ales prim-vicepreședintele, în persoana domnului **Varujan Vosganian**, și pe cei doi vicepreședinți ai USR, **Gabriel Chifu** (probleme interne) și **Irina Horea** (relații internaționale), precum și Comitetul Director al Uniunii: **Horia Gârbea, Nicolae Prelipceanu, Doina Cetea, Cassian Maria Spiridon, Mircea Mihăieș, Dumitru Chioaru, Nicolae Oprea, Leo Butnaru, Alexandru Dobrescu, Szilágyi István** (reprezentant al comisiei pentru minorități). Comitetul Director se va întruni în prima ședință de lucru în luna ianuarie a anului 2010. Tot atunci va avea loc următoarea ședință a Consiliului care va alege celelalte comisii ale Uniunii (de validare, de cenzori, de relații externe etc.) În același context, au fost alese prin vot Juriile pentru decernarea premilor literare ale Uniunii Scriitorilor din România pentru anul literar 2008, după cum urmează: Juriul pentru nominalizări (Paul Aretzu, Dan Cristea, Horia Gârbea, Mircea Ghițulescu și Vasile Spiridon) și Juriul pentru decernarea premiilor (Al. Cistelecan, Cornel Ungureanu, Mircea A. Diaconu, Adrian Popescu, Nicolae Oprea).

FILIALA

26 noiembrie. A avut loc lansarea volumului **Dezorbirea** de Lucian P. Petrescu. Despre poezia, proza, eseistica lui Lucian P.Petrescu, dar și despre rolul important al scriitorului în afirmarea generației optzeciste timișorene au vorbit Adriana Babeți, Eugen Dorcescu, Eugen Bunaru, Suzana Fântânariu, Ciprian Radovan, Ion Jurcă Rovină, Mircea Mihăieș, Cornel Ungureanu și alții. S-au subliniat virtuțile neobișnuite a acestei literaturi a deziluzionării, propuse de un autor capabil de neobișnuite reînnoiri. Și, pe multe pagini, de o remarcabilă forță expresivă.

Miercuri, 2 decembrie, Filiala Timișoara a Uniunii Scriitorilor și revista "Orizont" au fost gazda unei întâlniri cu prozatoarea Carmen Francesca Banciu (Germania)

La sediul Filialei a avut loc în ziua de **3 decembrie a.c.** Ședința Ordinară a Comitetului de Conducere al Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor, cu următoarea Ordine de zi: 1. Alegerea prin vot a Vice-președintelui Filialei; 2. Probleme privind consrvarea patrimoniului literar timișorean; 3. Probleme privind relațiile cu tinerii scriitori; 4. Probleme privind organizarea unor tabere de literatură în anul 2010; 5. Analiza financiară și aprobarea proiectului de buget pentru anul 2010. Cu unanimitate de voturi, doamna Maria Pongrácz-Popescu a fost aleasă în funcția de Vicepreședinte al Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor. La ședința prezidată de criticul Cornel Ungureanu, Președintele Filialei, au participat: Lucian Alexiu, Adriana Babeți, Paul Eugen Banciu, Bárányi Ferencz, Mircea Mihăieș, Marian Odangiu, Annemarie Podlipny, Maria Pongrácz-Popescu și Alexandru Ruja.

TIMIȘOARA ÎN CĂRȚI

În cadrul proiectului **Timișoara în cărți** (cu sprijinul Primăriei Municipiului Timișoara și al Consiliului Local, în cadrul conceptului *Timișoara, Open Art City*), scriitorii Ioan Es. Pop, Peter Sragher și Robert Șerban au avut, în 24 noiembrie, o întâlnire cu elevii Liceului Lenau din Timișoara. În prima parte a evenimentului moderat de profesoara și traducătoarea Ramona Tarka, cei trei au citit poezii din volumul lor "o căruță încărcată cu nimic/ ein karren beladen mit nichts" (editura Brumar), în a doua parte având loc o discuție despre literatură. În după-amiaza aceleiași zile, la Cafeneaua Papillon, în prezența a peste 50 de iubitori de poezie, Pop, Sragher și Șerban au lecturat din același volum și au răspuns numeroaselor întrebări venite din partea publicului. În 25 și 26 noiembrie, cei trei autori au susținut două recitaluri de poezie la Viena – unul la Salon no. 173, celălalt la Institutul Cultural Român –, iar în 27 noiembrie au fost oaspeții LiteraturHaus din Innsbruck, unde s-au întâlnit cu profesori și studenți de la catedra de romanistică a Universității din orașul austriac.

DOCUMENT

document

orizont 1

TIMIŞOARA — primul oraş liber al României

DECLARAŢIE

ORIZONT — 2

TIMIŞOARA — primul oraş liber al României

LOZINCILE

CARŢILE

ORIZONT — 3

ÚN DOCUMENT

EXERCIŢII DE LIBERTATE

VREM LIBERTATE

ORIZONT — 4

ANDREI PLEŞU

ARTA SPIRITUALĂ

MIRCEA DINESCU

ALEXANDRU PALEOLOGU

Umanism şi monumente

DOCUMENT
document

● 5 ● ORIZONT

ANTOLOGIA DEMNITĂȚII

DAN HĂULICA

O instanță a cugetului, studiul

ANA BLANDIANA

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

AL. CĂLINESCU

Biblioteci deschise

OCTAVIAN PALER

Viața ca o coridă

ORIZONT ● 6 ●

ANTOLOGIA DEMNITĂȚII

MIHAI ȘORA

DIALOGUL GENERALIZAT

PETRU CREȚIA

Vorbire despre Eminescu

● 7 ● ORIZONT

DAN PETRESCU

Confortul intelectual

LUCA PIȚU

Patafizica omenească

DOINA CORNEA și LÁSZLÓ TÖKÉS

Cazul Silviu Brucan

ORIZONT ● 8 ●

SOLJENIȚÎN

ARHIPELAGUL GULAG

GLONȚUL ȘI EXPERIENȚA LIBERTĂȚII PURE

CONSTANTIN JINGA

Robert Șerban: *Părinte Jinga, puțini știu că ați fost repetent un an, pe când erați student. Când și de ce s-a întâmplat asta?*

Constantin Jinga: Da, este adevărat. Eram în primul an de studii, la Filologie (așa se numea pe atunci Facultatea de Litere din cadrul Universității). Atunci s-a întâmplat, cam cu o săptămână înainte de a intra în vacanța de iarnă, că într-o seară de duminică, pe când toată lumea era uimită de faptul că, chiar dacă ne aflam în toiul lui decembrie, afară era o atmosferă de primăvară, a trecut prin mine un glonț. Probabil 7,62. Lovitura a fost chiar în piept; până la urmă, mi-am petrecut în spital acea vacanță de iarnă și încă vreo două săptămâni din luna ianuarie a următorului an. După o perioadă de recuperare am revenit la școală, pe la sfârșitul lui februarie. Șansa mea a fost că, acel ianuarie fiind destul de agitat, sesiunea de iarnă s-a tot amânat și prelungit, astfel încât am reușit totuși să-mi trec cu bine examenele și să-mi continui cursurile pentru semestrul al II-lea. Din păcate, pe la începutul lunii aprilie am fost diagnosticat cu HVC – boala s-a declanșat atunci în forma ei acută. Este aproape 100% că am contactat virusul în decembrie-ianuarie, când intervențiile chirurgicale care s-au făcut asupra mea au avut loc, practic, aproape în regim de război. În plus, în decembrie, când fusesem adus la spital, eram în șoc hemoragic, așa că am primit sânge: în condițiile de atunci, șansele de a fi primit sânge cu virusul care provoacă HVC sunt maxime. Boala s-a declanșat în aprilie, așa că a urmat încă o lună petrecută prin spitale. S-au acumulat astfel destul de multe absențe. Am ieșit din spital pe la începutul lunii mai, dar a trebuit să stau acasă încă vreo trei săptămâni. Se cam termina semestrul, fără ca eu să fi fost pe la cursuri. Pe lângă aceasta, recomandările medicilor au fost să evit efortul și stresul aferent unei sesiuni de examene. Am decis să întrerup anul și să o iau de la început, în toamna următoare. Așa se face că în toamna lui 1990 eram din nou student în anul I, la Filologie, Franceză-Română.

R.Ș.: *De ce ezitați să spuneți că în decembrie 1989 ați ieșit pe străzile Timișoarei? De ce vă sfiiți să povestiți cum a fost? Spuneți ce și cum s-a întâmplat!*

C.J: Este vorba mai puțin despre ezitări sau despre sfiiciuni, cât despre un refuz pur și simplu. De-a lungul celor douăzeci de ani care s-au scurs de atunci am avut prilejul să povestesc de nenumărate ori despre cum am fost pe străzile Timișoarei și despre ce s-a întâmplat în decembrie 1989; am povestit în fața camerelor de luat vederi, în fața microfoanelor, în termeni retorici, declarativi, declamativi, reclamativi sau doar clamativi și de fiecare dată am rămas după aceea cu un gust amar și cu sentimentul pe care îl trăiește, probabil, orice coajă de sămânță prăjită scuipată pe caldarâm. Iar între acest sentiment și starea pe care o ai atunci când vezi că aproapele tău ridică arma spre tine și trage, dar tu ești hotărât să nu te dai la o parte, este o distanță însemnată, pe care eu nu mai sunt dispus să o străbat.

R.Ș.: *Acel glonț v-a adus și altceva în afară bolilor și a suferințelor?*

C.J.: Întrebarea îmi aduce aminte de o vorbă care circula prin anii '90: se spunea că, în decembrie '89 românii și-au luat rația de libertate. Și se mai spunea că atunci românii au tras adânc aer în piept, dar aerul acela era plin de gloanțe. Pentru mine glonțul a fost prilejul unei experiențe unice a lucidității în stare de libertate pură. În ce măsură depășește aceasta sfera bolilor și a suferinței este cu neputință de înțeles, cred eu, pentru cineva care trăiește starea de luciditate altundeva decât în Hristos și în Biserică – acolo unde se află, de fapt, libertatea pură.

R.Ș.: *Ați urmat cursurile de la Filologie, dar apoi și pe cele de la Teologie. Pura curiozitate intelectuală v-a mânat spre a doua facultate?*

C.J.: Deloc. Ideea de a urma Teologia am avut-o încă din liceu, de prin clasa a XI-a, și era legată de chemarea pentru preoție. Eram în anii '80, iar pe atunci eu nu aveam posibilitatea de a urma Teologia, așa că am ales domeniul care mi s-a părut cel mai apropiat la acea vreme, adică Filologia. După '89, de îndată ce a fost posibil, am urmat și Teologia. Privind în urmă, realizez că a fost un parcurs benefic, iar Filologia a fost un compromis fericit, de ale cărui roade mă bucur și astăzi.

R.Ș.: *Moartea poate schimba viața?*

C.J.: E o întrebare atât de filosofică, încât ispita de a formula un răspuns pozitiv aproape că mă face să zâmbesc. Dacă judecăm lucrurile strict orizontal, biologic, materialist, atunci poate că da. Spun "poate", pentru că între aceste limite lucrurile sunt întotdeauna supuse relativului.

Dar altfel nu, de bună seamă că nu. Gânditori precum Siracidul, Sf. Ioan Scărarul sau Sf. Ioan Gură de Aur vorbesc deopotrivă despre importanța meditației la moarte, ca act în care ei văd pe bună dreptate un catalizator pentru efortul omului de a se îndepărta de patimi și de a-și cultiva virtuțile. Dacă citim cu atenție, observăm că aceasta nu se referă deloc la moarte ca atare, ci la conștientizarea caracterului trecător și perisabil al lucrurilor care sunt astfel, adică trecătoare și perisabile. De aceea putem spune, fără a bagateliza, că în realitate moartea nu schimbă mare lucru. Dacă este ceva care poate să schimbe realmente viața, atunci acest ceva sau, mai bine zis, acest Cineva este în cu totul altă parte. Hristos a murit, revelând astfel în văzul întregii lumi caracterul derizoriu al morții. Hristos a înviat, "cu moartea pre moarte călcând", iar noi vedem în aceasta că viața noastră poate înflori sub lumina Celui care este Calea, Adevărul și Viața. Asta da schimbare.

R.Ș.: *Înăuntrul bisericii se pot face revoluții?*

C.J.: Mă bucură pluralul: într-adevăr, biserica este un spațiu propice pentru revoluții. Poate chiar spațiul gândit prin excelență pentru așa ceva. Să zicem că a fost la început o revoluție, atunci când prin Iisus Hristos s-a restaurat ordinea firească a lucrurilor. Iar de atunci se tot întâmplă revoluții, cu fiecare om care ajunge să cunoască acea tainică întoarcere lăuntrică a minții și a inimii către Dumnezeu, întoarcere pe care Sf. Luca o numește "venire în sine" (Luca 15:17). Odată întors către Dumnezeu, omul este chemat la o continuă evoluție.

R.Ș.: *Însă biserica este și o instituție, și încă una foarte importantă. Despre Biserica Ortodoxă Română se spune și se scrie că este conservatoare, rezistentă la nou. Știu că ierarhia bisericească nu prea lasă loc de… întors, dar întreb filologul care sunteți: ar fi necesare schimbări ale acestei instituții?*

C.J.: Dar ce legătură este între filolog și instituție? De altfel, filologul care sunt este tributar unor modele care nu ar prea recomanda un răspuns la o asemenea întrebare. Îmi amintesc cu drag, de pildă, de profesorul G.I. Tohăneanu, pentru care Universitatea, ca instituție, exista doar ca

un cadru în care el se întâlnea cu studenții. Uneori, când acest cadru își făcea simțită existența, obișnuia să compare instituția cu un organ intern de care, atâta timp cât este sănătos, nu ai cunoștință, nu-l simți, iar când începi să-l simți, înseamnă că trebuie să dai fuga la medic. Ca preot, evident că nu de puține ori se întâmplă să simt și acea aripă a Bisericii Ortodoxe Române prin care, după cum bine zicea reputatul domn căpitan și inginer Ed Murphy, referindu-se la esența oricărei instituții, "nu trebuie să mergi niciodată fără să ții o hârtie în mână". Dar ce ne-am face fără birocrație, nu-i așa? Apropo, cunoașteți vreo birocrație care să fie și revoluționară?

Lăsând la o parte tonul glumeț, de bună seamă că birocrația și aferenta instituție ecleziastică, atâta timp cât funcționează ca un fel de interfață menită să asigure o oarecare armonie cu prevederile legislației seculare și urmează cel mai adesea modele tot seculare, nu poate fi mai revoluționară decât acestea. În plus, adeseori preia v*olens nolens* și metehnele modelului, iar dacă se mai întâmplă și ca tot acest conglomerat să ajungă să fie pus în aplicare de persoane care altfel sunt oameni cumsecade, dar pur și simplu nu află bucurie în ceea ce sunt însărcinate să facă, riscul de a ajunge să contemplăm fotocopia după *Whistler's Mother* este considerabil. La nivel instituțional schimbările sunt permanent necesare și, ori de câte ori izbutesc să transgreseze cea de a cincea lege a lui Parkinson, sunt binevenite.

Dincolo de stridențele care răzbat uneori prin *mass media*, există nenumărate situații în care Biserica și-a dovedit cu asupra de măsură tocmai capacitatea de a contribui notabil la binele public, în condiții dintre cele mai dificile și care necesitau o disponibilitate necondiționată. Mă refer, desigur, la activități de natură socială de anvergură, care nu pot fi desfășurate în orice condiții și fără implicarea unui personal calificat de top. O simplă enumerare selectivă a celor mai importante acțiuni desfășurate în ultimul an cred că ar depăși spațiul alocat acestui interviu. Iar la nivel mai mic, parohial, realitatea este populată de oameni care pur și simplu își fac datoria – însă aceasta, după cum știm, nu constituie de regulă un subiect de știre.

În altă ordine de idei, despre Biserica Ortodoxă Română și despre conservatorismul ei se scriu și se spun multe. Dumneavoastră amintiți aici opinia cum că am fi o biserică rezistentă la nou. Veți fi surprins, poate, să aflați că există și opinii contrare, unele dintre ele fiind formulate chiar pe tonalități aspre și acuzatoare. Vedeți bine, dacă schimbăm ceva, ne ceartă unii, pentru că li se pare prea mult; dacă nu schimbăm nimic, ne ceartă alții, atât pentru că nu schimbăm, cât și pentru că, dacă am schimbat totuși ceva, în opinia lor, este insuficient. Oricum ar fi, tot nu-i bine. Avem de a face aici cu o falsă dilemă, cu nuanțe caragialești în care, din fericire, biserica nu se lasă atrasă.

R.Ș.: *Experiența – nu găsesc alt cuvânt mai bun – prin care ați trecut în urmă cu douăzeci ani și tot ce s-a întâmplat apoi cu dumneavoastră și în jurul dumneavoastră ar merita să rămână scrise într-o carte?*

C.J.: Într-o oarecare măsură, cred că lucrul acesta s-a și întâmplat deja, în sensul că s-au scris câteva cărți despre acea perioadă, s-au realizat și câteva filme. Cu siguranță, încă mai sunt multe de făcut în vederea păstrării memoriei legate de acel timp și de oamenii de atunci. Legat de aceasta, experiența Holocaustului nazist a demonstrat că protagoniștii evenimentelor, mai cu seamă dacă sunt din tabăra victimelor, nu sunt întotdeauna și cei mai buni transmițători ai memoriei. Tendința firească a omului este aceea de a uita părțile traumatizante din trecut. Cred că la fel stau lucrurile și în cazul deceniilor de comunism din România – context în care momentul decembrie 1989 reprezintă un capitol aparte. Încă este nevoie de timp, dar nu pentru uitare, ci pentru o decantare cât mai temeinică a memoriei, ca act strict necesar pentru o asumare conștientă, istorică și identitară – dacă nu chiar și mai profund de atât – a acestui fragment din trecutul nostru.

Dacă întrebarea se referă la experiența mea personală din decembrie 1989, nu vă ascund că unul dintre motivele care mă umpleau de bucurie exact în momentele cele mai critice, după ce am fost împușcat, ținea de faptul că eram extrem de lucid și, în ciuda neputinței fizice aproape totale, eram conștient de absolut tot ce se întâmpla în jurul meu. Mă bucuram că trăiesc toate acele evenimente și chiar în acele clipa plănuiam ca într-o bună zi să transpun într-o carte acea stare de hiperluciditate și perspectiva pe care ea o oferă asupra lumii. Era fascinant. Încă nu știu ce ar putea conține o astfel de carte și dacă am calitățile necesare pentru a o scrie vreodată ca atare. Ce știu deocamdată este că o carte se poate scrie în mai multe feluri și am motive întemeiate să cred că pentru mine slujirea preoțească este modalitatea cea mai potrivită de a o scrie într-un sens care să merite într-adevăr.

Interviu realizat de
ROBERT ȘERBAN

18-22 DECEMBRIE 89: UN AER TARE ȘI PUR

CĂTĂLIN LAZURCA

Robert Șerban: *Am aflat recent, din întâmplare, că ești unul dintre cei arestați în decembrie 1989. N-ai transformat "subiectul" în literatură. Nu știu nici dacă ai povestit în scris cum și ce s-a întâmplat în urmă cu douăzeci de ani, dar te rog să o faci acum.*

Cătălin Lazurca: N-am transformat, într-adevăr, experiența mea, hm, revoluționară, în literatură. Dar nu e ca și cum aș avea publicate deja zece cărți, plus un volum de memorialistică. Fiindcă atunci, da, ar fi fost cu adevărat surprinzătoare discreția asupra acestui episod de viață. De fapt, am povestit la un moment dat în scris cîte ceva din ce mi s-a întîmplat între 18 și 22 decembrie, am făcut-o sub pseudonim, în 1990, în revista liceului la care învățam: a fost prima utilizare a semnăturii-personajului Adrian Viorescu. Mi-ar plăcea să regăsesc textul acela, dar nu mă străduiesc prea tare să-l caut. Nu-mi dau seama prea bine de ce, fiindcă trebuie că, fiind scris la doar cîteva luni distanță, e o relatare fundamentată pe o memorie proaspătă. Acum, dacă ar fi să povestesc, mi-e un pic teamă că aș suprapune peste faptele brute trăite la șaisprezece ani toate interpretările și, cine știe, denaturările pe care informarea, lecturile, dar și patosul postdecembrist le-au adăugat amintirii. Să dau un prim exemplu.

În celula în care am stat la Popa Șapcă intrau din cînd în cînd, însoțiți de gardieni, niște tipi cu căciuli trase peste ochi și cu fulare acoperindu-le obrazul – nu existau cagule pe vremea aia. Acești mascați treceau printre arestații înșiruiți și arătau pe cîte unul-doi-trei cu degetul. Cei indicați astfel erau scoși din celulă și nu se mai întorceau. Adăugați acestei sinistre selecții faptul că, din cînd în cînd, răzbăteau pînă la noi rafale de armă, probabil trase în oraș. Cum nu multora dintre noi, cei arestați, le mai fusese dat pînă atunci să audă o armă automată răsunînd pe străzi, ne închipuiam că cei scoși din celulă sînt duși în curtea închisorii, puși la zid și împușcați. Gardienii, aflați în culmea puterii lor de mici slujbași, stimulau această groază, amenințîndu-ne din cînd în cînd că ne împușcă pe toți. Pe urmă, în timpul sesiunilor de privit televizorul de după eliberare, am văzut și eu cadavrele din cimitirul săracilor. Nu mi-a trebuit mult ca să fac legătura dintre colegii de celulă "dispăruți" și acele cadavre mutilate.

Ce vreau să spun e că luciditatea și memoria nepatetizantă pot fi viciate de nebuloasa de evenimente și informații postdecembriste. Un alt exemplu: amintirea faptului că am auzit strigîndu-se pe străzi, în noaptea de 20 spre 21 decembrie, după eliberarea din Popa Șapcă, "Jos comunismul!"e șubrezită de toate teoriile care susțin că pînă prin ianuarie '90 nu s-ar fi strigat decît "Jos Ceaușescu!".

Am, desigur, în minte și chestii certe. Prima ar fi tratamentul violent. Dar și aici ar fi de introdus o nuanță, aceea că, dincolo de faptul că am încasat cea mai grozavă bătaie din viața mea, am fost totuși, față de alți arestați, un privilegiat. Îmi aduc aminte de un bărbat bătut atît de violent, că făcuse pe el, chestie care, în absența unor facilități igienice și a supraaglomerării din celulă, era foarte deranjantă. Un altul a fost bătut, sub ochii mei, în arestul garnizoanei - din Piața Libertății -, pînă la leșin. Eu am avut, într-un fel, noroc. Una din primele lovituri încasate a fost un bocanc soldățesc în figură. Nu mai avusesem pînă atunci nasul spart și, de parcă nasul meu așteptase șaisprezece ani acest moment *gore*, m-am umplut de sînge din cap pînă-n picioare. Fața tumefiată și hainele pline de sînge m-au scutit, poate, de un tratament încă și mai dur. N-am mai avut parte decît de o corecție din partea unui soldat în termen, care, lovindu-mă cu patul armei, mă înjura că "De ce faci, mă, Aradul de rîs?".

Odată predați de armată, milițienii de la Popa Șapcă s-au dovedit mai blînzi. A existat un moment de groază, de trecere printr-un soi de culoar de uniforme înșirate de o parte și de alta, dar am scăpat cu doar cîteva scatoalce. Apoi, după încarcerare, a fost mult mai bine. Sinistru era doar faptul că, fiind minor, ar fi trebuit să fiu eliberat repede, așa cum se întîmplase cu alți 5-6 elevi arestați. Procedura cerea însă ca minorul să fie predat unui custode trimis de școala la care învăța. Cum eu eram elev la un liceu arădean, nu s-a prezentat nimeni să mă ia în grijă. Nu știu de ce: n-or fi fost anunțați? Sau celor anunțați li s-a părut prea riscant să vină la Timișoara să ridice un arestat? Pe urmă, rămas singurul minor din celulă, au existat mai multe încercări de a fi eliberat. La apelurile repetate eram de fiecare dată descoperit ca minor, iar lucrul acesta, în mod straniu, producea disconfort gardienilor. Așa că eram scos din celulă, condus pe coridoare, trecut de o mulțime de uși și de porți, ajungînd pînă la urmă într-un birou (cameră? gheretă?) din fața porții de ieșire. Acolo se descoperea de fiecare dată că, fiind arestat de armată, buletinul nu fusese predat odată cu arestatul. Era o chestie foarte importantă pentru ei: să plec de acolo cu actele în regulă. Așa că eram întors în celulă. Nu cred că era ceva deliberat, dar pentru mine a funcționat ca o tortură psihică.

Totuși, față de ceea ce trăiau părinții mei, care mă căutau înnebuniți prin Timișoara, fără să li se ofere nici un fel de informație – gîndindu-se chiar, la un moment dat, c-aș fi mort – eu eram bine. Dormeam enorm, ca să nu mă gîndesc la situația mea. Nu știu cum de reușeam, cred că e un mecanism de apărare. Plus că, dormind, nu sufeream de foame, fiindcă mîncarea era puțină și foarte proastă. Iar trei zile și aproape trei nopți de arest înseamnă destul de mult. Îmi aduc aminte însă că la un moment dat am mîncat pîine cu magiun și chiar un pic dintr-o conservă de pește. Ne fusese vîrîtă în celulă o singură farfurie cu aceste delicatese, în prima seară. Iar un recidivist, arestat însă în context revoluționar, șef de celulă acum, a împărțit comoara minorilor încă ne-eliberați. E unul dintre cele mai frumoase gesturi la care mi-a fost dat să asist. De altfel, cred că pentru celula noastră a fost un mare noroc să avem un astfel de șef. Ne-a învățat cum să stăm la apel – înșirați cu fața la perete, ne-a cuplat în paturi – eu am dormit cu un student la chimie care fredona Lambada, a inițiat traficul salvator de țigări – fiindcă începuseră unii să fumeze scame de pătură. (A obținut o dată două pachete de Carpați fără în schimbul unei curele late, cu cataramă metalică masivă, de la unul din încarcerații de drept comun – noi eram politici! - care împărțea mîncarea).

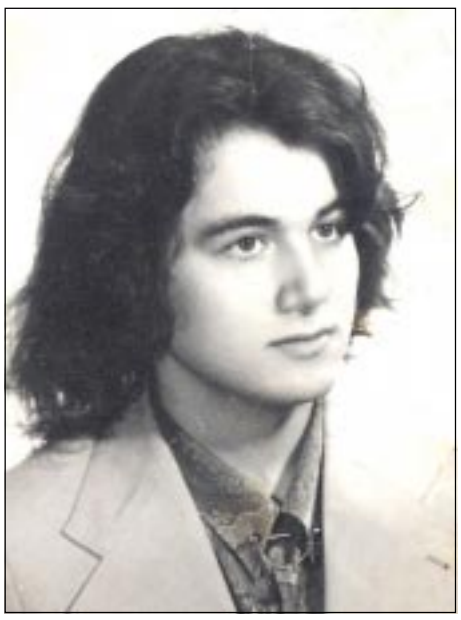

Cam asta ar fi. N-aș povesti mai mult, devin atent la frază și, mi-e teamă, încep să literaturizez. Aș păstra brutul, ca să zic așa. De pildă, aș vrea să recuperez declarația dată procurorului care încerca să mă convingă să declar că sîngele de pe haine și rănile se datorau faptului că m-aș fi "împiedicat pe scări". Țin minte foarte clar că i-am spus că am fost bătut. Dar oare am și **scris** așa în declarație?

R.Ș.: *Ai avut vreodată sentimentul că ai ieșit degeaba în stradă, riscându-ți viața?*

C.L.: Nu, niciodată. Și nici nu-i înțeleg pe cei care afirmă asta. Zic de cei îndreptățiți s-o facă, pentru că mulți deplîng idealuri trădate pe care nu le-au apărat cu adevărat niciodată. Nu c-aș fi eu vreo figură eroică. Eu m-am pomenit în Timișoara abia în 18 decembrie, ce fusese mai rău trecuse. Totuși, am plecat în 18 din Arad la Timișoara știind că în 17 se întîmplase ceva îngrozitor. Ceva despre care, iarăși spun, nu aveam prea multe date. Dar am vrut, cumva, să respir un pic de aer de libertate, pentru că, dacă niște oameni fuseseră în stare să riște și să se revolte, însemna că exista o șansă de libertate. Retrospectiv privind, nu mi-am riscat viața. Un ofițer mi-a pus la un moment dat pistolul la ceafă, cam fără convingere, cred eu, după cum cu prudență și-au descărcat încărcătoarele soldații înainte de momentul arestării din parcarea hotelului Timișoara. Experiența mea revoluționară, ca și aventura penitenciară, au fost, în cazul meu, destul de *soft*. Dar aerul de libertate respirat atunci a fost foarte tare, purificator. De aceea nu m-am îndoit niciodată de rostul participării mele la Revoluție. Cu atît mai puțin de cel al altora, mult mai greu încercați decît mine.

R.Ș.: *Le-ai vorbit propriilor copii despre revoluție ori aștepți să mai crească?*

C.L.: Sigur că le-am vorbit. Am mare grijă să dezvolt în fetele mele civismul și, pe cît se poate, cultura politică. La început, la primele relatări despre "vremea lui Ceaușescu", erau mici, aveau cam 4 ani cea mică, 6 cea mare, și s-au arătat fascinate. Erau povești stranii, cumva frisonante, în care, pe măsură ce înțelegeau mai mult, puteau intra în detalii. Episodul arestării nu e însă pentru ele mult mai important decît alte relatări despre acea perioadă. Relatări susținute nu doar de talentul meu de povestitor, cît o fi și dacă o fi, ci și de imagini atrăgătoare: fetele mele au văzut și *Cum mi-am petrecut sfîrșitul lumii*, și *A fost sau n-a fost*, și *Amintiri din epoca de aur*. Le-a fost cu folos, le-a și plăcut. Sîntem acum la faza în care le explic diferențele și asemănările dintre cele două extreme – dreaptă și stîngă. Fiindcă, spre deosebire de copilăria mea, în care jocurile de-a războiul presupuneau o armată de nemți, imaginarul lor nu conține clișee formate de filme rusești, franțuzești sau americane de război. Fetele mele habar n-au ce e Rezistența franceză (o gogoașă cam umflată, de altfel) dar știu cîte ceva despre rezistența anticomunistă din munți. După cum știu și de Elena și Nicu Ceaușescu, de Stalin, de regele Mihai, pe care-l admiră, de cozile la butelii, de economia de curent și de frigul din case, de ce însemna o pereche de blugi cumpărată de la sîrbi sau o pereche de adidași cu trei dungi.

Știu destul de multe fetele mele, chiar și de mineriade. Mai ales că la momentul ultimei dintre ele erau amîndouă deja născute. Sînt, așadar, destul de mari. 14 și 11 ani. Suficient cît să înțeleagă, în mare măcar, și cum au stat cu adevărat lucrurile la recentele alegeri prezidențiale. Cînd chiar și pe ele le-a revoltat mascarada împăciutorist-pentist-pesedist-penelistă de la Timișoara.

R.Ș.: *A contat ce simpatii politice au avut prietenii tăi? S-a întâmplat ca preferința unuia sau a altuia, care nu a coincis cu a ta, să fie hotărâtoare în relațiile de amiciție?*

C.L.: În afară de niște linii mari, care țin, să zic așa, de un angajament democratic ferm, sînt destul de îngăduitor cu propriile mele opțiuni politice. Am doar 36 de ani totuși, iar ultimii 20 de ani, ani care au permis nuanțări, au fost o perioadă destul de zbuciumată, cu răzgîndiri. Pînă la primul vot, în '92, cînd aveam deja 18 ani, am fost PNȚ-ist și monarhist. Apoi am tot votat cu liberalii, în mai multe variante. Am fost și anarhist non-violent, stîngist salonard, acum sînt conservator și, pînă una-alta, băsescian. Am reușit să fiu și membru de partid vreo două zile, la defunctul URR, chestie care mă cam stînjenește. În fine, ce vreau să zic e că, dacă-s atît de răzgîndicios, nu pot fi nici neîngăduitor cu opțiunile politice ale prietenilor mei. Mă deranjează mai mult opțiunea neinformată, dar nici deranjul ăsta nu mi se oferă prea des, de vreme ce am prieteni deștepți, poate chiar mai informați decît mine.

Interviu realizat de
ROBERT ȘERBAN

STOP CADRU, DECEMBRIE '89

VERONICA BALAJ

Rememorând secvențe, situații de atunci, acum îmi vine să zâmbesc cât de entuziast implicată și naivă eram, simțeam că "trăiesc istoria", că am avut această șansă... Ori, poate, așa era normal să se petreacă? Doar era prima oară când vedeam spirite inflamate, prima oară când la intrarea în blocul meu, exact la intrare, pe caldarâm, firește, staționa un... tab. Era o bucurie când intram în lift. Nu numai mie nu-mi cădea bine imaginea, dar chiar ne producea frică tuturor... La urma urmei, poate că nu era chiar așa un lucru simplu. Vremea diluează multe și întâmplările survenite apoi în avalanșă au făcut să nu povestesc prea des despre zilele acelea. Nu de alta, dar poți cădea în ridicol, te poți da mare voluntar, mare curajos, mare... revoluționar, și asta nu se cade decât acelor care în adevăr au acționat ca atare.

Fiecare timișorean a trăit în felul său zilele însemnate, dar să nu ne revendicăm mai multe merite decât am avut. Singurul mod de a acționa al multora dintre noi, printre care și eu, a fost acela al simțirii. O sumedenie de simțăminte noi. Așa că, mă limitez la doar câteva secvențe absolut personale. Să zicem, de pildă, despre trăirile bulversante din ziua când, dimineața, luni, după ce duminica se trăsese, iar colegul meu de la Centrul de Îndrumare a Creației Populare, aveam să aflu în aceeași zi de luni, nu mai trăia din pricina unui glonț țintit în cap. În ziua aceea – la început de săptămână, am plecat la slujbă, la serviciu. Remarc din nou naivitatea, incultura politică, imposibilitatea de a prevedea ce urmează, ce grav era, am pornit la slujbă ca și când totul ar fi reintrat în normalul știut. Cât de normal ar fi putut fi după ce, cu o zi înainte, un vecin mai înflăcărat ne chemase pe toți să pornim spre centru, după ce auzisem împușcăturile și am fugit acasă repejor, eu tot credeam că trebuie să merg la programul știut.

Dar cât de normal putea fi când, în fața fostei Poligrafii, "Helicon Banat", erau înșiruiți soldați cu armele întinse spre trecători? Mă holbam pur și simplu la ei ca la ceva picat din cer în existența și peisajul nostru cotidian, mă feream, înaintam cât mai spre margine, noroc că mă ajunge din urmă același vecin inimos care îmi șoptește, Vera, hai înapoi să cumpărăm țigări de la colț, să le dăm și soldaților de la poarta din spatele Poligrafiei, pe care îi poți vedea de pe balconul bucătăriei. Nu am întrebat de ce să le dăm țigări, am considerat că așa îi vom îmblânzi, că nu vor fi prea duri cu locuințele noastre, care se aflau practic înconjurate de oameni cu arme. În spatele blocului, la câțiva metri, era intrarea mașinilor în curtea Poligrafiei, deci ne învecinam, iar în față, spre strada principală, pe unde ar fi trebuit să circule și în ziua aceea troleul, de asemeni, erau soldați. Înarmați. Le-am dat printre ochiurile de fier forjat ale gardului țigări soldaților, cu replica vecinului, "luați, băieți", să aveți grijă, să nu trageți că și eu am făcut armata... știu cum e cu ordinele, dar...

"Băieții" aflați pe strada care duce spre piața Mărăști și cei înșiruiți în fața Poligrafiei și până hăt, dincolo de Clinicile Noi, ni s-au părut ceva mai... neprietenoși, așa că nu am avut curajul să le dăm țigări. Vecinul meu s-a întors spre casă, poate să mai vorbească din curiozitate cu ceilalți, aflați în spatele blocului, iar eu am pornit-o cu toată inconștiența spre slujba mea. Făcusem și o faptă bună, ce mă putea opri să nu merg voinicește și cu frica ceva mai atenuată?

Călcam ca pe ace, dar înaintam. La sensul giratoriu, însă, un ofițer mic de statură mi-a pus mâna în piept spunându-mi că nu e voie să trec mai departe. De unde atâta curaj sau impulsivitate și lipsă de gândire la mine oare, mă întreb și acum, pentru că am izbucnit furioasă, "cum adică nu e voie să trec?? eu merg la serviciu... nu am altă variantă de drum". (Eram omul muncii corect, iar el mă împiedica. Ca să vezi ce nedreptate). Ofițerul îmi repeta că e ordin să nu treacă nimeni spre Clinici și că e obligatoriu să mă întorc. Să nu mai comentez, la care eu, aceeași, îl reped cu vorba spunându-i: "Ați ieșit în stradă să vă omorâți frații??" "Eu sunt din Arad", a zis el. După care, pe ton de ordin, ofițerul mi-a cerut militărește să-i dau buletinul ținându-mă strâns de braț. Atunci am început să tremur, depășisem limita. Până să mă scotocesc prin poșetă, ca norocul, apare în peisaj un domn înalt, mai în vârstă, după câte am observat, iar ofițerul s-a repezit spre el să-l oprească, moment în care am reușit să grăbesc pasul și să plec totuși spre serviciu, spre clădirea Școlii Populare de Artă.

Și în fața acestei intrări era un tab. Tremuram știindu-mi îndrăzneala de a mă încontra cu ofițerul, credeam că m-a urmărit careva, că nu voi fi lăsată să intru, m-au trecut zeci de transpirații, dar am reușit să urc scările până la birou, unde colegul, scriitorul Aurel Gheorghe Ardeleanu și secretara stăteau încordați, în picioare. Totuși, nu eram liniștită. Chiar intrase frica în mine, am auzit deîndată vestea șocantă: Laci Csizmarik nu mai era viu, fusese împușcat. Suntem atenționați, în clipa următoare, de către dl. Director, să nu îndrăznim să mergem să-l căutăm pe la spitale, că "cine l-a trimis acolo? a găsit ce-a căutat". Am rămas uluită cum deschidea biroul și sertarele lui Laci, care, nu mai departe decât sâmbătă, cu două zile înainte, îmi povestise pe aceleași coridoare pe unde eu am intrat cu frică azi, că el a dat tonul la "Deșteaptă-te române" în seara când la Maria începuse totul...

Apăru foarte rapid și soția lui Laczi, crezând că noi o putem ajuta cu ceva, măcar să o însoțim spre un spital așa cum ar fi fost firesc în situații de acest gen. Nu se mișca însă nimeni. Nu știam cum să procedăm. Se auzeau felurite zvonuri. Secretara noastră era depozitarul de moment. Soția lui Laczi este sfătuită să-și caute în altă parte știri despre soțul ei. Adică directorul acum ne hotăra pașii... Ne-am retras în birourile noastre. Eu, cel puțin, eram sigură că nu voi reuși să ajung acasă teafără, îmi intrase în cap că ofițerul căruia nu i-am dat buletinul trebuie să fi făcut ceva să mă găsească și să mă pună la punct. Am dat un telefon acasă, din secretariat... am spus că dacă... întârzii, să nu-și facă probleme... (doamne ferește, să le spun ce simțeam, poate păream ridicolă sau chiar îi speriam). Doni urma să plece după amiaza la Policlinica de pe Tudor Vladimirescu, consultațiile

medicale nu puteau fi amânate, nu ne trecea prin minte să stăm acasă niciunii dintre noi, avea și el de străbătut un traseu lung așa că, atât i-am spus, să nu meargă spre sensul giratoriu de la Mărăști, ci în sens invers, că e blocat drumul. Pentru a verifica dacă într-adevăr voi putea ieși din clădirea unde mă aflam fără probleme precum intrasem, am mers spre ora trei la Aprozarul din colț să iau... o sticlă de lapte. Mi-am zis că dacă nu mă oprește nimeni văzându-mă și cu sticla în mână, am scăpat. Așa a și fost. Am intrat din nou în birou, mi-am luat poșeta și am plecat spre casă, de data aceasta înconjurând pe la Adam Müller Guttenbrun. Dintre multele secvențe care au urmat, (multe sunt descrise, cu stările aferente momentului, în cartea "Jurnal de Timișoara"), dintre acestea multe, imaginea drumului de la Operă până la Radio de pe strada Cluj, fără să mă cheme nimeni, așa cum am văzut apoi că au procedat și colegii mei, acel moment nu poate fi egalat nici de bucuriile unei întregi vieți de jurnalist. Se știe că Radioul fusese oprit, noi cei de la microfon puteam fi oricând un pericol, să spunem ce nu trebuie, să instigăm, așa că am fost zburătăciți care pe unde. Reveneam în data de 22 decembrie cu bucuria unui nou început, mult așteptat.

ADRIAN BODNARU

Timișoara era, pentru mine, un termen livresc. Stătea (în)tipărit în primele pagini ale Memoriilor mele frumos legate între copertele unei copilării de lux, distins rural-urbane. Îl trecusem acolo de la părinți, fără să-l înțeleg în afara sonorității sale atât de plăcute. Îl auzisem adesea, așezat lângă studenție, întinerind, ca deodată, fețe dragi vizitându-mi înserările. Îl regăseam apoi prescurtat, peste asfalt, în diminețile în care vânam numere noi de mașini, întrecându-mi adesea prietenii cu el într-un joc cu miză stranie, dar nu mai puțin religioasă. Se întâmpla rar să descopăr câte un număr de TM, atât de rar încât valora aproape cât unul străin, cu desăvârșire potul cel mare. Prin oraș, în primele clase, l-am intuit închis într-o formulă empirică, Poli, în strigătele unui băiat impetuos, vecin, și mai mare. Pe urmă, tot mai firesc, în casa-dispensar a unei familii de medici, prietenă cu a mea, poate și de aceea. La începutul gimnaziului îl simțeam în aerul unei verișoare apropiate, studente, vibrând ca un parfum înalt cât cei zece ani dintre noi. La celălalt capăt al claselor de mijloc, un drum spre Budapesta și cât se putea mai departe mi l-a scos în cale pentru câteva zeci de minute senine. Eram îndrăgostit de sport, iar o fată cu adidași superbi mi-a zâmbit o clipă din spatele semaforului, luminându-mi griul ce avea să se îndesească din ce în ce mai mult. Ultimele clase de liceu m-au găsit, pe la majorate, în blugii, otterii, cafeaua sau primele mele țigări de fumător cu pachetul, aduse de acolo, de la Timișoara. Apoi, în preajma stagiarilor dintr-un birou de proiectare, unde așterneam linii cu rotringul peste calcurile de pe planșete. Până într-o zi, când l-am auzit altfel, intonat magic și tumultuos, într-o surdină comună, dar cât de înaltă. Timișoara schimba totul, până și vremea iernii care uitase, din dragoste pentru ea, să mai ningă. Se așeza cu eleganță între cuvinte mari făcându-le înțelese pentru prima oară. Scotea din sala de spectacole a timpului neaveniții și lua loc înnobilându-și vecinii. Crezusem, cu tot egoismul, în numele frumosului oraș de departe, ori, iată, chiar acolo, după atâtea confirmări pentru mine, se destrăma griul. Timișoara, locul unde dintotdeauna era altfel, devenea, cu fiecare veste, dimineața de în fine. Numele ei depărta draperiile unui vis visat cu ferestrele închise. Acel cuvânt, și al meu, cucerise o lume. Timișoara întinerea fețe, cu numere de TM se câștiga mereu, violetul Poli flutura peste seri, prieteniile de familie reînviau de la sine, aerul verișoarei se parfuma din nou, zâmbetele treceau strada, ușoare, în pantofi sport. Nu a mai trecut mult și am luat drumul cuvântului meu drag, să trec, parcă într-o lume bună, examene grele. Într-o zi de vară am coborât pe străzile lui încrezător și timid. În primul magazin am fost salutat și mi s-a mulțumit la plecare. Nu visam, desigur, eram în Timișoara și una dintre teribilele frici în care crescusem, cea din fața vânzătoarelor, dispărea ca prin minune. Reușisem, crezusem pe ascuns în Timișoara mea și nu-mi rămânea decât să rămân, să-i rămân credincios. Se întâmpla acum aproape douăzeci de ani, acum aproape jumătate din viața mea de până azi.

IOAN VIOREL BOLDUREANU

Luni, 18 decembrie 1989, după ce cadrele didactice ale Universității din Timișoara fuseseră convocate urgent pentru

ora 10 în Aula (întâlnire la care, întâmplător, eu, neaflând de acea convocare, nu am participat, dar am auzit că ar fi venit Radu Bălan și Ilie Matei), Rectoratul, prin decanate, a *recomandat* personalului din subordine să rămână la domiciliu pentru a fi contactați la nevoie, iar Comitetul P.C.R. al Universității *a primit consemnul* (prin Comitetul P.C.R. al Centrului Universitar) să nu părăsească localitatea. Rectoratul și secretariatul Comitetului P.C.R. al Universității au dispus – de comun acord – ca din acea zi să se organizeze, conform unei planificări, serviciul de permanență în Universitate, în cămine și cantină, în care să fie implicate conducerile facultăților (decani, prodecani, secretari de partid, cadre didactice, directori educativi, personal tehnic-administrativ).

Întrucât eu eram (din 1982) secretar-adjunct cu probleme sociale al Comitetului P.C.R. al Universității, iar până in 1988 eram (de vreo doisprezece ani) și director educativ la căminele pentru studenți străini din Anul pregătitor, am propus ca durata turei ("schimbului") să fie nu de 6 ore, ci de 12 ore, iar acolo unde erau condiții (în cămine, prin existența acolo a camerelor oficiale), tura să dureze 24 de ore – acest lucru pentru ca personalul implicat în acest serviciu să fie expus cât mai puțin timp riscului de a se deplasa prin oraș. În ceea ce mă privește, m-am oferit să intru în primul schimb, luni, 18 decembrie, începând de la orele 15 până marți la aceeași oră. Datorită funcției pe care o aveam, am efectuat permanența (cu un grup destul de numeros) la Rectorat. Nu s-au întâmplat incidente în Universitate sau în cămine. În după-amiaza (seara) zilei de luni, cu un camion al armatei, a fost adus armament de infanterie și muniția de război aferentă (pentru a fi înarmate gărzile patriotice), dar, în lipsa altui factor decident, am hotărât ca armamentul să fie depozitat într-o încăpere sigură, sub sigiliu, din spațiul destinat laboratoarelor Facultății de Fizică.

Joi, 21 decembrie, pentru orele 16, am fost convocați de urgență de către Rectorat (bărbații, în primul rând) – decani, prodecani, secretari de partid, directori de cămin, administratori și personal tehnic. Ne-am adunat aproximativ 20 de persoane. După o scurtă instruire, împreună cu rectorul Universității – pe atunci, doar de vreo lună, fusese numită în această funcție d-na conf. univ. dr. Lucia Jucu Atanasiu, – dumneaei ne-a comunicat laconic, aproape telegrafic, că urmează să vină subunități speciale (am înțeles că, în Complex, ar trebui să fie încartiruiți 900 – îndeosebi în căminele dinspre căile de comunicație destinate circulației rutiere, cum ar fi căminele 15, 16, 2). Aceștia vor ocupa camerele studenților plecați în vacanța de iarnă. Ne-a spus să nu încercăm să vorbim cu noii locatari, pentru că ei, oricum, nu ne vor spune niciun cuvânt. Dispoziția verbală pe care d-na rector a primit-o era ca, până la sosirea misterioșilor ocupanți, lăcătușii să descuie ușile camerelor, iar administratorii căminelor ajutați de personalul de serviciu să adune grămadă în cearșafuri și paturi lucrurile personale ale studenților și, eventual, să le pună în dulapurile din camere. Deși dispoziția verbală fusese dată, după cum am înțeles, de ministrul adjunct pentru învățământul superior prezent atunci la Timișoara, d-na rector a îndrăznit să solicite ordin scris, ceea ce nu a obținut. Astfel, lăcătușii nu au procedat la deschiderea niciunei camere (amânându-se operațiunea pentru momentul când, efectiv, ocupanții ar fi apărut).

Deoarece în spatele celor două cămine (15 și 16), pe fosta stradă Ilie Pintilie (astăzi Virgil Birou), la o distanță de doar 6 metri, paralel, sunt câteva blocuri în care locuiau familiile unor rude, prieteni și cunoscuți (între care și doi meșteri tipografi de la Universitate, Nea Vasile și Florin), motivând că merg să beau un ceai, cafea ori măcar apă minerală, i-am spus lui Nicu Pitriș (care-mi este rudă prin afinitate) să-i avertizeze pe cât mai mulți locatari să-și pună la îndemână actele și documentele importante și să-și împacheteze lucruri de strictă necesitate și să stea gata-pregătiți, că eu le voi da de știre îndată ce acei membri din trupele speciale vor intra în cămine, urmând ca locatarii să plece în grabă și să nu fie surprinși dacă vor începe luptele în imediata apropiere. (Câțiva dintre noi, care aveam pregătire militară – ori, poate, *informații* – au considerat că unitățile acelea, dacă va cădea Ceaușescu, nu vor putea fi scoase din cămine decât "cu artileria"). După o așteptare încordată de vreo 3-4 ore, d-na rector însăși a venit și ne-a comunicat pe rând celor care ne împărțisem în fiecare cămin al Universității că n-a mai venit nici ordinul scris, dar nici formațiunile misterioase nu vor mai veni. Așa încât ne-a declarat "demobilizați", însă ne-a invitat la cantină, unde se pregătea ceai cald și ceva completare de "grade" (de tărie), ca să ne încălzim. Când am aflat vestea că "luptătorii" nu vor mai veni, într-un suflet am anunțat, la rândul meu, neamurile și prietenii că a încetat alarma. Fără îndoială că pentru d-na rector în locul bucuriei de-o clipă aveau să vină, precum mi-a spus după ce lucrurile s-au liniștit, fiorii ce au dus-o până la hotarul groazei: "Îți dai seama, Boldurene, ce mi s-ar fi întâmplat dacă Ceaușescu și regimul nu ar fi căzut ?... "

DANA GHEORGHIU

Am fost, până la urmă, cu toții prezenți. Unii au ieșit în stradă, dintr-un bun început. Asumându-și toate riscurile. Precauți, alții au stat pe margini ori pe după ferestre, urmărind ceea ce se întâmplă. Mai târziu, s-au alăturat și ei – cu fiece zi mai numeroși, îngroșând coloanele, multiplicând grupurile, întregind mulțimea celor ieșiți în stradă. Sporindu-i, astfel, puterea. Vreme de-o săptămână, unora ziua și noaptea le-au fost egale, petrecute sub cerul liber. În stare de veghe, de ofensivă. Și, de la un timp, de la un ceas la altul, faptul că totul se va schimba, conform acelei cereri obsesive, repetitive, exprimată, parcă, de-un singur glas, devenea evidență: "Libertatea" era pe cale de-a fi dobândită. Dictatura, pe cale de-a fi anihilată. Atunci când chemarea "***Azi în Timișoara, mîine-n toată țara!"*** s-a auzit și-n afara Cetății și s-a extins, ca o maree grăbită și-n alte orașe, a fost momentul în care speranța a devenit certitudine. Faptul că dreptul la demnitate, la un trai decent și la o viață eliberată de constrângerile unui sistem carceral, aproape, au cerut sacrificii umane, este tributul dureros, propriu oricărei răzvrătiri. Însă, numai așa s-a putut. Așa a fost. Decembrie '89.

Cine n-a fost de față, nu înțelege.

Ne-a fost frică? Da. La început. Când

cei care manifestau erau puțini și nu ne venea să credem c-ar fi cu putință. Am biruit frica? Da. Îndată ce am devenit numeroși, când ne-am constituit în ***mulțime*** – prin sine, o forță –, când am constatat că avem aceeași cauză, aceeași dorință. Indiferent de vârstă, sex ori statut social.

Ce s-a strigat, atunci? Îmi pare important să ne reamintim. Memoria, pagini de carte ori documentare TV conservă acest lucru:

"Libertate!", "Li-ber-ta-te!" într-o incantație tot mai ritmată, mai sigură și mai alertă. ***"Jos rația!"*** și ***"Jos cartela!"***, ca apoi să se treacă la dorința cea mai fierbinte, la condiția însăși a schimbării: "***Jos tiranul!"***, "***Jos cu realesul!"***, direct – ***"Jos Ceaușescu!"*** Și ***"Lașii!", "La-șii"***, către cei care, îngrămădiți pe bordura străzii, încă mai ezitau.

Curând, în momentele în care a început să se tragă și ceea ce părea incredibil s-a săvârșit, masa compactă de oameni a cerut: ***"Fără violență!"***, și a întrebat: ***"Pe cine apărați?!"***, fără ca prin aceste cuvinte să poată stăvili înaintarea tancurilor, clănțănitul mitralierelor, sau ca ploaia de gloanțe să înceteze. Și împotriva opresorilor, doar zidul de trupuri al mulțimii. Doar vocile oamenilor, scandând, încrâncenate: ***"Murim!", "Nu plecăm!", "Mu-rim!", "Nu sun-tem hu-li-gani!"***

Ei bine, au ales. Și s-a întâmplat. Nu mai exista cale de întoarcere.

Nu mă interesează "chestiunea de fond", atât de aprig dezbătută în ultima vreme: c-***a fost revoluție***, c-***a fost revoltă populară***, că le-am stricat unor eminențe cenușii jocurile printr-o izbucnire neprogramată! Pentru cei din iarna lui '89 a fost clipa în care s-a umplut paharul iar prea-plinul a dat peste margini. S-a ieșit în stradă spontan și s-a murit instantaneu, uneori înainte chiar de a conștientiza ceea ce se întîmplă. Iar atunci când mor copii – pionii hărțuielii, cu ale lor cocktail-uri Molotov! –, femei, maturi și vârstnici, când dispar cadavre, niciodată recuperate, când pe la colțuri se șoptesc tot felul de grozăvii despre răniții împușcați în cap în spitale, atunci când în Cimitirul Săracilor zac, despuiate și umilite, jalnice cadavre anonime, în loc să fie cinstite și acoperite cu flori, în asemenea momente nu te mai temi de nimic și nu se mai poate negocia nimic! Lași frica, mânia, valul cotropitor al adrenalinei să te mâne înainte și înaintezi secat de emoții iar vestea abdicării dictatorului te găsește împietrit!

Dacă e să regret ceva după douăzeci de ani, dacă e să consider ceva iremediabil pierdut e ***fraternizarea din acele zile***! Niciodată, în anii următori și până-n prezent, regăsită. Încrederea în cel de alături, euforia colectivă, în momentul socotit ca fiind al victoriei. Sărutul pe obrazul acelui prim necunoscut, ivit în cale. Claxonatul continuu al mașinilor. Radio-urile date la maxim, pe pervazul ferestrelor. Drapelele decupate la mijloc, fluturând deasupra capetelor celor care le purtau în goană!

Amintiți-vă cum ne-am închinat în ***Piața Operei***! Cum am căzut în genunchi și cum ne-am rugat în fața ***Catedralei!*** Om lângă om, suflare fierbinte în ceafa celui din față. Cum, murmurate, la început, cuvintele au dobândit consistență, înălțându-se, tot mai distincte. ***"Există Dumnezeu!"*** a scandat, în acele clipe, transfigurată, întreaga suflare a Pieței, ticsită până la refuz. ***"Există!"*** Și ce lumină pe fețe, cât patos în glasuri, câți ochi înlăcrimați!

De 1 Decembrie 2009, pe unul dintre multele posturi ale televiziunilor private, un redactor dialoga cu telespectatorii. Despre cele întâmplate în Decembrie '89. Și o femeie din Timișoara rostindu-și povestea:

Împușcată de două ori. Scăpând, în mod miraculos, de moarte. Ulterior, expertiza balistică a gloanțelor dovedind că unul aparținea Armatei, celălalt provenea din dotarea Securității. Își exprima, în final, dezamăgirea față de clipa prezentă, pe care, dacă ar fi putut s-o întrevadă astfel, mărturisea că n-ar fi luptat!

MIRCEA PORA

De un număr bun de ani, revista "Orizont" dedică, în fiecare număr din decembrie, spații tipografice consistente, revoluției, a cărei dată n-o mai repet, căci ea a intrat, decisiv, în memoria, în conștiința majorității copleșitoare a acestei țări. În ce mă privește, această evocare a evenimentului ar trebui, într-un anume fel, să mă tulbure, să mă facă să aud, din nou, împușcături, motoare turate, coruri de voci scandând "Jos Tiranul", "Să fie judecat aici în Banat", "Jos comunismul", "Libertate", sau să revăd, desigur, prin pânze mai difuze, fizionomii speriate, părți din oraș devastate, salvări, mașini private gonind prin spitale, cu un cuvânt, o agitație, o fierbere de ceaun uriaș, ce, de regulă, prevestește schimbări profunde ale istoriei. Dar, iată că trudind acum la evocare, simt o emoție, cam echivalentă cu aceea ce mă năpădea când, destul de mic fiind, primeam, cu statut de prăjitură, nu o amandină sau un rol "Doboș", ci o pâine cu marmeladă, produs ce se găsea de pus pe niște ziare, la cooperativa din sat. Căci, din motive de lipsă a zahărului, nu puteai, în prelungi perioade, prepara în casă nici

un "dulce". Mă gândeam, atunci, (18-19 decembrie 1989) că, în anii ce vor veni, totul va fi altfel… Aberația, forța, pumnul în gură, atmosfera de nerespirat vor dispărea, locul lor fiind luat de cadrele unei vieți normale, unde să funcționeze, în primul rând, sfânta scară a valorilor, așezată, în sfârșit, în poziție normală. De aici ar fi rezultat realizări materiale, culturale, schimbări fundamentale în mentalitate, educație, respect și un nivel de trai superior, cu mult celui actual. La puțină vreme, însă, după zguduire, când spațiul carpato-danubiano-pontic îl controlam doar noi, românii, evenimentele au luat, cu viteză, o altă turnură. Au început a se degrada, văzând cu ochii, toate idealurile revoluției. Parcă în integralitate intraseră într-un borcan pe care scria… murături. S-a format, rapid, o așa numită "clasă politică", de fapt, o adunătură din personaje, până atunci, obscure, solid grupate în niște găști, numite pompos "partide". Activitatea acestora, la adăpostul precar al unor legi, interpretate după bunul plac, asemănătoare cârpelor de bucătărie ce puteau fi întoarse de pe o parte pe alta, după plac, s-au orientat, cu precădere, spre o îmbogățire în cascadă, total ilegală, intens abuzivă, astfel încât societatea românească s-a trezit cu formarea unei "Mici Românii", situată la mare altitudine de restul nației. Abuzul, lipsa pedepselor, tupeul nemăsurat, sfidarea, lipsa de reacție din partea celor mulți, a dus, pe mai departe, la crearea mogulilor, baronilor, la făcătorii și desfăcătorii de guverne, la tendința, de loc străină spiritului românesc, de instalare la putere în perpetuitate. Să mai adăugăm și faptul că domnii politicieni, masiv incompetenți, au condus, repede, țara, pe direcția "râpei"… Ca un rezultat inevitabil al acestei stări de lucruri, au început inevitabilele decadențe în mai toate domeniile… Învățământul, educația, au ajuns o caricatură, refacerea infrastructurii, un basm urât, starea de sănătate a populației degradându-se dramatic în tot acest răstimp. Coborând în mediul rural, nenumărate sate arată ca în Evul Mediu, țăranii au aspecte primitive, cu chipul și viața pecetluite de sărăcie. Dacă am atinge și subiectul siguranței cetățeanului, și aici, rezultatele îngrozesc: crimele, atacurile persoanelor în plină stradă, jafurile apartamentelor, devenind lucruri curente. Prin anumite zone ale țării, atmosfera e de "Codrii Vlăsiei". Circulăm cu trenuri hodorogite, cu riscul deraierilor, ne omorâm pe așa zisele șosele, nerespectând legile elementare de circulație, și, peste toate acestea, ca un fum negru, plutesc scandalurile și nevindecabila corupție. Dintr-o țară interbelică cu perspective, am ajuns, în mai toate toposurile, pe ultimele locuri. Deci, felicitări și mândrie românească pentru toate acestea.

TITUS SUCIU

Un lider fără mulțime nu reprezintă nimic, mulțimea își găsește liderul în ea însăși. Din moment ce numărul persoanelor din fața Bisericii Reformate a trecut de cîteva sute, oamenii și-au dorit un conducător. În mod firesc s-au adresat celui din cauza căruia se găseau acolo. După cum se știe, au fost refuzați.

Nu trecem mai departe, cele două afirmații conțin tot ce e necesar demontării penibilei intoxicări comuniste de atunci! De atunci, de după aceea și din zilele noastre! Între interviul acordat televiziunii maghiare și statutul de agent străin nu e nici o legătură! Dacă ar fi fost omul unui astfel de serviciu, ar fi ieșit în fruntea timișorenilor. *Stăpînii,* atotștiutori și super-potenți, i-ar fi înșirat cuvinte de felul: *n-ai de ce te teme, ești în grija noastră, doar știi ce s-a întîmplat în celelalte țări fost comuniste, știi că treburile alea le-am coordonat noi, așa, ca într-o joacă de copii, deci preia comanda mulțimii că aripa noastră ocrotitoare…*Din toate astea – nimic! Nici la nivel de aluzie. De *șopîrliță.* De cîte ori a apărut la fereastră, aceleași îndemnuri… *plecați, vă rog plecați, nu mi se va întîmpla nimic, mi s-au dat asigurări că totul e în regulă, soția e însărcinată, vă rog plecați…* Una peste alta, refuzul de a ieși în fruntea mulțimii dovedește că pastorul reformat nu era agent al niciunui serviciu străin.

Refuzați de preot, oamenii au plecat, într-adevăr. Din fața locuinței sale, dar nu acasă. O dată cu regruparea în Piața Maria, manifestarea de solidaritate față de situația lui a devenit, cînd s-au detașat **liderii de moment,** altceva. Liderii de moment au fost cei mai îndrăzneți membri ai mulțimii. Cei care au scandat primele sintagme revendicative. Aceștia sunt **eroii necunoscuți** ai Revoluției din Timișoara, identitatea lor fiind, din păcate, necunoscută. Nu știm cine a strigat prima dată "Vrem pîine!", "Vrem lumină!", "Vrem căldură!"… nu a fost identificat timișoreanul care a pronunțat întîia oară sloganul "Jos Ceaușescu!".

În seara zilei de 16 decembrie un lider de moment a fost Daniel Zăgănescu. A oprit un tramvai, l-a folosit drept platformă, a scandat lozinci, a incitat oamenii, a adus starea de revoltă a mulțimii la cote maxime.

Tot ce s-a întîmplat în Piața Maria e important, fiecare manifestare de atunci, din zilele ce-au urmat, își găsește locul în *tabloul* final al Revoluției din Timișoara. Dintre acestea trei **momente** se detașează însă și prin amploare și prin importanță. Unul s-a petrecut în noaptea de 16 spre 17 decembrie, al doilea în noaptea următoare, ultimul în 20 decembrie.

În noaptea de 16 spre 17 decembrie s-a trăit un **Vis,** în noaptea următoare **au fost uciși 68 de visători – 6 fiind copii! –,** în 20 decembrie **am fost dispuși să fim uciși pentru visul acela** toți timișorenii!

Izbînzile mari, spunea cineva, depind de amănunte aparent nesemnificative. În economia manifestărilor din Timișoara, ce s-a întîmplat atunci este important. Poate definitoriu. Opinia este în genere acceptată. Nu știu însă cîte persoane, care vorbesc despre noaptea aceea, fac legătura între **Vis** și o emisiune radio?!

16 decembrie, ora 22,30, podul Maria. De minute bune, între demonstranți și scutieri – un fel de tangou. Amintindu-și ceva, un muncitor de la Electrometal, face o propunere. Îl urmează la catedrală cinci, poate șase sute de demonstranți. Din acel moment Sorin Oprea devine liderul grupului iar tinerii trăiesc o noapte fabuloasă. Scandează lozinci anticeaușiste fără nici o reținere, cîntă Deșteaptă-te române, îi atrag pe timișorenii răzleți, grupul crește continuu, se simt bine, tot mai bine, trăiesc în afara oricăror constrîngeri și închistări comuniste, hălăduiesc pe alte străzi decît în urmă cu cîteva ore, prin orașul în care visau să trăiască de atunci înainte!

Cînd revin la catedrală, după ce urcă pe trepte și se întoarce spre mulțime, Sorin Oprea încremenește. În față șapte, opt, poate zece mii de timișoreni. Care priveau spre el liniștiți, cu încredere, cu convingerea că le va preciza ce urmau să facă. Dar de unde să știe el, om simplu, muncitor, cum trebuiau să acționeze în continuare?! Și-atunci…

Ajunși aici, e momentul să constatăm **cum se face uneori Istoria!** În urmă cu cîteva săptămîni, Sorin Oprea ascultase o relatare radiofonică la radio Europa Liberă. În timpul Revoluției de Catifea de la Praga, la comitetul revoluționar s-a prezentat un electrician. *Vreți să vă aduc în piață 10.000 de oameni,* i-a întrebat pe lideri?

Din entuziasm juvenil, tînărul Sorin Oprea a vrut să facă același lucru. Să adune cît mai mulți timișoreni. Ceea ce a reușit. Numai că după ce i-a adunat, n-a avut cui să-i… *predea!*

Și-atunci, privind altfel nemaipomenita lor hălăduire, îngrijorat de ceea ce putea urma, a încercat să-și *fabrice* un alibi. A propus un traseu ce trecea prin fața întreprinderii unde lucra, ajuns în dreptul porților a părăsit mulțimea, a intrat în atelier.

Mulțimea și-a continuat drumul spre cartierul Calea Lipovei… cu alți lideri. Cu cei care s-au impus din ea însăși!

Important este altceva. În noaptea aceea s-a născut **Visul!** Pe care tinerii, umblînd peste tot, l-au **sădit** în tot orașul!

A urmat apoi noaptea în care Puterea comunistă ne-a ucis pentru că **îndrăzniserăm să visăm.** Și zilele de 18, de 19 decembrie. În cele 48 de ore, deși aparențele păreau altele, s-a petrecut un adevărat miracol. Orașul părea învins, împăcat cu soarta sa. N-am mai avut lideri, nu putem consemna în nici un colț al orașului vreo mulțime semnificativă de demonstranți. S-a dovedit însă că nu ne împăcaserăm cu înfrîngerea.

Am putea spune că Timișoara s-a comportat atunci ca un boxer cu experiență, care rămîne la podea nu din cauza neputinței, ci pentru a-și recupera forțele. Luni Puterea ne-a numărat pînă la 4, marți pînă la 8. Dar miercuri, cînd dictatorul a fost gata să spună 9 și să ne declare k.o., **Timișoara a fost în picioare, cu mîinile la piept!**

Și-așa cum s-a întîmplat în celelalte zile, ne-am găsit liderii în noi înșine, am înființat un partid, am purtat discuția cu delegația guvernamentală, de atunci ce s-a petrecut în Timișoara devenind altceva – **Revoluție!**

ION SCOROBETE

17 decembrie. Zi încrâncenată. După întâmplări care mă sufocau deoarece, jurist fiind la Uzinele Textile Timișoara, participasem, cu câteva zile înainte, la o întrunire a juriștilor la Arad, iar în acel interval trecuse frontiera de vest Nadia Comăneci și noi ne bucuram. La întoarcerea în fabrică, însă, am fost chemat, chiar de la intrare, la director, și nici nu am apucat să mă așez că tovarășa Iliescu mă și puse la colț, admonestându-mă și punându-mi în vedere să-mi găsesc loc de muncă!... Trebuia să plec, pentru că am fost căutat de "securitate", întrucât nu știu ce poezii am scris, citit, publicat… împotrivă!

Lucram la un proiect care se chema "Fabrica de cârpe" și citisem, e adevărat, unei persoane de la cadre care, mai apoi, a fost avansată…, câteva poezii din acel proiect, laolaltă cu texte din "Moartea citește ziarul", a lui Dinescu… Urmare imediată, am distrus, la sugestia directoarei, manuscrisul, cu atât mai mult cu cât, din aceleași motive, fusesem alungat și de la Institutul de sudură, cu doi ani în urmă. Mă simțeam în pericol, dar, în noaptea de 16, zgomotul infernal care traversa Circumvalațiunii și chemarea dinspre parterul blocului, că e momentul să ieșim, să răsturnăm dictatorul, m-au înviorat, trezind în mine speranța că soarele va răsări și în drumul meu.

Cu acel gând am plecat dimineața împreună cu nevastă-mea, la rând, la lapte, în Piața 700, aflând pe fiecare copac, din drum, un bilet cu sloganul: jos Ceaușescu!, aceasta îndemnându-ne să continuăm traseul spre Operă și, mai departe, la Catedrală, unde i-am întâlnit pe Vighi, Traian și pe mulți alții, împreună cu care, în grupuri masive, am trecut podul spre Piața Maria.

Vitrinele făcute țăndări, operele lui Nicolae ferfeniță și tunul de apă răsturnat în Bega mi-au întărit încrederea că zilele comunismului sunt numărate iar libertatea este aproape.

În 17 decembrie, ora 13, ieșeam de la ultima ședință a cenaclului Ars poetica al Bibliotecii județene, condus de scriitorul Ion Arieșanu, iar în Libertății am întâlnit-o pe Andrei Maria, o țesătoare de la Textile, care, înfierbântată, împreună cu încă o tânără și doi bărbați, strigau: "jos Ceaușescu, jos comunismul". Întâlnirea cu blonda revoluționară a fost de altfel ultima, căci două ore mai târziu, pe când plănuiam să ies cu Florin, să strângem rândurile, s-a tras la Podul Decebal, iar Andrei Maria a fost răpusă de gloanțele ucigașe. Trupul ei, neidentificat, alături de ale celorlalți cutezători ai zilei însângerate, ce reprezintă cu adevărat ziua revoluției, avea să fie transformat în cenușă, în zilele următoare.

Andrei Maria, Ioan Stanciu, vecinul din Naturii, Edita Reiter, Silviu Motohon, Apro Mihai, apropiați ai ideii mele de libertate, și-au dat viața pentru ca aceasta să se împlinească, ei fiind personaje și în romanul **Sfânta bestialitate,** la care lucrez.

Anchetă realizată de
LUCIAN ALEXIU

REMEMORĂRI ÎN SURDINĂ

ELENA CRAȘOVAN

În volumul coordonat de Dan Lungu și Lucian Dan Teodorovici douăzeci de personalități culturale din domenii diferite (universitari, oameni de litere, jurnaliști, vedete media) propun douăzeci de relatări ale aceleiași istorii: Decembrie 1989. Așa cum suntem preveniți în prefață, volumul se dorește o alternativă adresată și celor tineri, neinteresați de relatările obiective, detaliate, ale adevărului "istoriei", ci mai degrabă de istorisirile subiective.

Proiectul are încă o miză: de a completa imaginea evenimentelor din București cu ce s-a întâmplat în restul țării și în diaspora; relatări care să aibă în centru persoane concrete, "gândurile, reacțiile, comportamentele spontane ale participanților direcți sau indirecți", metamorfozele psihologice și comportamentale ale fiecărui individ, căci "reacțiile fiecăruia în parte, într-un moment cu asemenea impact emoțional, indiferent de diversitatea lor, pot crea o hartă de alt tip a acelor zile, pot aduce în față o istorie nevăzută, neștiută, dar ceva mai palpabilă decât istoria mare".

E greu de spus dacă acest "pro gram" al coordonatorilor a fost realizat. Din păcate, relatările adunate, cu puține excepții, nu par să capteze publicul tânăr (născut în anii '80 sau după). Multe nu se referă direct la Decembrie '89, ci vorbesc mai degrabă despre amărăciunea anilor '80 (realitatea cenușie, clișeizată deja), altele sunt amprentate de mizeria politică a lui 2009, iar privirea în trecut se descoperă nostalgică sau înduioșată de credulitatea odinioară lăudabilă, acum devenită ridicolă.

Dificultatea proiectului – și totodată pariul asumat de fiecare autor în parte – ține de găsirea tonului fidel celor simțite atunci, dar care să evite pateticul sau să-l asume, fără a cădea în ridicol. Paradoxal, nu poți reda veridic și sensibil, nu poți transmite cititorilor "adevărul" decât apelând la trucuri literare. Relatările care se doresc adevărate în sens jurnalistic, sună rece, neutru, fals. Și tocmai autorii care aparent mută accentul pe întâmplări minore, conjuncturale, fără legătură cu "evenimentele", reușesc să pună în lumină ceea ce contează.

Dacă ar fi să grupăm relatările după ton, s-ar diferenția cele distanțat-comice, cele patetic-idealiste, cele amare. După poziția naratorilor, am putea vorbi de relatări de departe (diaspora), ale suporterilor (spectatorilor) de acasă și ale participanților din stradă. În acest sens, diversitatea perspectivelor creează harta anticipată de coordonatori. Implicit, povestirile formulează întrebări, deocamdată fără răspuns: în câte tipuri de ghilimele a fost pusă "Revoluția"? Câte îndoieli, compromisuri, scepticism, au însoțit evenimentele sau au fost generate de momentul '89? Câtă manipulare, câtă credulitate, cât cinism între actorii aflați în "linia întâi" acum douăzeci de ani?

Cum poziția naratorilor-actori modifică sensibil perspectiva, amintirile și tonul povestirii, am ales această cheie de lectură (chiar dacă ordinea prezentării în volum este cea alfabetică). Mai întâi, câțiva dintre cei de-"afară": **Georg Aescht** (Germania), **Gigi Căciuleanu și Matei Vișniec** (Franța), **Norman Manea și Andrei Șerban** (America). Povestirea lui Aescht glisează de la banalul cotidian la magic-grotesc: primise vestea despre fuga lui Ceaușescu în timp ce lucra împreună cu tatăl său la acoperișul noii case: "Tata și cu mine nu ne-am blocat, ne-am permis un zâmbet de neîncredere și de nădejde și ne-am continuat treaba": Seara – o bere în plus, după care urmează partea memorabilă, visul tatălui: "în biserica evanghelică din Codlea... Era masa pusă în fața altarului – și iată că aici magia frizează blasfemia și se instalează rușinea: au apărut soții Ceaușescu – o masă festivă în cinci!". Între relatări magic-grotești, se rostesc discret adevărurile grave: România rămâne "măicuța cu gheare", cum o afirmă cei mai mulți dintre emigranți, în dualitatea mărturisirilor: revoltă și înduioșare, lehamite și, totuși, dragoste.

Coregraful **Gigi Căciuleanu**, la Rennes, ia "pulsul" evenimentelor și asociază modificările de temperatură ale Revoluției cu oscilațiile +/- ale propriei gripe, cald-fierbinte-fierbinte-rece. Concluzia este mai degrabă rezervată: "în ciuda universalei revoluții ionesciene a regalului absurd, nu știu cum facem, dar tot la implacabila logică a împăratului Caragiale ajungem". Similar, **Matei Vișniec**, în *"Revoluția" văzută din Franța*: subliniază simpatia enormă de care s-a bucurat România, sprijinul material, convoaiele cu "ajutoare". Totul înăbușit de decepțiile care-au urmat, "procesul" soților Ceaușescu, mascarada mediatică a gropilor comune de la Timișoara, mineriadele.

Nu altfel s-au văzut lucrurile dincolo de ocean, dar parcă notele dezamăgirii sunt mai grave în mărturia lui **Norman Manea** sau în dureroasa relatare a lui **Andrei Șerban**, care tocmai regiza la Boston shakespeariana "Noaptea regilor", despre entuziasmul general și interesul fără precedent al americanilor, urmat de "ghilotina care a schimbat opinia publică" în ziua Crăciunului: vestea pseudo-procesului și asasinarea cuplului prezidențial.

O altă categorie de autori sunt cei care "trișează" într-un fel, preferând, din diferite motive, să înlocuiască Decembrie '89 cu perioada comunistă în ansamblu sau cu dezamăgitorii douăzeci de ani care au urmat. Este o alegere simptomatică; accentele nu sunt deloc întâmplătoare. Cea mai gravă este mărturia **Cristinei Țopescu**. Puțini asociază prezența vedetei media cu o tânără care a cunoscut închisorile comuniste, pentru care 1989 a însemnat o dublă eliberare: "Pe 21 decembrie 1989 tocmai ce ieșisem din închisoare de două zile... după un periplu de trei luni prin cinci închisori. La libertatea pe care mi-o recâștigasem se adăuga libertatea noastră, a tuturor, libertatea poporului meu... Mă bucur că am trăit în două epoci, mă bucur că am avut experiența închisorii și a terorii pe care Securitatea a exercitat-o cu atâta sârg asupra familiei mele". Dar, în anul 2009, autoarea insistă asupra unei "patetice dezamăgiri față de România și de oamenii ei".

Într-un registru mai caustic se situează și **Liviu Antonesei**, care scrie cu nostalgie față de entuziasmul și optimismul de atunci, cu rușine pentru naivitate, crezând că totul se va schimba radical în bine, peste noapte. Dacă revoluția pare să fie asimilată în istoria personală, cu toate incertitudinile ei, cei douăzeci de ani cu mizeriile care-au urmat, rămân ca un corp străin, respins de autori. Cei mai mulți râvnesc parcă, nemărturisit, o întoarcere la momentul zero, o recuperare. E simptomatic tonul rezervat, incertitudinile, speranțele în surdină.

Puțini sunt cei care, necosmetizat, își asumă tragicul trăit atunci: **Maia Morgenstern,** într-o exprimare laconică, fără artificii retorice, relatează cum a fost în Piața Universității cu copilul în brațe, adus acolo "ca să nu uite", când se trage, când oamenii cad morți alături. Un curaj similar dovedește universitarul **Ion Pop** descriind scenele vii, "pe viu", ale Revoluției din Cluj. O imagine șocantă, revine obsesiv în notații diaristice, în poeme: "creierul uman, lăsat aproape întreg pe trotuar, înconjurat de lumânări, iar o franzelă depusă de cineva lângă el servea de umil parastas". Însă din nou, ca la mai toți protagoniștii, emoția se diluează în tăvălugul amărăciunilor cotidiene: încercarea de reformă, iluziile, "spectacolul Revoluției în direct" la TVR, lunile la Paris, dezamăgirile succesive care au urmat patosului revoluționar. Și concluzia: "Revoluția fără ghilimele va trebui să iasă cândva învingătoare. Ar trebui". Jocul acesta între modurile verbelor: de la certitudine la dorință, de la ideal la nostalgie, și povara ratării, de la acțiune la resemnare, marchează multe pagini ale volumului.

Două relatări "de la periferie" sunt simptomatice pentru cei mai mulți dintre români. Caricaturistul **Ion Barbu**, în 1989 miner, descrie tragi-comic "marea Revoluție din Decembrie, filiala Petrila", încheiată cu prima procesiune religioasă: "în față babele cântau de nașterea Domnului iar în spate lumea scanda: «Ceaușescu- Anul Nou/ Îl va face în cavou!»" Revoluția a fost pentru mulți și "un spectacol ce nu trebuia ratat". Scriitorul **Ioan T Morar**, mai rezervat, dar nu mai puțin spectaculos, notează: "În 22 decembrie ne-am luat rația de zahăr și ulei. Mai știi ce-i trece Nebunului prin cap, poate interzice și rațiile, să ne înfometeze. Iar noi, doi ardeleni cu simțul cămării de alimente în sânge și-n cei șapte ani de-acasă nu puteam tolera asta, înfruntam orice, numai să ne luăm rația." Apoi, la coadă, au primit vestea neverosimilă că a fugit Ceaușescu: "a fost o frenezie bruscă, iar după un sfert de oră, oamenii, neîncrezători în viitor, s-au întors la coadă să-și ia și ei rația de zahăr și ulei. Rația de libertate nu era pe tabel, mai putea aștepta!"

Am lăsat pentru final două foarte riscante istorii ale unor participanți direcți, care, după douăzeci de ani, riscă relatarea (ce ar putea părea profanare) în registru tragi-comic. Mărturia lui **Radu Aldulescu** asumă derizoriul situației personale față cu "măreția istoriei". Nu e la îndemâna oricui să descrie în registru hilar manifestațiile: "cei de pe trotuar priveau ca la un sport extrem felul cum zbieram împotriva regimului, încercuiți și supravegheați, fotografiați, filmați, pregătiți să pierim pe limba noastră. În răstimpuri, ne lăsam pe vine, executând un soi de genuflexiuni protestatare și metanii, prin care erau invocați morții de la Timișoara." **Toni Grecu** – în registrul ușor de anticipat al comicului de profesie (în 1989 inginer la Fabrica de Calculatoare), concluzionează: "mare păcat că revoluțiile sunt așa rare. Dacă ar fi mai dese, am ști să le facem mai bine, dar așa, umplem cărțile de istorie cu ce iese din prima încercare. Păcat!"

Indiferent de ton, de poziția autorilor, de aspectele relatate, frapează în majoritatea mărturisirilor atitudinea rezervată: fie că e nostalgie, rușinea, regret, furie, lehamite, tonul de ansamblu pare cel al eșecului; pe măsură ce te apropii de finalul lecturii, impresia e a unei revoluții ratate, căci suntem mult prea departe acum de idealurile de-atunci. Nicio tresărire sărbătorească (cum va fi fost, poate, intenția editorială, "după douăzeci de ani"), ci un sentiment de jenă și o continuă raportare stânjenită a prezentului la un trecut ce-ar fi putut fi altfel. Vorba lui Toni Grecu, "păcat" că nici istoriile personale nu ne ies prea grozav "din prima"...

DAN LUNGU,
LUCIAN DAN TEODOROVICI
Str. Revoluției nr. 89,
Editura Polirom, 2009
Colecția EGOgrafii

NOU la CURTEA VECHE

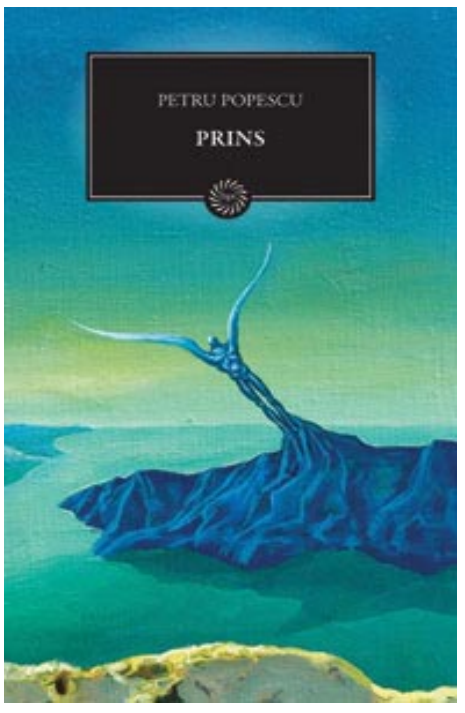

EXCEPȚIA ROMÂNEASCĂ

ALEXANDRU BUDAC

La douăzeci de ani după Revoluție ar trebui să putem vedea limpede care i-au fost cauzele, mizele, consecințele, să fim capabili să plasăm corect momentul respectiv în ansamblul evenimentelor cu efect domino din acea perioadă și să discutăm mai calm, mai inteligent, nu mai detașat, pentru că detașarea ar fi o impietate în asemenea situații, despre viziunile îndrăznețe, curajul și sacrificiile în urma cărora a fost spulberată cortina de fier. Din nefericire, în România bântuie încă o nostalgie îngrijorătoare după timpuri de coșmar și se aud, e drept că pe fondul acțiunilor unei clase politice corupte, dezbinate și incompetente, pledoarii pentru așa-zisele beneficii garantate de statul asistențial, dornic să se ocupe de toate ofurile noastre mai mari sau mai mici. Cred că tot lectura în solitudine, cu discernământ, constituie soluția pentru cel ce dorește să-și facă ordine în gânduri și să-și clarifice opțiunile. Presa scrisă și televiziunea stau sub semnul apoplexiei, reacțiilor necugetate, informării mai mult sau mai puțin oneste, vitezei de conexiune/zapping și, uneori, chiar sub semnul prostiei și agramaticalității. Pe de altă parte, între teoria și practica politică există adesea discrepanțe enorme. Idei excelente pot fi aplicate rău, așa cum spirite libere și generoase pot să cadă în patimi partizane de tot felul. Ar trebui să ne amintim mai des de eșecul lui Platon în a le demonstra tiranilor Siracuzei că înțelepciunea și puterea pot sta alături. Dacă ar fi reușit, probabil că n-ar mai fi întemeiat Academia. Politica este murdară, o știm cu toții, dar ideile politice au, uneori, o surprinzătoare suplețe. De aici și forța lor de seducție.

Despre *1989. Naufragiul utopiei*, recentul volum al lui Vladimir Tismăneanu, îmbină ritmul alert și rigoarea analitică. Mai puțin densă decât *Stalinism pentru eternitate*, cartea reia multe dintre temele prezente acolo și poate fi, mai ales pentru cel nefamiliarizat cu gândirea politologului de la Universitatea Maryland, o bună introducere la una dintre lucrările sale fundamentale. Cele mai multe dintre eseurile adunate în volum au apărut în *Evenimentul Zilei*, *22*, *Idei în Dialog*, altele sunt crochete jurnalistice, interviuri, prelegeri susținute cu diverse prilejuri. Am apreciat întotdeauna la Vladimir Tismăneanu talentul de a face din argumentații dificile o lectură antrenantă. Retorica nu e stridentă, pentru că autorul mizează mai mult pe studiul de caz, pe detaliul istoric semnificativ, pe dilema de filosofie politică, dar și pe gesturile concrete ale oamenilor (disidenți, lideri comuniști, ideologi de ambele orientări), iar expunerea urmează acea manieră anglo-saxonă, cu mai multă logică și mai puțin patos, pe care eu o agreez.

Deși textele abordează subiecte diferite, cărții nu-i lipsește omogenitatea. Mișcările sociale ale anilor '50 -'60 în Europa Centrală și de Est, moștenirea stalinistă în România, reformele lui Gorbaciov, actorii Revoluției din decembrie '89, înfierarea crimelor Securității, evoluția economico-politică a fostelor țări comuniste sunt temele asupra cărora Tismăneanu revine constant, așa cum revine și la opiniile unor gânditori precum Timothy Garton Ash sau Leszek Kolakowski. În critica marxismului, autorul nu invocă numai perspectiva liberală, ci ascultă atent și vocile din interior, adică revizionismul marxist al unor intelectuali de stânga din Est și din Vest. Dacă ideologia nu este pusă sub semnul întrebării și de cei care o îmbrățișează, drumul spre fundamentalism rămâne deschis. România reprezintă o tristă excepție. Comunismul autohton a avut mai degrabă trăsăturile despotismului roșu din Asia, un caracter dinastic, sectar, iar specificul său a fost tocmai confuzia între extremele de dreapta și de stânga. Vladimir Tismăneanu consideră că așa se explică de ce liderii comuniști români au distorsionat până și marxism-leninismul, perseverând în atitudini staliniste condamnate chiar și la Moscova, de ce evenimentele din '89 s-au încheiat aici atât de violent sau de ce în România mecanismele democratice s-au pus în mișcare mai târziu decât în celelalte țări ale fostului bloc sovietic. Cu toate acestea, el rămâne foarte ferm și nu face nici o concesie celor care consideră că au existat și aspecte pozitive ale totalitarismului comunist. În *Naufragiul utopiei și revolta intelectualilor*, prima prelegere din carte, comunismul primește o definiție complexă, dar neechivocă.

"Comunismul a fost, înainte de toate, un program doctrinar menit să mobilizeze în vederea atingerii unor scopuri radical transformatoare la nivel economic, moral, social și cultural. Ambiția supremă a comunismului este să realizeze o nouă civilizație care să se rotească în jurul personajului central – Omul Nou. Comunismul este un antropocentrism pervers. Pe lângă faptul că există cultul partidului, ceea ce face din comunism o ecleziologie, el este în același timp o tentativă de revoluționare a antropologiei. Scopul principal al comunismului nu-l constituie neapărat numai socializarea mijloacelor de producție; toate acestea sunt subsumate unei noi viziuni asupra omului și existenței umane. Omul Nou în comunism, ca și în cazul doctrinelor fasciste, devine finalitatea supremă a acțiunii politice. […]

Sistemul a fost fondat pe câteva mituri fundamentale. […] Primul era cel al partidului predestinat să interpreteze interesele proletariatului, să vorbească în numele său, să ofere soluții definitive pentru a realiza comunitatea perfectă. Al doilea mit era acela al comunismului ca vârstă de aur."

Ar fi multe de spus despre felul cum această definiție s-a verificat la noi și, mai ales, despre semnificațiile revoluțiilor din Est, cărora le sunt dedicate cele mai multe secțiuni, însă aș dori să insist asupra unui detaliu din argumentațiile lui Vladimir Tismăneanu, întrucât el ar putea să-i scape unui cititor neatent. Când discută despre crimele Securității și despre faptul că torționarii, deși cunoscuți, se plimbă nestingheriți prin parcuri și pe la televiziuni, când descrie firava noastră disidență și sporadicele mișcări de revoltă din anii '80, când atacă, pe deplin justificat, mitologiile naționaliste și mitul eroismului ceaușist la momentul Praga '68 (paginile respective ar trebui să fie lectură obligatorie pentru toți care mai cred în așa-zisul spirit de frondă al fostului dictator), când critică istorismul și protocronismul românești sau când analizează situația politică din țară, după douăzeci de ani, Tismăneanu aduce, de fapt, în primplan problema calității umane și procedează într-o manieră asemănătoare celei în care Hannah Arendt a descris atitudinile diferite ale unor țări mici, fără putere, față de plaga nazistă. Categoric, ar fi fost o nebunie, apreciază Arendt în *Eichmann la Ierusalim*, ca

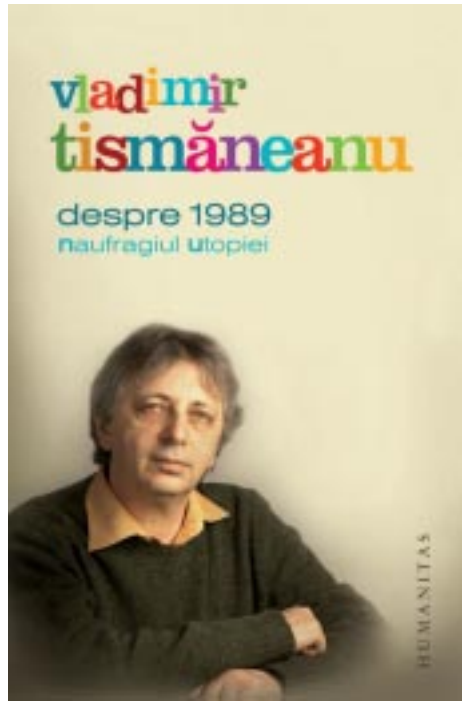

țări precum Danemarca să se fi opus invaziei germane, însă danezii au găsit, la nivel individual, nu politic, resurse de curaj și idei incredibile pentru a sabota punerea în aplicare a soluției finale (nu știu dacă mai e nevoie să amintesc că autoarea alătură unor astfel de situații și contraexemplele, unde țara noastră se regăsește tot printre sinistrele excepții). La rândul său, Tismăneanu lasă deschisă întrebarea dacă nu cumva absența în România a unor mișcări precum cele din Ungaria sau Cehoslovacia, a unor atitudini coerente și vizibile ca Solidaritatea poloneză ori incapacitatea noastră de a ne raporta onest la trecut nu se datorează calității umane, și nicidecum fatalității pe care o invocăm cu atâta voluptate. Cred că știu răspunsul.

Așadar, *Despre 1989* este un *aide-mémoire* pentru cei predispuși la uitare și o lecție de gândire politică făcută cu stil.

CORMAC MCCARTHY
Drumul
traducere din engleză și note de Irina Horea
Editura Humanitas Fiction, 2009

ACTION!

Deși am scris și altundeva despre această superbă carte, nu mă pot abține să nu o mai recomand o dată. Îl consider pe Cormac McCarthy unul dintre puținii autori ai zilelor noastre care chiar au ceva de spus, adică dovada vie că geniul nu a dispărut în aceste vremuri atât de nefavorabile artei. Dinamismul romanelor sale seduce mulți regizori, întrucât aventurile din *All the Pretty Horses*, *No Country for Old Men* sau *The Road* au, într-adevăr, potențial cinematografic, dar, în ciuda acestui fapt, proza lui McCarthy *nu este* ecranizabilă, din aceleași rațiuni care fac imposibilă (sau, în orice caz, inutilă) transpunerea pe celuloid a gândacilor lui Kafka sau a plimbărilor lui Poldy Bloom. Întrebat de ce realizează *thrillers* doar după cărți de duzină și nu aduce pe ecran *Crimă și pedeapsă*, de pildă, Hitchcock a dat un răspuns pe cât de simplu, pe atât de logic: romanul respectiv este reușita artistică a altcuiva, n-ai cum s-o dublezi cu una care să-ți aparțină. Narațiunea filmică izbutită are o menire diferită de cea literară. Așadar, citiți *The Road*, pentru că rareori acțiunea și stilul s-au asortat așa de bine ca-n proza lui McCarthy.

JOSÉ SARAMAGO
Anul morții lui Ricardo Reis
traducere din portugheză, prefață și note de Mioara Caragea
Editura Polirom, 2008

SINGURATICUL ȘI FEMEILE SALE

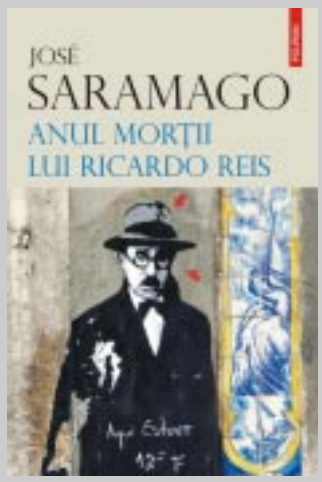

Domnul Ricardo Reis s-a reîntors la Lisabona, după o îndelungată ședere în Brazilia. Se stabilește la un hotel, citește ziarele, se plimbă mult prin oraș, merge la cinema și încearcă să înțeleagă cine a fost Fernando Pessoa și de ce unul dintre heteronimele acestuia e chiar... "Ricardo Reis". În restaurantul hotelului zărește, alături de tatăl ei, o fată extrem de delicată, cu un braț paralizat. Până să-i afle povestea, se consolează cu îmbrățișările nocturne ale cameristei. Saramago rescrie *Cartea neliniștirii* în manieră proprie, și face acest lucru dumnezeiește (nu cred că autorul ar fi încântat de termenii aprecierii mele). Personajele lui feminine vin din altă lume, unde numai acest mereu surprinzător romancier portughez poate ajunge, fiecare dintre ele posedă o particularitate imposibil de uitat, și totuși, sunt atât de reale (mă gândesc acum și la Blimunda, fata ce poate privi în interiorul oamenilor, la soția doctorului, unica neatinsă de orbire, la femeia căutată cu disperare de dl José), încât crezi că le poți mângâia. Am o singură dilemă: pe cine să iau pe insula pustie, pe Saramago sau pe Antunes?

RECUPERĂRI FASTE

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) O amplă monografie de specialitate derivată dintr-o teză de doctorat cu rezonanțe în filologia clasică este lucrarea semnată de **Petronela Weinberg**, ***Historiae perennes: integrala Tacitus***, pref. Dan Negrescu, Alba Iulia, Editura Aeternitas, 2009, 300 p. După remarcabilele studii autohtone conscrate grandiosului istoric latin de N. Lascu, Eugen Cizek și N. I. Barbu, între alții, a venit momentul unei moderne sinteze istoriografice ce valorifică și bibliografia mai recentă în domeniu, oferind totodată măsura admirației lucide necesare abordării celui ce a nemurit expresia *sine ira et studio*, de pus mereu pe frontispiciul imaginar al oricărei construcții ideatice ori științifice. Planul coerent, concluziile nuanțate, citatele bine inserate și atent deslușite garantează o lectură utilă și pentru amatorul îndrăgostit de cultura perenă a umanității. Păcat că suta de pagini ce cuprinde bibliografia și utilele tabele din *addenda* nu a fost corectată cu mai multă acribie. S-ar fi evitat astfel schimbarea genului marelui clasicist Teodor A. Naum în "Teodora", grafii precum "Stutgard" sau erori cifrice precum anul 1985 în loc de 1995, când a apărut în realitate la editura timișoreană Amphora volumul omagial "G. I. Tohăneanu – 70".

(II) Admirabilă intenția (și realizarea, cel puțin până acum) de a edita în formule modernizate lingvistic și grafic spectaculoasele povești din tezaurul colectiv al

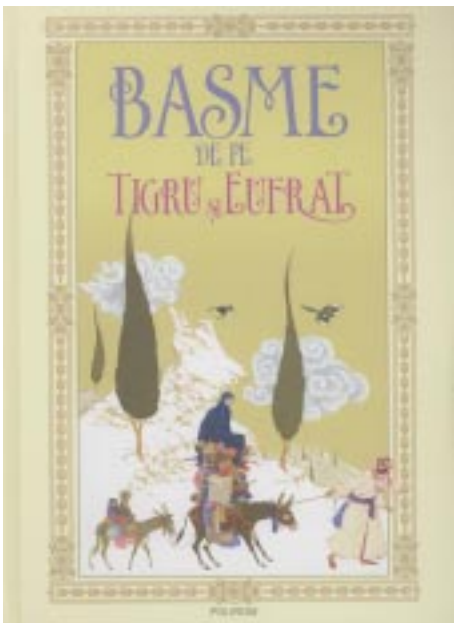

umanității, aparent foarte diferite dar unite subliminal prin fire nevăzute, așa cum demonstra încă de acum un secol Lazăr Șăineanu în monumentalu-i opus etnologic despre basmele românilor. Vorbesc aici de rafinata culegere intitulată ***Basme de pe Tigru și Eufrat***, selecție, trad. din arabă și note George Grigore, Editura Polirom, Iași, 2009, 245 p. inclusă în seria "Literatura pentru copii". Îmi reamintesc ce impact formidabil în formarea imaginației noastre creative și în lărgirea orizonturilor culturale au avut colecțiile interminabile de "Povești nemuritoare" sau basmele orientale din "Mythosul" anilor '70 și '80. Să sperăm că și copiii de azi vor avea șansa unui similar maraton inspirațional care a pornit deja foarte bine cu antologii de povești bengaleze, rusești și, iată, mesopotamiene. O mențiune aparte merită condițiile de lux alocate apariției dar și potrivitele ilustrații de carte semnate de artistul Radu Răileanu. Așteptăm deja cu nerăbdare juvenilă volumul anunțat ce va compacta basme hispanice, un alt cadou potrivit copilăriei eterne din fiecare.

(III) O marcantă personalitate politică și cultural-spirituală a locului își găsește evocatorul potrivit în persoana **Prot. Dr. Ioan Bude**, care ne oferă cartea ***Emanuil Ungureanu. Prinos de cinstire și neuitare***, Editura Învierea, Timișoara, 109 p. + 29 p. planșe. O fațetă mai puțin abordată a activității "patriahului bănățenilor", cum îl numea Nicolae Iorga pe avocatul-senator, este contribuția lui neobosită la organizarea vieții ecleziastice timișorene. Ajutorul său direct la înființarea parohiilor ortodoxe Cetate și Iosefin, generozitatea militantă și pecuniară dedicată construcției de noi biserici în zonele respective, sârgul depus pentru reinstalarea unei episcopii în orașul nostru rămân reperele de neuitat ale patriotismului său luminat și orientat religios. E frumos și onorabil să cunoaștem câteva lucruri măcar despre titularii străzilor centrale și ai busturilor din miezul cetății timișorene, ce apar de altfel printre bogatele ilustrații de final ale volumului de față.

(IV) În același registru legendar mitologic de aleasă calitate se înscriu ***Cânturile divine ale lui Zarathustra (Avesta-Yasna, III – Gatha)***, pref. S. N. Dalla, trad. Radu Duma, Editura Herald, București, 2009, 175 p. Această prețioasă relicvă a religiilor orientale, a zoroastrismului în speță, reprezintă, după unii istorici ai domeniului "singura scriere sacră care în noblețea, în profunzimea și în puritatea cugetării asupra Divinului poate fi comparată cu Scripturile ebraice". *Zend Avesta* constituie de altfel una dintre cele mai inspirate culegeri de rugăciuni, imnuri ecleziale și modele incantatorii din istoria umanității, un text ce se cuvine studiat cu atenție datorită multiplelor influențe pe care le-a generat în religiile majore ulterioare cronologic. *Yasna* reprezintă chiar o asemenea colecție de versete liturgice însoțită de comentariile zendice aferente, cânturi atribuite chiar inspiratului profet Zarathustra, cu a cărui gândire psaltică ne putem familia-

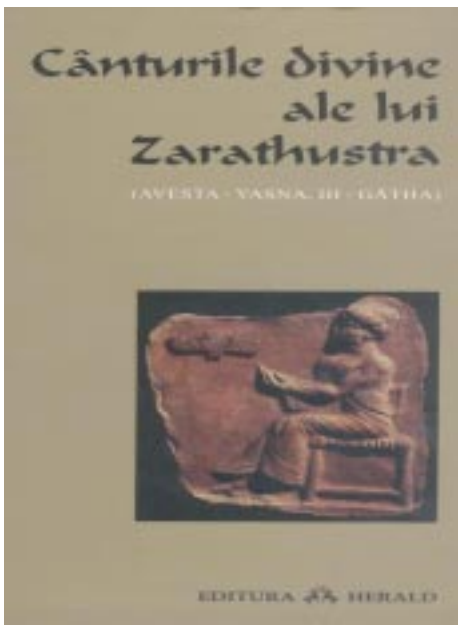

riza prin această selecție de ode *yasna* încărcate de farmec poetic și învăluite de parfumul sfinteniei aurorale. Să ne fie tuturor sărbătorile de iarnă luminate de perena flacără a iubirii dezinteresate și a generozității universale, dar și încălzite de lecturi edificatoare alături de cei dragii inimilor noastre.

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

esotera

Sărbătorile nu s-au încheiat!
Librăria ***ESOTERA*** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria ***ESOTERA*** înseamnă *un program managerial dinamic, al mileniului 3.*

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o *ofertă completă* de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La ***ESOTERA*** găsești *titluri de la peste 300 de edituri!*

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : *cartea străină!*
ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?
ESOTERA *onorează orice comandă* și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!
Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare *la prețuri avantajoase.*

Secretul nostru?

PANORAMA PRESEI ROMÂNEȘTI

ALEXANDRU RUJA

Preocuparea lui I. Hangiu (n. 16 II 1924, Horezu) pentru cercetarea presei românești este deja bine cunoscută nu doar specialiștilor, ci și unui public mai larg. Ea acoperă viața unui cercetător pasionat și avizat, care și-a urmărit scopul cu dăruire intelectuală, tenacitate și capacitate de a sintetiza un spațiu extins (având în vedere și presa din exil/diaspora) și un timp secular. O asemenea întreprindere de anvergură nu ar fi putut să se finalizeze, dacă preocuparea nu ar fi fost constantă de-a lungul anilor. Înainte de a ajunge la această amplă lucrare, I. Hangiu a mai realizat și altele în domeniul cunoașterii presei. De remarcat antologia *Presa literară românească* și *Dicționarul presei literare românești*. Este, de asemenea, cunoscută activitatea lui I. Hangiu în cadrul Societății de Științe Filologice din România, unde un timp a îndeplinit funcția de secretar general; a fost o perioadă fastă în activitatea acestei societăți a filologilor din România. Redau o scurtă apreciere (dintr-un text mai extins, reprodus în *Addenda* la primul volum) al unui foarte bun cunoscător a S.Ș.F., profesorul universitar Ștefan Munteanu: "Se adaugă la acestea prezența activă a Societății nu numai în București, ci și în numeroase orașe ale țării, în care aveau loc sesiuni științifice cu larga participare a profesorilor de liceu, dar și a celor din învățământul superior, filologic. Rolul secretarului general a fost esențial în complicata organizare a manifestărilor de acest gen, devenite tradiționale la un moment dat. A fost o perioadă de efervescență și emulație în acei ani ani, "conducerea" strecurându-se cu inteligență și indiscutabilă probitate științifică peste opreliștile acelei epoci. Societatea de Științe Filologice ar putea fi mândră de faptul că a fost, în ultimele decenii ale secolului trecut, dar cu o tradiție notabilă din anii '50, un for important și o etapă pe care ar avea dreptul s-o numească istorică, larg cuprinzătoare, în interesul învățământului, ca și în beneficiul profesional, de mare preț, al tinerilor profesori sau filologi." [Timișoara, 11 iunie 2004]

Presa românescă de la începuturi până în prezent este o panoramă sugestivă și revelatoare a publicațiilor românești, prezentată cronologic și fixată în patru volume masive: vol. I (18 februarie 1790 – decembrie 1916; 896 p.); vol. II (3 ianuarie 1917 – decembrie 1944; 813 p.); vol. III (1 ianuarie 1945 – 21 decembrie 1989; 714 p.); vol. IV (22 decembrie 1989 – 2007; 862 p.). Volumul I se deschide cu o *prefață* în care autorul nuanțează proiectul, prezintă structura, volumele anterioare pe aceeași temă de cercetare, dar se și relaționează cu modele și o anumită tradiție. "Am avut norocul să întâlnesc și să fiu sfătuit de mari cărturari, între care Barbu Theodorescu, secretar, biograf și bibliograf al marelui istoric Nicolae Iorga, și în special Dan Simonescu, urmașul lui Ion Bianu, autorul vol. IV al *Bibliografiei românești vechi*, despre care, la apariția primului volum, în 1903, Nicolae Iorga afirma că *este o operă monumentală*. Cele patru volume ale *Bibliografiei vechi românești* i-au servit autorului drept model de urmat, aplicând metoda reproducerii introducerilor, prefețelor, dedicațiilor și epilogurilor vechilor cărți dintre anii 1508 – 1830 la presa românească, devenită în secolul al XIX-lea, *secol al naționalităților*, cum l-a caracterizat Titu Maiorescu în prima sa lucrare *Despre scrierea limbii române*, factorul cel mai important în dezvoltarea limbii române unitare și trezirea conștiinței naționale a românilor din cele trei țări românești, presa românească contribuind, în mod hotărâtor, la unirea țării Românești, Moldovei și Transilvaniei într-un singur stat național, unitar, independent și suveran pe vechiul teritoriu al Daciei Traiane la 1 Decembrie 1918. Am avut și îndrăzneala, cutezanța, de a pune în evidență valoarea presei literare și culturale, în opoziție cu presa muncitorească, care, în unele cazuri, falsifica istoria noastră națională."

Cercetarea se bazează, în special, pe colecțiile existente în Biblioteca Academiei Române, dar I. Hangiu precizează în volumul I și bibliotecile județene și personale de aici cu care a fost în corespondență și care au oferit informații referitoare la publicațiile existente în aceste biblioteci. Există o *bibliografie generală* și o *bibliografie suplimentară* cu *titluri de cărți referitoare la scriitori și publicații din exil*. Fiecare volum are un *indice alfabetic* al publicațiilor, al localităților de apariție și al colaboratorilor. Evident, că o cercetare a presei românești care a apărut în exil făcută pe colecțiile din străinătate – mai ales cele existente la Biblioteca Română din Freiburg – ar fi contribuit la informații mai exacte și complete asupra presei din exil.

Volumul I începe cu prezentarea ziarului C*our(r)ier de Moldaviae*, care a apărut la Iași (18 febr. – 11 mart. 1790), considerat "primul periodic (ziar) cu litere latine pe teritoriul vechii Dacii, din "porunca" împărătesei Ecaterina a II-a a Rusiei, de către ofițeri din armata feldmarașalului G. A. Potemkin, cantonată pe timp de iarnă în capitala Moldovei". Volumul se încheie cu publicațiile apărute în 1916, dintre care amintim *Ramuri* (Craiova), *Pagini literare* (Arad), *Revista Bucovinei* (București). Din Arad mai sunt prezentate în acest volum *Tribuna poporului* și *Românul*, iar din Lugoj, *Banatul* (1905) și *Drapelul*. Fișa publicațiilor cuprinde localitatea unde a apărut, perioada, conducerea publicației, colaboratorii. Se reproduce articolul program și/sau alte articole precum și frontispiciul revistei.

Volumul al II-lea începe cu prezentarea publicațiilor din 1917, an încă al războiului, dar și al unei efervescente mișcări culturale și al unor bătălii politice pentru realizarea Unirii din 1918. Titlurile publicațiilor sunt sugestive: *Acțiunea Română* (București), *România* (Iași; București), *România Mare*, *Foaia Voluntarilor Români din Austro-Ungaria*, (Kiev; Paris; dir.: Sever Bocu), *România Nouă, Organ de propagandă pentru unirea politică a tuturor românilor* (Chișinău, dir.: Onisifor Ghibu) ș.a. Volumul se încheie cu publicațiile apărute în 1944. Sunt prezentate în volum publicațiile *Luceafărul* din Timișoara și *Înnoirea*, *Litera* și *Salonul literar* din Arad. Sunt în ambele orașe și alte publicații care puteau fi cuprinse în acest *Dicționar cronologic*. Aș aminti din Arad publicația *Solidaritatea* – an I, nr. 1, vineri, 17 noiembrie 1922; redacția și administrația era în str. Românului, nr. 1/a. Articolul program se intitulează *Către cititori*: "În aceste zile tulburi, înfuriate de vrajbă și goana după câștiguri ușoare, pornim la drum fără șovăieli... Fără programe sunătoare, fără mari făgăduieli, care pot fi urmate de urâte dezamăgiri. Din capul locului putem spune limpede și răspicat: Ziarul *Solidaritatea* nu va servi de armă nici unui partid politic. Acest lux, aici la Arad, în aceste vremuri nu ni-l putem îngădui. *Solidaritatea* va căuta să fie un sol de pace și frăție între fiii acestei nații care are încă atâtea lucruri de făcut.[…]". Ziarul *Tribuna Nouă* (Arad, an I, nr. 1, 18 iunie 1924; dir.: I. Montani) este, de asemenea, o publicație importantă care putea fi consemnată. Nu am întâlnit două publicații importante și de relativă longevitate din Cluj: *țară Nouă* și *Patria*, cu suplimentul *Patria de duminecă* (an I, nr.1, duminecă, 27 nov. 1927).

Volumul al III-lea include publicații din țară și din afara granițelor țării (din exil) din perioada anului 1945 până în 1989. Publicațiile din exil sunt cercetate din ceea ce există la Biblioteca Academiei (evident, cu destule carențe) și din informațiile existente în alte cercetări, mai ales în *Enciclopedia exilului românesc* de Florin Manolescu. Publicații din exil care se regăsesc în biblioteci din străinătate cercetate de noi și care nu sunt consemnate în *Dicționar*: *Vocea libertății* (Atena), *Pro Azione Cattolica Romena* (Roma), *Curentul Românesc* (Buenos Aires), *Unirea/The Union* (Cleveland), *Suflet Românesc* (Roma; colaboratori: Sever Pop, Aron Cotruș, Alexandru Mircea, Basil Munteanu, Petru Iroaie ș.a.), *Vers* (East Chicago, Indiana; Albany; A review of Literature in the Roumanian Language, an I, 1951), *Căminul* (Sao Paolo). Revista M*ele*, scoasă de Ștefan Baciu în Honolulu, era o *Carta Internationala de Poesia* (p.329). Între colaboratorii Revistei Cercului Literar nu poate fi omis, Ovidiu Sabin (pseudonimul lui Ovidiu Cotruș, p. 21). Volumul al IV-lea reprezintă, după cum precizează autorul într-un *Cuvînt înainte* o nouă ediție, adăugită a *Panoramei presei Românești contemporane. Articole program de ziare și reviste* (22 decembrie 1989 – decembrie 2005), apărută în 2006.

Cercetare amplă, solidă, de ținută academică, *Presa românească de la începuturi până în prezent* de I. Hangiu se înscrie între lucrările de referință și devine un instrument de lucru nu doar util, ci inevitabil pentru orice cercetător al spațiului cultural

I. HANGIU
Presa românescă de la începuturi până în prezent
Dicționar cronologic, vol. I – IV, Editura Comunicare.ro, București, 2008.

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

TIMOC. CEALALTĂ PARTE…

OTILIA HEDEȘAN

…mai apoi și într-un final, *Timoc. Lumea de dincolo* este titlul celui mai recent film al regizorului Marius Olteanu, film proiectat în premieră pe 5 noiembrie la Institutul Cultural Român, la București, și apoi, într-o a doua proiecție, pe 7 decembrie, în Aula Magna a Universității de Vest din Timișoara.

Până acum, când scriu aceste rânduri, am văzut filmul de trei ori: prima dată singură, pe computer, atentă mai ales la logica decupajelor, la conexiunile dintre secvențe și cu gândul la comprehensibilitatea țesăturii pentru cei care află prima dată despre lumea reflectată de film tocmai prin acele imagini; a doua oară, în sala destul de mare de la Institutul Cultural din București, printre cel puțin o sută cincizeci de persoane pe care nu estimez ce le-o fi putut uni laolaltă la premieră, în condițiile în care era evident, pe tabel nominal, că cei care interferau cu subiectul filmului nu erau mai mulți de zece; a treia oară, în aula pe jumătate goală – jumătate plină de la UVT, alături de studenții secției de Română, uniți printr-o solidaritate neașteptată –posibil stimulată de ideea că s-ar putea ca tema filmului să fie subiect la diverse examene – în jurul ideii de eveniment cultural.

Miza acestui text nu este aceea de a compara între ele cele trei vizionări succesive, deși, probabil, nu e lipsită de importanță nici tensiunea dintre ceea ce cred și știu eu despre Timoc, după mai bine de cincisprezece ani de teren în regiune, și ceea ce comunică filmul… Cu atât mai puțin îmi vine greu să trec peste receptarea sa de către cele două publicuri, o receptare mai degrabă degajat – veselă, în primul caz, respectiv preponderent în registru grav, în al doilea. Continui să mă întreb de ce cele câteva ropote de râs de la București nu s-au regăsit ca atare și la Timișoara: cât e rezultatul inhibiției pe care prezența câtorva profesori poate să o determine, cât vine pur și simplu din mai buna cunoaștere a lucrurilor la care se făcea referire… În cele din urmă, câteva cursuri, chiar dacă tangente la tematica funerară asupra căreia focalizează filmul, pot întredeschide perspective salvatoare de înțelegere…

Miza acestui text este aceea de a spune câteva lucruri despre film și de a arunca repere pentru o virtuală vizionare. Ce poate sugera, în fond, un film cu un subtitlu de tipul celui pentru care a optat regizorul, *Lumea de dincolo*? Ideea este că, așa cum sună, titlul pare mai degrabă etnografist, chiar tezist etnografist, o bibliografie românească amplă și deja clasicizată raportându-se la funerar, tema centrală a filmului, prin recursul la această sintagmă. Numai că…

Numai că *lumea de dincolo* poate fi și Timocul, adică această lume transdanubiană, atât de apropiată geografic și atât de diferită ca percepție a realului… O lume situată, parcă, într-o buclă a timpului, o lume pe care o mulțime de elemente din fundalul evenimentelor – un telefon mobil aici, un pet pe care poate fi recunoscută o marcă din marele sat global care e omenirea actuală, multe și foarte foșnitoare și la fel de colorate pungi de plastic, cutii de ciocolată cu *design* de ultimă generație – o recomandă drept contemporană se dovedește, în mod paralel cu caracterul său postindustrial, extrem de înfeudată unui mod de viețuire aproape arhaică.

În același sens, această *lume de dincolo* este una de un pragmatism și de o raționalitate uluitoare, și aceasta în pofida povestirilor șamanice aproape canonice ale căzătoarei babe Rosa. Cioplitul unei cruci este o muncă meticuloasă, cu măsurători numeroase și care implică multă chibzuială; pregătitul gropii este, iarăși, o treabă anevoioasă, mai ales când locul este situat foarte aproape de pânza de apă freatică; așezatul hranei de pomană pe masă cere nu doar răbdare, ci și buna știință a semnificației fiecărui fel de mâncare în parte; cum gunoiul din casa în care a stat mortul se aruncă undeva departe, pentru ca sufletul să nu mai fie tentat să revină acasă, drumul cu un fărăș pe care s-au adunat câteva resturi mai degrabă simbolice ține cale de câteva sute de metri și de câteva minute bune de film, care îl reiau aidoma… Ca să spun așa, moartea din Timoc, așa cum o prezintă acest film al lui Marius Olteanu, e o treabă aproape gospodărească…

Oamenii fac ceea ce pare să fie prescris de o rânduială inamovibilă, iar între timp mai fumează o țigară, mai beau o gură de bere, mai deapănă o poveste cu un prieten de departe, ori stau la o bârfă mică dacă se ivește ocazia.

Nu știu nici un film autohton referitor la imaginarul românilor despre lumea cealaltă care să aibă în el atâta 'realism magic' ca acest T*imoc. Lumea de dincolo*… Partea

absolut tulburătoare este că ceea ce poate fi citit ca realism magic nu se bazează pe nici un fel de forțare, de reliefare, ori de subtilă omisiune care să creeze halucinația. Efectul, dimpotrivă, este unul produs din consemnare onestă, poate mirată, poate exagerat de politicos-îngăduitoare – și, ca antropolog, tocmai de aceea iubesc acest film care acceptă cu atâta candoare să consemneze diferența –, dar de consemnare, pur și simplu, a unei lumi care funcționează după alte ritmuri și alte valori.

Lumea Timocului dezvăluită de acest film este una în care încă se cântă cântece ceremoniale de petrecut și în care sufletele morților sunt căutate ritual și 'chemate la vorbitor'… Este o lume în care rudele celor răposați le dau acestora pomană în cimitire, le aprind focuri, lor și lui Dumnezeu deopotrivă, la Joimari… Este o lume în care pomenile angrenează cantități de hrană pantagruelice, pe măsura dificultăților pe care trebuie să îl presupună drumul până… dincolo. Este o lume în care mortului i se oferă joc, să aibă și, subînțelegem, să petreacă pe lumea de dincolo…

Ar fi, cumva, o lume desprinsă din manualele de folclor ale anilor '30 ai secolului trecut, rămasă să supraviețuiască în mod miraculos și tezist, dacă lucrurile nu ar fi compensate și echilibrate de atâtea forme concrete care dovedesc asumarea integrală a *lumii de dincolo*…

Spontaneitatea mărturisirilor, seninătatea raporturilor cu moartea, convivialitatea celor vii cu morții lor, toate aceste lucruri predează pentru realitatea indubitabilă a lumii de dincolo… Iar filmul lui Marius Olteanu, care urmărește pas cu pas toate aceste manifestări fragmentare nu face decât să recreeze această realitate.

STUDIOUL TERITORIAL DE TELEVIZIUNE TIMIȘOARA

TVR TIMIȘOARA

DocumFest

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE FILM DOCUMENTAR DOCUMFEST

REVOLUȚIILE DIN EUROPA

TIMIȘOARA, 15-17 DECEMBRIE 2009

Festivalul Internațional de Film Documentar DocumFest 2009 este organizat de TVR Timișoara, studioul public regional pentru zona de Sud-Vest a României, cu sprijinul Consiliului Județean Timiș și al Institutului Cultural Român, în calitate de co-organizator.

Tema din acest an a festivalului este "*Revoluțiile din Europa*", în contextul împlinirii a 20 de ani de la Revoluția din Decembrie 1989 dar și de la mișcările care au dus la prăbușirea regimurilor comuniste în statele Europei de Est.

Festivalul prezintă 22 de filme despre revoluțiile din Europa de Est, care au marcat prăbușirea regimurilor comuniste și evoluția politică și economică a statelor europene. Schimbarea unui regim politic este urmarea unui șir de revolte, proteste, mișcări ale unor grupuri mici care au curajul de a spune cu voce tare ce gândesc. Au fost acceptate în festival filme care surprind momente, întâmplări, mișcări și revolte care, fie au fost înăbușite, fie au dus la schimbarea unui regim politic.

În dezbaterile organizate în cadrul festivalului, membrii juriului, invitați speciali, istorici și participanți la Revoluția din Decembrie au încercat să abordeze tema revoluției din unghiuri diferite: *Cum surprinzi o revoluție în direct*, *Cum și unde găsești adevărul unei revoluții*, *Frecvența revoluțiilor*, *Revoluția-momentul în care ești tu însuți*.

Festivalul are două secțiuni: documentar și reportaj/anchetă.

La "Revoluția în direct"- dezbatere internațională moderată de Cristian Tabără, membru al Juriului Documfest, participă: Jeroen Depraetere, fondatorul Academiei Flamande de Televiziune (Belgia), Leonhardt Krause, analist media (Germania), Cristian Tabără, directorul Departamentului Film al TVR (România), Constantin Jinga, doctor în filologie (România), Nikola Lorencin, regizor la RTS Belgrad (Serbia), Remus Avramesku, jurnalist, RTS (Serbia), Gyukity Istvan, redactor-șef, MTV Pecs (Ungaria), Claudiu Arieșan, consultant științific (România), Ioan Hațegan, istoric (România), Titus Suciu, scriitor (România).

La 20 de ani de la evenimentele din Decembrie 1989, acest festival reprezintă un moment important pentru orașul care a pornit Revoluția.

TIMISOARA
OPERA ROCK
STEPAN PROJECT/ PRO MUSICA

LIBRET

Libret: Marian Odangiu
Muzica: Ilie Stepan

Preambul

Opera rock *Timișoara 20.7* are ca punct de plecare piesa cu același titlu, lansată în primele zile ale anului 1990 și devenită, ulterior, un veritabil imn al Revoluției de la Timișoara din 1989.

Respectând spiritul acestei creații, opera rock *Timișoara 20.7* este concepută în șapte tablouri/arii succesive, ce corespund perioadei 16-22 decembrie 1989, fără a-și propune, însă, propriu zis, o reconstituire pas cu pas, eveniment cu eveniment, a *săptămânii de singurătate* a orașului din decembrie 1989.

Astfel:

Tabloul 1: ZIUA 1 "PREZIUA" – sâmbătă, 16 decembrie 1989, are ca evenimente de referință protestele pașnice cu lumânări aprinse din fața casei parohiale a pastorului Laszlo Tökes, momentul opririi tramvaielor în Piața Maria de către Daniel Zăgănescu, marșul de protest prin Complexul Studențesc, primele confruntări violente cu forțele de ordine, distrugerea însemnelor comuniste, nașterea drapelului Revoluției, cele dintâi arestări și molestări și, în sfârșit, "mesajul otrăvit" transmis de către autorități prin furnizarea de căldură și apă caldă.

Substanța epică pornește de la prezentarea unui cadru general, în care epoca este asimilată unui timp al barocului, populat cu imagini și retorici false, bazat pe minciună și ipocrizie, cu decoruri sofisticate și inconsistente, excesiv decorative.

Etapele pe care le parcurge *Femeia (Timișoara)* corespund unui traseu psihologic de la minciună, frică, lașitate, duplicitate, aversiune, la înțelepciune, prudență, răbdare, îngrijorare, exasperare, milă, compasiune și, în sfârșit, în ultimele tablouri, la solidaritate, încredere, speranță și victorie

Tabloul 2: *ZIUA 2 "DUMINICA MARE"* – duminică, 17 decembrie 1989, reține ca evenimente exilul forțat al pastorului Laszlo Tökes, ordinul de a se trage în manifestanți (Ședința CPEx), declararea stării de necesitate în județul Timiș, sosirea liderilor miliției la Timișoara (generalul Ion Coman preia comanda acțiunilor de reprimare ordonate în contextul declanșării operațiunii *Radu cel Frumos)*, primele focuri de armă (Piața Libertății) și primele victime, asasinarea lui Valentin Aparaschivei în casa scării unui bloc din Calea Girocului, defilarea armatei pe străzi și izolarea completă a orașului prin blocarea de către trupe a intrărilor în oraș.

Tabloul 3: ZIUA 3 "ÎNGERII CATEDRALEI" – luni, 18 decembrie 1989, aduce în prim plan orașul în mare parte devastat, prezența copiilor pe treptele Catedralei și asasinarea lor prin rafalele trase din TAB, iar, în final, declanșarea operațiunii *Trandafirul* (furtul cadavrelor de la Spitalul Județean, transportul lor la București)

Tabloul 4: ZIUA 4 "LINIȘTEA" – marți, 19 decembrie 1989, face trimiteri la evenimente precum sosirea avioanelor cu cei trei sute de parașutiști din Caracal, confruntarea non-violentă de la Consiliul Județean, starea de tensiune creată de împrejurările în care familiile își căutau morții și răniții, victime ale confruntărilor violente cu forțele de ordine și, nu în ultimul rând, la momentul incinerării cadavrelor la Crematoriul *Cenușa* și ștergerea urmelor prin deversarea într-un canal în apropiere de Popești-Leordeni.

Tabloul 5: ZIUA 5 "*EXPLOZIA*" – miercuri, 20 decembrie 1989, este punctul culminant al derulării epice, cu referiri la întreruperea oricăror posibilități de comunicare cu exteriorul, greva pe platformele industriale – marșul spre centrul orașului, deschiderea Balconului Operei și constituirea Frontului Democratic, retragerea în cazărmi a militarilor și proclamarea Timișoarei ca primul oraș liber de comunism.

Tabloul 6: ZIUA 6 "*AȘTEPTAREA*" – joi, 21 decembrie 1989, aprofundează punctul culminant al derulării epice: tensiunea ajunge la cote maxime indusă de starea de neliniște, nesiguranță și incertitudine potențată de mitingul organizat în București; sub aspect evenimențial, sunt reținute furtul fișelor și registrelor medicale de la Spitalul Județean și sosirea trenurilor cu muncitori din Oltenia, întâmpinarea lor de către de manifestanți și transformarea unei acțiuni de reprimare într-una de solidaritate.

Tabloul 7: ZIUA 7 "*TRIUMFUL*" – vineri, 22 decembrie 1989, corespunde declanșării Revoluției Române, fuga cuplului Ceaușescu și Victoria deplină a orașului.

Într-o cronologie riguroasă, sub aspect istoric, spectacolul nu este, însă, o evocare imnică a întâmplărilor petrecute pe străzile Timișoarei, ci, mai degrabă, o transpunere într-un registru simbolic a acestor întâmplări, o *punere în abis* ce se adresează nu rațiunii, ci laturii emoționale a spectatorului, trăirilor lui profunde.

Prin urmare, deși le respectă cu exactitate, opera rock *Timișoara 20.7* nu vizează rememorarea evenimentelor dramatice, adesea, tragice, petrecute în decembrie 1989, ci urmărește să-l pună pe spectator în situația de *atunci*, să-i inducă acestuia conflictele și tensiunile psihologice ale momentului, stările sufletești, *spiritul* unui fragment de istorie precis delimitat în timp și spațiu, în care instinctul individual de conservare a fost copleșit de frenezia colectivă, generând reacții și atitudini imprevizibile, gesturi și acțiuni de un neverosimil curaj.

Ca și evenimentele la care se face trimitere, personajele sunt, la rândul lor, reale, uneori până la precizia onomastică a prenumelor în care, întâmplător sau nu, există o încărcătură metaforică pe care libretul operei rock *Timișoara* o pune în lumină. Cu toate acestea, personajele și "replicile" pe care le rostesc/interpretează rămân, oarecum, difuze, diseminate în simbolistica evenimențială a libretului.

Astfel, opera rock *Timișoara* nu își propune să-i glorifice în exces pe protagoniștii cunoscuți și/sau necunoscuți, dar nici să-i demonizeze iremediabil pe făptuitorii Răului, ci să îndemne la trăire emoțională puternică, introspecție și reflecție profundă asupra eroismului populației unui întreg oraș: Timișoara.

TIMISOARA
OPERA ROCK

STEPAN PROJECT/ PRO MUSICA

LIBRET
UVERTURA

Introducerea: Tabloul 1: ZIUA 1 *PREZIUA*
Intriga: Tabloul 2: ZIUA 2 *DUMINICA MARE*
Desfășurarea: Tabloul 3: ZIUA 3 *ÎNGERII CATEDRALEI*
Tabloul 4: ZIUA 4 *LINIȘTEA*
Tabloul 5: ZIUA 5 *EXPLOZIA*
Punctul culminant: Tabloul 6: ZIUA 6 *AȘTEPTAREA*
Deznodământul: Tabloul 7: ZIUA 7 *TRIUMFUL*

Personajele:

Naratorul
Femeia (Timișoara)
Îngerul Daniel
Îngerul Valentin
Copiii
Strigoiul Roșu

Tabloul 1: ZIUA 1 *PREZIUA* (16 decembrie)

CHORUS (amplu, religios)
La 16 decembrie, după Calendare,
Era preziua Sfinților Strămoși...
Naratorul:
Lumea-n jurul lumii se rotea,
Iar la fel și iarăși altcumva
În joc,
Baroc,

Pe sub noapte prea ușor părea
Chipul fără chip altcineva
Baroc,
Ce joc, aha!..

Stătea să răsară
Din nori și lumină
O pasăre rară
De toate streină...

Care pasăre tot ascundea
Chipul ei ori chipul altcuiva
În joc
Baroc...

Era parcă unde nu era
Pasăre sau om sau altceva
Baroc,
Ce joc, aha!...

Cu firea din fire
A celor ce-s bune,
În șiruri să-nșire
Atâta minune...
Femeia:
Lacrima-i veche,
Zidul – ureche
Fără pereche
Stai să îngâni

Dealul e valul,
Valul e șalul
Nu mai e malul
Copiii-s bătrâni

Nu e salvare
Trai între fiare
Colți doar și gheare
Sălbăticiuni

Clipă de clipă
Toate-s risipă...
Femeia:
Nu ai nimic și ai de toate
Gândul e una, vorba e alta,
Și te întrebi cum de se poate
Să te afunde mâlul din balta

Cu apă neagră și otrăvită...
Dar ți se pare încă frumos,
Fără să simți - în duhoarea sleită -
Cum îți ajunge cuțitul la os.

E primăvară-n decembrie
Văzduhul e roșu, e violet,
În cer stă zăpada-nghețată
Pe străzile iernii se moare încet...

Și numai copacii întind către nori
Un marș de lumină discret
În care speranța nu are culori:
Pe căile nopții – se moare încet...
Îngerul Daniel
În marșul acesta integru
Ce sunet funebru
Pentru stăpâni,
Ca un sloi -
Români,
Veniți cu noi!

E viața aceasta doar una
Se naște furtuna
De săptămâni:
E în toi –

Români,
Veniți cu noi!

E vuiet, e vaier,
E vai –
A-ncremenit, în piață
Un tramvai...

Ieșită din cușcă
Prin praful de pușcă
Din aer
Stă trează
Veghează
Trepidează
Înaintează
Defilează
Delirează
Gata să moară
În dorul de țară
Fanfara militară.

Tabloul 2: ZIUA 2 *DUMINICA MARE* (17 decembrie)

Naratorul:
La fiecare fereastră
Austeră
Stă o gură
De mitralieră

Pe fiecare stradă
Un bocanc
Ori o șenilă
De tanc

Fiecare cioară
În clonț
Duce avidă
Un glonț

La fiecare colț –
Ultraj –
Stă în tăcere
Un baraj

Pe fiecare petic
De sol
Gata să tragă
E un pistol

Și toate acestea-s alaiul
Din graiul
Măruntului vodă
Din odă

Tabloul 3: ZIUA 3 *ÎNGERII CATEDRALEI* (18 decembrie)

Femeia:
Înainte e-n urmă
În urmă-i-nainte
Copilul cuminte
Se duce –
Copilul e-o cruce
Venită din moarte spre viață

Copilul din față
Copilul fără lume
Copil fără viață
Copil fără nume
Cu umeri de ceață...
Se duce –
Copilul e-o cruce!

Copilul meu nu poate duce
Povara pe umeri de ceață
Copilul meu e doar o cruce
Venită din moarte spre viață
Copiii:
Noi suntem zidul
Din fața zidului
Înainte-i potopul
Înapoi e infernul
La stânga – te mușcă
Sfârșitul
Din glonțul de pușcă
La dreapta-i soborul –
Noi suntem poporul
Noi suntem, poporul
Și moartea de-ndată:
Copiii nu mor niciodată
Copiii nu mor niciodată!

Strigoiul Roșu (*Recitato*):
Am fost uzurpați,
Iar greșelile celor ce sunt vinovați
Mai cinstite-s decât
Bunăvoința celor ce mint:
Solia lor o treaptă-i
Spre Iad în deșertul cel roșu
Până la capătul lumii
Vai, orbii profeți,
Poeți
Cârcotind în van
Fără a-nțelege
Că aici,
Nu e lege –
Disprețul doar
E suveran
Și nici un huligan,
Nici lașii, nici hoții
Nu au loc de noi
Să-și pună odorul...

Copiii
Noi suntem poporul
Noi suntem, poporul
E moartea iertată:
Copiii nu mor niciodată
Copiii nu mor niciodată!

Tabloul 4: ZIUA 4 *LINIȘTEA* (19 decembrie)

Naratorul
Gloanțe și moarte
Țara împarte
Vise deșarte
De rumeguș -
Din calendare
Ne cer iertare
N-au împăcare
Cei ce sunt duși -

Morții nu urcă la cer
Pe stradă vor să rămână,
Aici, dacă-i moartea stăpână,
Ei, morții, nu urcă
La cer.

Moarte din moarte
Doamne ne-mparte
Și fă-ne parte
Între cei vii
Doamne-ți întoarce
Privirea-ncoace
Fă-ne din pace
Calea de fi

Doar sufletul urcă la cer
Lumină se face, lumină,
Aici, unde-i moartea stăpână
Și trupul ucis se suie
La cer.

Tabloul 5: ZIUA 5 *EXPLOZIA* (20 decembrie)

Naratorul:
Veacul e douăzeci,
Ziua e douăzeci
Al unui an nu știu care...
Strânge
Brațul vecinului
Strânge
Putere îi dă!
Timișoara plânge
Dar nu se predă!
Timișoara plânge
Dar nu se predă!

Sânge,

Strada e plină de
Sânge
Ce stă
Timișoara plânge
Dar nu se predă!
Timișoara plânge
Dar nu se predă!

Îngerul Valentin

Tu, Tată al nostru, care ești în slavă,
Fă de ne ridică fruntea din noroi
Dă-ne mângâierea din a Ta zăbavă
Și întoarce-ți, iară, fața către noi!
Și întoarce-ți, iară, fața către noi!

În Lumina plină de vecii senine
Vino iar aproape, dă-ne înapoi
Dragostea și dorul de a fi cu Tine
Și întoarce-ți, iară, fața către noi!
Și întoarce-ți, iară, fața către noi!

Dă-ne izbăvirea, uită-ne păcatul,
Ia-ne suferința plină de nevoi
Mântuie de Răul și de Necuratul
Și întoarce-ți, iară, fața către noi!
Și întoarce-ți, iară, fața către noi!

Tu, Tată al nostru, din putere vie
Ne arată drumul prin furtuni și ploi
Mila și credința fă să reînvie
Și întoarce-ți, Doamne, fața către noi!
Și întoarce-ți, Doamne, fața către noi!

Tabloul 6: ZIUA 6 *AȘTEPTAREA* (21 decembrie)

Femeia:
Să spui că moartea e în altă viață
Că viața-aceea nu-i a ta
Să mori în fiecare clipă
Și să renești când altă clipă vine
Când îți îngheață sângele în vine
Să te întorci și răsucit în sine
Să crezi că moartea nu mai vine,
Să înțelegi că moartea nu mai vine!

Naratorul:
Trecută-i și ziua de ieri
Românii-s oriunde și nicăieri
Pe străzi, de cu zori,
Sunt bunicii, părinții și frații...

Strigoiul Roșu:
Pe ăștia toți
Împușcați-i
De două ori!

Naratorul:
E-o liniște ca de mormânt
Când spaima coboară-n cuvânt
Alături, te-nvață să mori
Prea tineri, cu frică, soldații...

Strigoiul Roșu:
Pe ăștia toți
Împușcați-i
De două ori!

Naratorul:
De aer atârnă un prag
Hotar între moarte și steag
Purtat de la tine la nori
De cei fără cer: îngropații...

Strigoiul Roșu:
Pe ăștia toți
Împușcați-i
De două ori!

Tabloul 7: ZIUA 7 *TRIUMFUL* (22 decembrie)

Naratorul:
La 16 decembrie, după Calendare,
Era preziua Sfinților Strămoși,
Care strigau din neuitare
Să nu lăsăm urmașilor
Povara
Să vadă
S-audă
Și să tacă...

La 17 decembrie, Duminica Mare,
Cu ce durere ne-nvăța să fim:
Să fim și toți și fiecare,
Să dăruim copiilor
Speranța,
Vorbirea,
Privirea și
Lumina.

Timișoara, Timișoara, Timișoara,
Timișoara, Timișoara, Timișoara,

RECITATO:
La Timișoara, au coborât în stradă
Frica, deznădejdea și speranța,
Speranța cea din urmă,
Libertatea!

Noi nu plecăm, noi vrem să fim,
Nu suntem lași, nu suntem hoți,
Chiar dacă ne-mpușcați pe toți,
Noi nu plecăm, noi nu murim!
Noi nu plecăm, noi nu murim!

Timișoara, Timișoara, Timișoara,
Timișoara, Timișoara, Timișoara,

FINE

SCRISOARE CĂTRE UN BLAJIN

PAUL EUGEN BANCIU

Când ți-am spus că bunătatea aduce numai nenorociri și că tu nu intuiești răul, n-ai vrut să mă crezi. Că întreagă viața ta nu e decât o construcție de nisip făcută din iluzii, din propriile tale reprezentări, care te macină pentru că simți efectele răului, vezi ce-ar trebui făcut, dar dintr-o neputință organică nu iei măsurile ce trebuie luate, capabile să-ți ofere protecția minimă. Când ți-am spus că duhovnicii sunt plătiți să facă așa ceva, să asculte și să ierte și să vorbească în pilde, nu m-ai crezut, cum nu mă crezi nici acum. Ești leșios și prea bun și neadaptat pentru lumea în care trăiești. Și pentru toate astea viața ți se pare un coșmar, că n-ai nici un fel de bucurii și te tot miri de ce la bine ți se plătește cu moneda cea mai rea și mai proastă…

Ești un om care se apără mereu. Cât poți face asta fără să fii covârșit de dușmani? Cât timp poți apăra o cetate asediată, când apa și hrana apărătorilor începe să nu mai fie? Ei vor fi primii care vor deschide porțile dușmanilor. Ei vor fi primii dornici să fie ocupați de alții, învinși, dar supraviețuitori. Fă-te pustnic. Minunează-te de frumusețea lumii, dacă asta ți-e chemarea, dar nu sta sub jugul ei, pentru că nu-ți vrea binele decât atâta timp cât poate trage foloase de pe urma felului tău de a fi. Și toate foloasele lumii sunt în paguba ta. Le vezi și suferi. Le vezi și-ți căznești sufletul și te macini ca nimica, iar ei se bucură, și așteaptă să nu mai fii, și așteaptă să te dea la o parte, iar în locul tău să se pună ei, sau să vină altul să-i lovească, să-i biciuie, să-i facă să vrea să-l ucidă, dar să se teamă de el.

Totul se construiește pe ură, iar nu pe iubire, pe frică, iar nu pe bunătate. Dar înțelege că tu vei plăti cel mai scump tribut, pentru că te încăpățânezi să fii în frunte și să răspunzi răului cu bine.

Nu înțelegi că-i anchilozezi, că neutralizându-le azi răul, mâine vor veni cu altceva să te încerce, ca în cele din urmă să se elibereze din chingile în care-i alegi tu cu cinstea și bunătatea ta, să se poată strânge de gât unul pe altul, așa după cum le e pofta. Continuând astfel, nu faci decât să le amâni răzbunările ce le pregătesc unii împotriva celorlalți și toți împotriva ta, să-i înrăiești pe zi ce trece mai mult, să-i faci dușmanii tăi de moarte și să-i vezi, când nu vei mai avea puterea să li te împotrivești, cum dansează pe trupul tău căzut la pământ și cum se bucură să te umilească înainte de a te da în uitarea lor.

Trădarea stă în om, în firea lui, ca și mizeria ființei, ca și bucuria de a se simți umili slujitori ai unui stăpân puternic. Un om bun e un om bolnav și slab. Or, pentru cei betegi și slabi nu există milă decât dacă sunt niște străini. Dacă-s aproapele lor, dacă-s puși peste ei, se cheamă că lumea pe care o conduc devine bolnavă și slabă, iar asta nu vrea nici ea, și nici unul dintre oamenii ce o formează.

Deșteaptă-te, și retrage-te din drumul lor, înainte să plătești cu viața pentru nepotriveala dintre bunătatea din tine și răul din ei!

Deșteaptă-te, și retrage-te din drumul lor, înainte să ajungi să-ți urăști viața ce o mai ai de trăit și clipele puse cap la cap, care-ți dau sentimentul că lupți. Dar tu nu lupți, ci încerci să faci pace acolo unde nu poate fi. Încerci să tămăduiești ceea ce ar trebui tăiat și dat la o parte, înlocuit.

N-ai loc pe fața pământului cum arată acum, iar dacă tu spui vis și unui coșmar, înseamnă că trăiești iar în iluzii, înseamnă că trăiești iarăși într-o lume construită de tine, să-ți semene, să te poți descurca în ea, și nu în cea reală. Căci unde e mizerie e și trădare, și hoție, și ură, și dispreț, și toate câte nu-ți vine ție să le crezi în visul de domnie peste regatul tău de iluzii.

Iar dacă nu mai știi să râzi, înseamnă că nu mai știi nici să plângi și că viața ta e o iască de om singur și neputincios, de om care trebuie să iasă din calea celorlalți, căci numai așa mai poate dobândi putere pe pământ, de la copaci, de la iarbă și animale necuvântătoare, singurele care pot primi bunătatea lui, să le sporească lumina, căci ele sunt oglinda mută în care-și poate vedea un om singur chipul. Ele sunt oglinda, atât, și-ți dau înapoi chipul pe care li-l dai. Își iau din el doar cât le trebuie să-și învigoreze creșterea, nu-l ciobesc, nu-l deformează, pentru că bunătatea e ca o apă ce se întinde pe pământ ud și rămâne la suprafață ca o rouă de dimineață, peste care nu trebuie lăsată să vină raza soarelui, că o usucă.

Bunătatea e soră cu noaptea, cu întunericul și lumina stelelor neștiute de nimeni, dar numite cumva să-și aibă un rost iluzoriu în viața oamenilor; cu noaptea, și cu umezeala, și cu boala de necurmat, care duce spre moarte.

Bunătatea nu face bine nici celui ce o dă între oameni și cu atât mai puțin celui ce o primește și nu crede în ea pentru că nu are sufletul pregătit pentru asta, așa cum îl au copacii și florile, pământul și necuvântătoarele. Pe bunătate nu se poate ridica o cetate de oameni!

Așa cum îl văd ei pe Dumnezeu, el este tot om de-al lor, rău, care-a făcut lumea doar cât să nu fie singur în Univers. Tu ai simțit singurătatea aceea a lui Dumnezeu. Ai simțit-o, și de groaza ei ai început și tu să faci lumi de hârtie, cetăți și oameni, palate cu ziduri înalte, să apere de razele soarelui apa, și umezeala, și bunătatea, și întunericul. Iar când El a despărțit lumina de întuneric, a despărțit răul de bine. Căci nu era lumină și nu era rău, ci le-a făcut să le poată despărți.

O să zici că bunătatea e lichidul amniotic în care te afli înainte de a vedea lumina zilei, răul zilei, și n-o să greșești prea mult, pentru că nu este spaimă mai mare decât aceea de a fi singur, iar împrejurul tău un nimic fără lungime, fără lățime și fără adâncime. Un nimic cât cuprinde ființa și o risipește spre nicăieri.

Continuare în pagina 31

DESPRE GEMENI

PIA BRÎNZEU

Timp de nouă luni, fie că sunt mono sau bivitelini, gemenii împart același spațiu îngust al pântecului matern și înoată împreună în același lichid amniotic. Fiecare mișcare a lor, așa cum se vede în imaginile filmate intrauterin, e un gest grațios și plin de grijă pentru cel înghesuit alături. Neîndoielnic o minune naturii, gemenii dublează aceleași trăsături fizice, dar și stabilesc cea mai apropiată legătură ce poate exista între două ființe umane. Exemplele mitologice clasice sunt fiii Ledei, Castor și Polux, care ilustrează atât paradigma dragostei frățești, cât și cea a asemănării, deși au tați diferiți și doar Polux este nemuritor. Se știe că, sub forma unei lebede, Jupiter a sedus-o pe Leda și a strecurat un ou în pântecele ei, din care se va naște Polux, odată cu fratele său Castor, descendentul lui Tindar.

Pentru Shakespeare, gemenii de sex diferit întruchipează androginul platonician, ființa dublă ce unește într-o singură creație elementul masculin cu cel feminin. Din trăirea conștientă a acestei suprapuneri, gemenii săi câștigă certitudinea nemijlocită a transcenderii trupului fizic, altminteri limitat anatomic la un singur sex. În *A douăsprezecea noapte*, Viola este despărțită printr-un naufragiu de fratele ei geamăn, Sebastian, și, deghizată în băiat, este mereu confundată cu el. Revederea este impresionantă, iar cei din jur descoperă extraordinara lor asemănare: "Un chip, un glas, o haină; totuși doi; / Oglindă vie, care e și nu e." Prin regăsirea fratelui geamăn, eroina comediei este eliberată din izolarea ei și redată dublei totalități, complementaritatea yin/yang fiind vizualizată direct de public, prin doi actori, cu un efect catharctic pe măsură.

Trăirea tămăduitoare și transcendentă a revederii cu colocatarul din pântecul matern o cunosc și cei doi gemeni din *Dumnezeul lucrurilor mărunte*. Rahel îl descrie pe Estha ca pe cel pe care îl cunoscuse înainte ca viața să înceapă, cel care o condusese cândva "prin vaginul încântătoarei lor mame". Destinul lor dramatic și revederea după trei decenii, descrise în cuvinte și imagini care te surprind, fiind încărcate de eleganța pe care numai mișcările marilor balerini o au, dar și de puterea năucitoare a unui pumn de boxer, i-a adus autoarei, Arundhati Roy, cel mai prestigios premiu literar acordat în Marea Britanie.

Două nedumeriri mă frământă în legătură cu gemenii. Prima este generată de misterul neconcordanței lor astrologice. Chiar dacă atât zodia, cât și ascendentul (adică zodia determinată de poziția soarelui la răsărit, care dă individualitate nativilor născuți în aceeași lună) sunt aceleași, de cele mai multe ori gemenii diferă ca temperament și atitudine. Nu am găsit nicio explicație coerentă în cărțile vrăjitorești consultate, deși toate pretind că te inițiază corect în citirea stelelor. Una din zodii fiind tocmai cea a gemenilor, nu cred că magii nu s-au gândit și la felul cum aceeași poziție a astrelor poate să creeze două structuri psihice diferite, contrazicând astfel orice teorie a unicității astrogramelor.

A doua întrebare pe care mi-o pun ne duce tot în vremurile de demult. Ce făceau amazoanele când nășteau gemeni? Puteau să îi alăpteze cu un singur sân?

KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Încep să mă uit pe ascuns la fiecare zi: să o privesc, prin crăpăturile ușilor, cum se trezește, cum face duș; să n-o mai doresc atât de mult mirosind a somn și a prosoape, încât să înroșesc doar miezul pâinii, ca în iernile, rare, de demult, când totuși uita să ningă de tot. Încep să o văd apoi de după draperii, cum pleacă la ore, sau, mai târziu, prin ferestrele barurilor, cum râde amețindu-se repede și tânără, cum, la urmă, acasă, își desface, grăbită, cadourile de ziua ei, seara, gata să se îmbrace cu zidurile oricui, numai să nu i se usuce florile pe becurile de pe stradă, să le arunce a doua zi.

NOU la CURTEA VECHE

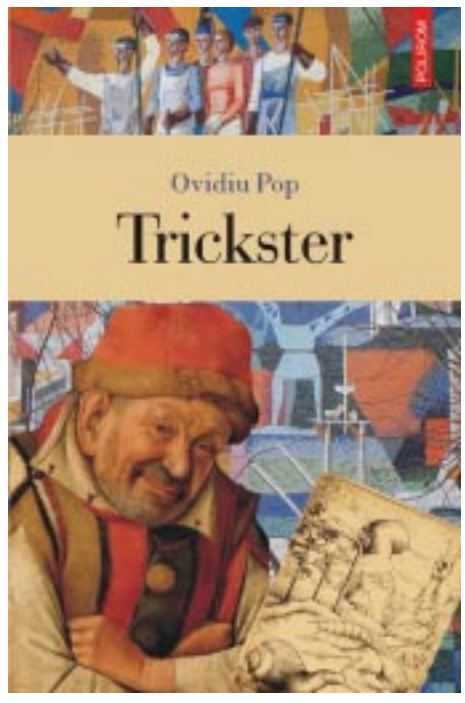

TESTAMENTUL UNUI SOLDAT ÎN TERMEN REDUS

ROBERT ȘERBAN

Am împlinit 19 ani în octombrie '89, la Unitatea Militară 01047 de pe strada Caracal, din Craiova. Eram, de-o săptămână, soldat. N-am sărbătorit, pifanii nu sărbătoresc. (…)

16 decembrie m-a prins în funcție – locul în care, zice-se, oltenii se simt cel mai bine. Mie mi se ordonase să mă simt. Iar în armată ordinele se execută, nu se discută. Eram S.S.C., adică sergent de serviciu pe companie (a 8-a TR), aveam mii de pași de defilare pe tălpi, câteva alarme de noapte, sute de culcaturi și salturi-nainte, zeci de kilometri parcurși cu masca de gaze pe figură, dar parcă tot îmi părea rău de ofițerii unității care au fost chemați, încă de dimineață, de acasă. Era duminică. Cei ai companiei mele, șase la număr, nervoși, fumau, jucau table sau bombăneau în cancelarie. Nu înțelegeam de ce O.S.R.-ul (ofițerul de serviciu pe regiment) ne tot chema, prin gornist, din jumătate în jumătate de oră ca să dăm raportul. Nu înțelegea nimeni. După-masă, pe la cinci și jumătate, ne-am strâns, sergenții de serviciu, a nu știu câta oară în acea zi, în fața ofițerului-cu-gornist care, de data asta înfiorător de alb la față, ne-a șuierat printre dinți – până atunci vorbise calm, ca un gentleman – să dispărem și să le spunem comandanților noștri că e alarmă "Radu cel Frumos". Numele voievodului m-a făcut să zâmbesc, până când am observat că ceilalți sesecei se făcuseră nevăzuți. Am tăiat-o și eu, am ajuns în companie, am bătut la ușa cancelariei și am raportat, cu palma la tâmplă, că "e Radu cel Frumos". Nu am să uit niciodată reacția celor șase din mica încăpere: în timp ce urlau "E război!, E război!", își scoteau pistoalele de pe unde le aveau și le încărcau cu gloanțe adevărate. Și cu mâinile tremurând. M-am făcut una cu peretele și parcă mi s-au tăiat picioarele.

În noaptea de 16 spre 17 am scos din depozite un deal cu lăzi de muniție și am umplut sute de încărcătoare și benzi de mitralieră. Și apoi, vreo patru zile, am tot așteptat să înceapă războiul. Pe 21, dimineața, ne-au dus încolonați în sala în care făcusem până atunci pregătire politică și teorie militară să ascultăm discursul lui Ceaușescu, de la București. Locul era plăcut: în noiembrie, când la TVR se transmisese Congresul al XIV-lea, ne asigurase câteva ore de somn pe zi. Și în 21 decembrie ne cam luase somnul la televizor, dar ne-am trezit brusc când am auzit, în direct, primele huiduieli. Vreo câțiva ne-am ridicat stupefiați în picioare, iar ofițerii (erau acolo și mai marii unității) s-au întors spre noi. Le-am văzut atunci fețele curbate, ca niște semne de întrebare scrise cu stânga.

Pe 22, la ora 7, a fost adunarea regimentului. Comandantul ne-a anunțat că elemente care vor să destabilizeze patria, poporul și partidul s-au strâns în centrul Craiovei, că urmează să ieșim în oraș pentru a restabili ordinea și că, dacă demonstranții vor încerca să ne ia armele, trebuie să tragem, prima dată la picioare... Regimentul a ieșit în oraș cu tancuri, cu TAB-uri, cu camioane, cu muniție, dar noi, teriștii, am rămas pe loc, să "întărim", în caz de nevoie, corpul de gardă al unității. Așa că, timp de vreo trei ore, plutonul meu s-a plimbat, cu tot cu o lădoaie plină cu încărcătoare de 7,62mm, prin curte. Pe la 11 și ceva, cred, am ajuns lângă infirmerie. Și atunci am auzit la un difuzor ce atârna de-un perete că "dictatorul a fugit, suntem liberi!". Brusc, au început să ne curgă lacrimile: și nouă, soldaților, și locotenentului, un munte de om, fost campion balcanic la box. Apoi, ca-n poezie, am mâncat. Pe la 13, militarii plecați să "restabilească ordinea" s-au întors – plini de flori și de sticle de zaibăr primite de la elementele destabilizatoare – cântând "Treceți, batalioane române, Carpații". A urmat o altă adunare a regimentului unde ni s-a spus, de către același comandant, că "dictatorul a fugit și suntem liberi"; dar că va trebui să ieșim în oraș să păzim anumite obiective de cei care vor să le spargă și să fure. Cum a 8-a T.R. era singura companie ce mâncase, am ieșit în oraș. Fără nici un fel de armă, doar "cu cântec înainte marș" și cu banderole albe pe brațul drept: rupseserăm cearceafurile în care dormeam. Mi-e peste mână să descriu momentul în care, intrând în piața centrală a Craiovei în pas de defilare și fredonând "Treceți, batalioane...", am văzut marea de oameni ce îl asculta pe Tudor Gheorghe care le zicea din cobză și din gură. Actorul ne-a văzut din balcon, s-a oprit și a zis: "Fraților, iată copiii noștri, soldații noștri, sunt cu noi!" Femei, bărbați și copii au năvălit și au început să ne îmbrățișeze și să ne pupe. A fost un răscolitor plânset de bucurie, încât nici acum nu-mi vine să râd.

Din 22 și până în 30 decembrie am stat în Craiova și i-am simțit respirația, când rece, când fierbinte. Acolo am ajutat sute de oameni să coboare din camioane și remorci ca să meargă apoi în centrul orașului, acolo mi-am pus mantaua peste sculpturile lui Brâncuși (aveam "statul major" la Muzeul de Artă, în încăperea unde era expoziția permanentă a artistului), acolo n-am dormit, de teama "teroriștilor" și a securiștilor, nici un minut, timp de patru nopți și cinci zile, acolo mi-au clănțănit dinții în gură de frică și am transpirat gheață în clipele în care o tanchetă s-a oprit sub balconul în care aveam postul și a tot pendulat mitraliera spre mine, acolo am ținut, la rugămintea directorului muzeului, un "jurnal de front" (s-o mai păstra? s-or mai păstra fotografiile făcute?), acolo am băut cel mai bun vin roșu din viața mea, acolo am văzut cele mai frumoase forme de umanitate, acolo l-am găsit pe Dumnezeu și de atunci știu că El există.

La Craiova mi-am scris primul (și singurul, până acum) testament. Convins că o să fiu împușcat, am mâzgălit pe o bucățică de hârtie: *Dacă mor, să mi se publice o carte de poezie*. Am pus bilețelul în buzunarul din dreapta de la veston (celălalt, din dreptul inimii, era plin cu monede de 1 leu și de 3 lei: credeam că mă apără de vreun glonț rătăcit) și acolo l-am uitat. L-a găsit mama prin februarie, când, fiind eu venit acasă în permisie, mi-a spălat uniforma.

A DOUA MOARTE A EROILOR

RADU PAVEL GHEO

Luna aceasta se împlinesc douăzeci de ani de la Revoluția Română, declanșată la Timișoara în 15-17 decembrie 1989, propagată în orașele din jur și apoi continuată apoteotic la București, în 21-22 decembrie, cu fuga soților Ceaușescu, luptele de stradă declanșate atunci și misterioasele tiruri ale teroriștilor de după acel moment, în urma cărora au murit sute de oameni în toate orașele mari ale țării.

Douăzeci de ani e deja mult, iar în zilele noastre, cînd istoria pare să se precipite și totul curge mai accelerat ca acum un veac, evenimentul a intrat deja nu numai în istorie – cum era absolut normal –, ci și în leg endă, căci între timp au apărut numeroase legende despre revoluția din decembrie 1989, legende ce țin de folclorul urban, de teoria conspirației, de misterele asociate oricărui moment important al istoriei. S-au născut ipoteze fantezist sau doar nedemonstrate. S-au cercetat teorii incitante și senzaționale. Teroriști arabi aduși din Orientul Mijlociu. Agenți sovietici sosiți înainte de 15 decembrie în Timișoara, cu misiunea de a agita mulțimea și de a stîrni revolta. Misterul morții soților Ceaușescu sau – conform scenariilor senzaționaliste – al morții sosiilor celor doi. Taina conturilor în valută ale dictatorului. Și multe, multe altele.

Încet-încet, astfel de povești, născocite de-a lungul celor două decenii trecute, devin mai prezente în imaginarul colectiv decît realitatea istorică. Nu știu dacă e neapărat bine sau nu, dar fenomenul dovedește că ne-am desprins tot mai tare de acea lume, dispărută grație revoluției din 1989. Ca să dau un exemplu literar, atunci cînd în conștiința subiectivă a oamenilor faptele de arme ale celor trei mușchetari devin mai "real" decît cele ale regelui Ludovic al XIII-lea, acea epocă istorică în care se plasează sus-pomeniții nu mai are influență asupra celor ce o judecă sau o povestesc. La fel, astăzi pentru mulți dintre români poveștile despre agenții înfiltrați sau despre conturile secrete ale lui Nicolae Ceaușescu sînt mai încărcate de realitate decît cenușia și totuși ucigătoarea hărțuială dintre manifestanți și trupele de miliție și securitate din zilele de 15-17 decembrie 1989 de la Timișoara. Cînd în memoria oamenilor ficțiunea ia tot mai mult locul realității, înseamnă că realitatea care a declanșat ficțiunea s-a dizolvat, a dispărut din amintire.

La momente comemorative, în fața mormintelor sau a statuilor eroilor se depun coroane, iar discursul obișnuit în astfel de ocazii include mereu propoziția "Nu vă vom uita niciodată". E un omagiu pios, înduioșător, dar, pe măsură ce trece timpul, e și tot mai golit de autenticitate și tot mai încărcat de formalism. Cîteodată, oprit în fața vreunui monument din oraș, am citit în treacăt numele eroilor căzuți în Primul sau al Doilea Război Mondial și am făcut-o cu răceală, poate conștient – în plan rațional – de importanța sacrificiului celor enumerați acolo, dar prea puțin emoționat de el. Iar dacă aș fi văzut alături un bătrîn cu gîtul subțire și noduros și îmbrăcat într-un palton cenușiu, la reverul căruia stau două decorații, abia pe el l-aș fi privit cu emoție și înduioșare, ca pe o întrupare a unei lumi dispărute.

Acesta e paradoxul care ne leagă și ne dezleagă de martirii Revoluției din 1989: în momentul cînd vor fi uitați ca indivizi, fiecare în parte, iar amintirea lor se va transforma în pură comemorare, abia atunci ne vor fi izbăvit complet de epoca de care ei ne-au scăpat cu prețul vieții lor. Odată cu amintirea evenimentelor de atunci și a celor ce au murit, va pieri și amintirea epocii de dinaintea lor. E un fel de moarte repetată, un al doilea sacrificiu al eroilor – moartea amintirii lor. Acum, după douăzeci de ani, acel moment se apropie.

Noi, cei care am rămas și încă ne mai amintim, nu putem face decît un lucru: din respect, din dragoste, din recunoștință, să întîrziem acel moment cît mai mult.

LINIA ORIZONTULUI

DE ION BARBU

BĂTĂLIA PENTRU O PRESĂ ADEVĂRATĂ

VIOREL MARINEASA

Demonstranții de la Timișoara din decembrie 1989 au cerut, printre altele (înainte de păpică și de băuturică), libertatea presei, iar proclamația Frontului Democratic Român (concepută și tipărită în 20 decembrie!) prelua această idee și consacra un punct anume televiziunii, deci cei care au scris manifestul își dădeau seama de ponderea specială a acesteia în societate. Iată că astăzi, când suntem în UE și în NATO și ar trebui să ne scăldăm în democrație, ne aflăm în situația paradoxală de a pretinde iarăși o presă adevărată, una care să nu mai fie la mâna mogulilor, mai degrabă a oligarhilor, care, acum, îi sugerează/ îi dictează (presei) agenda. Nimic nou sub soare, din moment ce, încă în urmă cu două-trei decenii, Noam Chomsky și Ed Herman observaseră că în presa americană cuvântul de ordine nu-l au profesioniștii, ci "gardieni ai comunicării", organizați în rețele imbatabile care vizează profitul și care o deresponsabilizează astfel față de imperativele democratice (v. și Deborah Chambers, "Abordări critice ale presei", în Hugo de Burgh, *Jurnalismul de investigație*, Limes, Cluj, 2006). Am văzut, în recenta campanie pentru alegerile prezidențiale, cât de brutal și fără perdea se bagă mass-media mogulilor în opțiunile și-n sufletele noastre, reușind să-i zăpăcească pe cei mai slabi de înger, să le vâre în gușă dumicaturi gata mestecate.

În acest context, pentru reîmprospătarea memoriei, pică bine o reconstituire a bătăliei pentru o presă liberă, pentru o presă alternativă în Timișoara lui decembrie 1989 și a începutului de an 1990. Dar cine s-o facă? Mai ales că e o chestiune delicată și, pe alocuri, plicticoasă. Uite că s-a pus pe treabă gazetarul Lucian-Vasile Szabo, martor și actant, iar de o vreme – teoretician al comunicării și dascăl de jurnalism. Cercetarea sa, bazată pe documente, dar și pe propria-i știință, s-a concretizat în volumul *Jurnaliști, eroi, teroriști... Revoluția de la Timișoara în presa locală*, apărut sub auspiciile Asociației Memorialul Revoluției la Editura Învierea a Arhiepiscopiei Timișoara (2009). Teama, regretul și frustrarea, mărturisește autorul, au fost resorturile care au declanșat demersul său. Teama că părți semnificative dintr-o "istorie teribilă" ar putea fi uitate; regretul că destule personaje-cheie de atunci au căzut în anonimat sau au murit înainte de vreme; frustrarea că multe întâmplări rămân neclarificate și că justiție nu s-a făcut decât pe ici, pe colo. "Presa nouă, începând cu 1990, a pornit cu handicapul unei prea mari decențe", crede Szabo și tindem să-i dăm dreptate, chiar cu întârziere, acum, când ne amintim de clamările menite să intimideze ale unor ziariști aflați pe poziția pe care și-o apărau cu îndârjire în virtutea faptului că dețineau o patalama de profesioniști conferită de Academia "Ștefan Gheorghiu". Sigur că Timișoara a avut și în această privință specificul său. Pe de o parte oamenii locului știau cât valorează săptămâna lor de luptă cu puterea (15-21 decembrie), desfășurată într-o izolare tragică. Pe de altă parte noua conducere, autoinstalată și autoproclamată la centru, căuta să bagatelizeze rolul Timișoarei în revoluție și să diminueze virulența mesajului anticomunist venit din aceeași direcție.

Dacă pe plan politic Frontul Democratic Român fusese pus în umbră și înlocuit cu fantomatice filiale locale ale Frontului Salvării Naționale, când, de fapt, puterea efectivă a fost transferată în mâinile unui general de armată reactivat, în cazul presei au survenit complicații care nu și-au găsit corespondent pe celelalte meleaguri românești. Fostul ziar de partid, *Drapelul roșu*, ne aduce aminte Lucian-Vasile Szabo, a încercat să se reinventeze, dar cei care s-au aflat în fruntea lui nu au avut întotdeauna inspirație. Căci a fost o gafă să recurgă la o denominație de pe vremea stalinismului (*Luptătorul bănățean*) pentru schimbarea la față. Se păstrau reflexele de subordonare, din moment ce, preț de un număr, gazeta se subintitula "organ al Comitetului Județean FSN". N-au lipsit nici mustrările de conștiință pentru prestația din vremurile apuse: "Ni se poate reproșa că în toată această perioadă de întunecime a spiritului ne-a lipsit curajul atitudinii. Pe cei care gândesc astfel – și au dreptul să o facă – îi încredințăm că majoritatea dintre noi, dacă nu chiar covârșitoarea parte, ne-am gândit la clipa când va trebui și, mai ales, vom răspunde acestor îndreptățite întrebări." Chiar din această anonimă luare de poziție rezultă că în redacție existau controverse, se dădeau lupte. Rebotezat *Renașterea*, apoi *Renașterea bănățeană*, ziarul și-a continuat traiectoria oscilantă, preluând zvonuri și informații contradictorii, iar materiale incitante, cum ar fi cele despre morții din decembrie, erau urmate de publicarea a numeroase dezmințiri și a unor puneri la punct din partea puternicilor zilei. Toate acestea au dus la momentul critic din 22 ianuarie 1990, când "redacția (...) este luată cu asalt de mulțimea înfuriată". După lupte... seculare care au durat 48 de ore, autoritatea militară (!) a orașului admite existența unui cotidian alternativ și astfel, din 26 ianuarie, apare ziarul *Timișoara*. Evocând acele împrejurări, autorul admite că reconstituirea sa este puternic impregnată subiectiv: el a fost primul redactor-șef al noii gazete; și el, alături de alți intelectuali ai Timișoarei, mai mult sau mai puțin tineri, credea în ideea că orașul care a făcut prima mișcare pentru a dărâma comunismul merită altfel de presă, una adevărată, curajoasă, responsabilă. Încă din start, George Șerban (cel care a avut contribuția esențială în elaborarea Proclamației de la Timișoara) cere ca acțiunile noii puteri să fie privite cu ochi critic, într-un articol ce va dobândi notorietate, *Aceeași Mărie cu altă pălărie*.

Continuare în pagina 31

SÂRMA GHIMPATĂ A FRONTIEREI DE VEST

DANIEL VIGHI

La două decenii de la revoluția din 1989 au apărut două cărți despre realități românești mai puțin cunoscute și puțin analizate de istorici. Este vorba despre lumea frontierei în anii comunismului. Cărțile sunt semnate de Brândușa Armanca (*Istoria recentă în mass-media. Frontieriștii*, Editura Marineasa) și Johann Steiner, Doina Magheți (*Mormintele tac. Relatări de la cea mai sângeroasă graniță a Europei*, Editura Polirom). O să le prezint pe rând, cu observația că eu însumi am fost prin hazardul istoriei parte a apocalipsei de pe graniță. Întâmplarea a făcut să am parte la recrutare de o silnică încadrare în componența trupelor de grăniceri în cadrul Brigăzii Timișoara, unde am activat ca militar cu termen redus datorită faptului că am reușit să intru la facultate. Am avut colegi de la Litere, Agronomie și Arhitectură cunoscuți astăzi! Am fost tovarăș de trupă grănicerească în 1975 cu Mircea Mihăieș, Vasile Popovici, Gheorghe Secheșan, dar și cu arhitecții Vlad Gaivoronschi, Adrian Ionașiu sau colegul agronom Paul Pîrșan, actual decan al facultății de profil. Dintre toți cei mai sus pomeniți, cred că am fost singurul care am avut nenorocul să ajung efectiv pe frontieră, două săptămâni, chiar pe frontul luptei împotriva bieților oameni care își luau lumea în cap de dragul comunismului ceaușist, pedepsiți barbar în numele libertății de a călători prevăzută în Carta Drepturilor Omului, consfințită chiar în acea vreme în Tratatul de la Helsinki.

Am fost, așadar, trimis pe graniță fără să mă întrebe nimeni, de altfel orice împotrivire a mea ca soldat era echivalentul dezertării, al trădării și era menită să mă ducă direct în fața tribunalului militar. Am fost repartizat la pichetul Valcani Câmp, care aparținea de compania Teremia Mare. Am scris despre lumea graniței comuniste într-o comunicare prezentată acum câțiva ani la un colocviu internațional de la Memorialul de la Sighet, în prezența lui Stéphane Courtois, cunoscutul istoric al totalitarismului comunist, autorul nu mai puțin celebrei *Cărți negre* a acestuia. Atmosfera și lumea soldaților grăniceri am mai prezentat-o într-un capitol de roman care sper să apară anul viitor.

Revin acum la aceste cărți. Cea dintâi, semnată de colega și prietena Brândușa Armanca, este o incursiune profesională, realizată cu probitate, în paginile publicațiilor care au descoperit și investigat lumea necunoscută a ororilor de pe granița de vest. Autoarea cărții realizează, într-un prim capitol, o serie de necesare limpeziri semantice ale unor cuvinte cu încărcătură istorică precum "frontieriști", "trecere frauduloasă a frontierei" sau "tentativă de trecere frauduloasă". Cea dintâi denumire standard le cuprinde pe celelalte două și le închide în marginile aceleiași infracțiuni, deși trecerea și tentativa diferă cel puțin ca desfășurare dramatică, epică, socială, umană. Cea dintâi presupune reușita trecerii frontierei și mai apoi repatrierea forțată a frontieristului ca urmare a unor acorduri cu fosta Iugoslavie, dar și cu Ungaria. Cealaltă categoriei de frontieriști este mai dramatică, mai nenorocită: din rândurile ei provin schilodiții și morții. Cei care au fost încadrați la trecere frauduloasă au avut parte de cimitirele din Orșova, Vârciorova, Marcovac, Voivodina, Novi Sip, Golubinje, Tekija sau Prahovo din Serbia (*op. cit.*, p. 21). Cartea Brîndușei Armanca inventariază povești tragice, altele eroice, ale unor oameni simpli, tineri din comunele bănățene, din alte locuri din țară, care au luat cu asalt sârma ghimpată a frontierei de stat; sunt inventariate și evadările celebre, cele ale Nadiei Comaneci sau a formației rock Phoenix. Pornind de la cazurile prezente în filmele documentare *Li se spunea "frontieriștii"* (2000, scenariu și realizare Brîndușa Armanca, regia Dan Rațiu) și *Frontiera de sticlă* (Brîndușa Armanca, Dan Rațiu, TVR, 1998) sunt reluate și aprofundate în pagina tipărită povești dramatice ale unor oameni care au trecut prin experiența limită a graniței. Iată câteva titluri ale unor destine: "*Mihai Mick, medic stomatolog, cetățean austriac stabilit la Viena. A trecut Dunărea înot în 1977 pe la Divic*". Alte istorii: "*Alexandru Chiser, muncitor, cetățean austriac stabilit la Viena.*

Continuare în pagina 31

MEMORIA REVOLUȚIEI…

Urmare din pagina 32

Intre cei doi poli, unul al puterii terestre și celălalt al puterii divine, mulțimea se simțea parte a unui tot. Sentimentul acestei unități de destin în curaj, în teamă, în deznădejde ca și în victorie, percepută de unii ca rezultat al unei voințe imanente ("Pronia Cerească"), de alții ca o expresie a unei eliberatoare ieșiri din rațional și de identificare anticipatoare cu starea de eroi (la D.V.**)** e prezentat ca un bun câștigat și repede pierdut. Poate de aceea lipsa de consens ce a ieșit la iveală, îndată ce starea aceasta de euforie s-a risipit și oamenii au reintrat în "normal", a fost atât de greu suportată în lunile și anii următori. A renunța la această iluzie, a unei solidarități spontane și necondiționate, derivate din chiar participarea la Revoluție, a însemnat pentru mulți o renunțare la ceva care făcea deja parte din reperele lor identitare.

De altfel, mai mulți martori vorbesc de un decalaj între așteptările de atunci și cursul pe care l-au luat lucrurile ulterior, fie în sensul că radicalitatea proiectului revoluționar a fost de la început percepută, dar nu s-a putut împlini pentru că nu a fost susținută de ceilalți români, netimișoreni (**V.M.**)1, fie că evoluția ulterioară a luat-o înaintea premiselor (**G.T.**). Oricum, memoria Revoluției are nu doar o valoare retrospectivă, ci și una proiectivă. După cum bine observă Sidonia Grama, "timpul comemorării (și aș adăuga eu și pe cel al rememorării) revoluției din 1989, este un timp al reflexivității critice asupra prezentului, din perspectiva evenimentului fondator comemorat. În aura exemplară a acestuia persistă o forță proiectivă" (Grama 2005 : 316).

Piața Operei a continuat să fie locul în care timișorenii s-au reunit și după Revoluție pentru a promova ideile Proclamației de la Timișoara, care avea să definească mai limpede și mai radical proiectul revoluționar. Ea a devenit așadar locul rezistenței față de încetinirile, ezitările sau chiar trădările celor care preluaseră deja puterea. Apoi timișorenii au obosit și treptat lucrurile au reintrat aparent în matcă, piața și-a regăsit aspectul obișnuit și a devenit loc al memoriei.

În decembrie 2008, centrul pieții, altădată loc sacru al memoriei, s-a umplut cu tarabele unui târg de Crăciun: spațiul comemorărilor s-a restrâns spre marginile pieții cele dinspre Catedrală și cele din fața Operei, unde s-a așternut pe jos o cruce din 111 lumânări, numărul oficial al morților Timișoarei, din care 43 au dispărut, fiind furați de securitate din Spitalul Județean și arși la crematoriul din București, o tactică binecunoscută a regimului comunist, care a încercat mereu să șteargă orice urmă a crimelor sale. Gura de canal din apropierea crematoriului bucureștean unde familiile victimelor cred că a fost aruncată cenușa acestora a devenit loc de pelerinaj anual, un tragic pendant al găurii din steag, al golului din suflet, al absenței justiției și a dreptului la un mormânt și la un ritual decent de despărțire de cei morți.

De celalată parte a pieții înspre Catedrală, monumentul realizat de Paul Neagu, poartă numele de Crucificare (sau Rugăciune) și la baza lui se depun astăzi coroanele de flori în zilele de doliu ale orașului, atunci când sunt comemorate victimele Revoluției.

Unul dintre episoadele cele mai invocate atunci când se vorbește de morții Revoluției este cel al uciderii pe treptele Catedralei a unor copii/adolescenți care se refugiaseră acolo. Se insistă adesea că a fost vorba de copii, pentru că episodul e asociat la nivel simbolic episodului biblic al "uciderii pruncilor". Lumânările aprinse pe trepte au evocat adesea acest episod la diferitele aniversări și comemorări, o fotografie luată de la mare distanță a imortalizat momentul dinaintea ordinului de tragere, iar un cunoscut poet timișorean, Șerban Foarță, a lansat ulterior, un set de cărți poștale cu imaginea pictată a treptelor Catedralei pline de lumânări arzând. La intrarea în Catedrală, o inscripție comemorativă evocă numele unui foarte tânăr "martir". Chiar numele de martir dat victimelor, plasează moartea celor împușcați sub semnul martirajului creștin.

Paradigma sacră și eroică este dominantă și în felul în care sunt repartizate în spațiul orașului și sunt investite cu semnificație monumentele amplasate de Asociația "Memorialul Revoluției 16 -22 Decembrie 1989". Ele marchează locurile unde au avut loc cele mai sângeroase evenimente în decembrie 1989.

Tema luptei între bine și rău, cea a corpului suferind, a durerii celor care și-au pierdut pe cineva apropiat din familie, sunt modelate pe tiparele reprezentărilor specifice unui cadru religios creștin. "Sf. Gheorghe" de Silvia Radu "Pietà" lui Peter Jecza.

"Biserica plângătoare" a lui Marian Zidaru, "Clopotul libertății" al lui Stefan Călărășanu (foto 11) «Fântâna martirilor» a lui Victor Gaga sunt doar câteva dintre monumentele pe care le putem evoca în acest sens.

Uneori modelele religioase sunt reinterpretate, cum e cazul lui Peter Jecza, în a cărui Pietà rolurile dintre bărbat și femeie sunt inversate. Se face prin aceasta o referință la un fapt și context concret - moartea în apropierea locului unde e amplasată lucrarea (în fața fostelor Băi Neptun) a Leontinei Bânciu una dintre victimele femei ale Revoluției aflată acolo împreună cu soțul ei, care a supraviețuit - dar e vorba și de o punere în prim plan a sacrificiului femeii, pentru că aici cea sacrificată este Fecioara Maria și ea e cea care preia asupra ei suferința cristică. E de asemenea un subtil mod de a elogia cuplul atins de suferință și de a vedea în el o reproducere a relațiilor filiale (aluzie și la tinerețea victimei)

Un caz interesant îl reprezintă și "Omul țintă" al lui Bela Szakats. Una dintre artistele plastice timișorene, Lia Popescu, reproduce desenul monumentului pe cartea album pe care o consacră arhitecturii orașului în 2005 (cum e singurul monument reprodus presupunem că îi acordă o valoare simbolică pentru oraș) și îi adaugă un comentariu în care face un apel la memoria timișorenilor, sugerând că oricare dintre noi, locuitori ai orașului, am fost "Oameni Posibil – țintă" în timpul evenimentelor din decembrie 1989. De aici și încheierea oarecum patetică a comentariului ei :" Mă rog ca Omul-țintă să rămână de bronz!"

Corpului chircit în cădere, înălțând un strigăt abstract spre un cer de la care parcă așteaptă un semn, i se pot asocia la fel de bine valori cristice, ca și unele foarte concrete. După cum arată comentariul Sidoniei Grama asupra felului în care statuia este integrată ceremonialului de comemorare a morților Revoluției, "materialitatea monumentului des- pietrifică memoria și face palapabile amintirile", astfel încât mama eroului ucis în acel loc, Remus, raportează monumentul la detalii concrete legate de uciderea fiului său: "Tot așa îndoit [a fost și el] că o trebuit să-l ridicăm de genunchi, că n-a încăput în sicriu că el o fost mare, un metru nouăzeci și opt[…]; "exact așa era cu mâinile. Am spus, o fost și pe piept tot ars cu țâgări… ș-or bătut joc de ei, într-un hal fără de hal….".

Monumentele oferă privitorului posibilitatea de a face o conexiune între o memorie de tip comemorativ care apelează la consensul colectiv și la paradigma eroică și alta de tip subiectiv, legată de realitatea plapabilă a morții și de identitatea victimelor.

De dincolo de ecranul pe care ele se profilează în dimeniunea lor eroică, amintirea scoate la iveală atrocitatea morții, lipsa de respect pentru om a celor care au ucis.

Se poate observa în procesul de sacralizare a evenimentului, înserierea lui într-o istorie sacralizată, așa cum a fost cel mai adesea istoria națională în statul comunist, căci așa cum

observa Sidonia Grama, în timpul comemorărilor, ritualitatea funerară plasează «locul morților revoluției în continuitatea istorică a eroilor neamului, pe diverse filiații cu aceștia, eroi, eroi martiri". Se ajunge astfel la o stânjenitoare vecinătate cu discursul ceaușist asupra trecutului.

Dacă examinăm care erau monumentele preferate ale epocii ceaușiste, putem observa o netă dominare a acelora în care noțiunea de erou e asociată pe de o parte unui trecut îndepărtat (de la Decebal, regele Dacilor și până la suita de voievozi în care Ceaușescu vede întruchipat un ideal național pe care el pretinde a-l continua), pe de altă parte unui reprezentant anonim al luptătorilor sacrificați, cum e și Monumentul "Ostașului român eliberator" din Parcul Central din Timișoara, operă din anii '60 a sculptorului Ion Vlad. Ceea ce le unește e perspectiva comună, a " anilor de luptă și jertfă" pe care titlul volumului amintit o menționează în 1983, dar și ideologia ce le subsumează și pe care o vedem explicitată de citatul lui Nicolae Ceaușescu (pe atunci cvasi obligatoriu) de pe prima pagină a cărții: "Monumentele și locurile istorice (…) aduc mărturie faptului că poporul român nu și-a plecat niciodată capul sub jugul asupririi străine, nu a considerat nici un preț prea mare pentru a-și apăra libertatea și demnitatea". Ultima parte a frazei sună, ironie a sorții, premonitoriu.

Paralel și oarecum în conflict cu acestă memorie tragică sau solemnă funcționează o alta de tip desacralizant, care plasează semnificațiile monumentului într-un profan de tip conjunctural sau ludic. Astfel, știu de la studenții mei, că o parte dintre tinerii din oraș (20 – 25 de ani) îl numesc pe Omul țintă, "Portarul" (cel din jocurile sportive), datorită poziției în care stă. Un actor de la Teatrul Maghiar mi-a spus că statuia e un loc de întâlnire denumit printre colegii lui "La Emil" prin aluzie la un mașinist de la teatru care arată slab și suferind.

Văd în aceste interpretări nu o formă de profanare a memoriei Revoluției, așa cum poate ar fi înclinată să considere memoria cu care se află în concurență, cât o formă de reacție la practica în sine a monumentului ca loc al unei memorii pietrificate, ce ia ca punct de plecare un consens bazat pe apelul la o memorie colectivă fără fisură. E poate și o reacție față de sensul gata instituit, în care generațiile mai tinere văd și o formă de putere. Ca reacție la acapararea spațiului public de către o memorie oficială sau pe cale de a deveni astfel și derutați sau intrigați de vacarmul vocilor contradictorii care se confruntă în momentele aniversare ale lui 1989 a apărut de pildă, chiar la una din comemorările recente ale evenimentelor din decembrie 1989, un sticker care a fost lipit pe câte un zid, pe o bicicletă, pe un coș de gunoi amplasat în piața Operei, pe o tanchetă expusă într-un loc public și în alte locuri neconsacrate prin nimic ca spații de rememorare.

Pe parcursul evenimentelor din decembrie 1989, semnul respectiv (cele două degete deschise în V) a funcționat ca un fel de parolă între cei care se bucurau de victorie. Stickerul comemorativ, ca semn al unei arte efemere, perisabile, face aluzie poate și la efemeritatea acelei bucurii spontane.

Consultarea blogului pe care acest semn a fost propus ca formă de rememorare, merită făcută. Interlocutorii, de obicei tineri, se identifică doar prin porecle, parole, imagini de tipul logo – urilor și urmăresc "viața" pe care imaginile produse de ei, ca parte a unui dialog posibil cu societatea, o capătă, prin diverse tipuri de contextualizări.

Respect! Revoluția s-a făcut în stradă! se spune pe blogul respectiv. E normal deci ca ea să fie comemorată acolo unde s-a născut, cu respectul cuvenit celor cu adevărat curajoși. Victoria este a lor.

REFERINȚE:

Bronislaw Baczko, *Les imaginaires sociaux*, Ed. Payot, coll. "Critique de la Politique", Paris, 1993.

Joël Candau, *Anthropologie de la mémoire*, PUF, Paris, 1996.

Ruxandra Cesereanu, *Revoluția din Decembrie 1989*, Iași, Polirom, 2005.

Sidonia Grama, *Între spații ale amintirii și locuri ale memoriei. Comemorarea a 15 ani de la revoluție în Timișoara,* în "Caiete de Antropologie Istorică", anul IV, nr. 1 (7), ianuarie – iunie 2005. Editura Accent, Cluj-Napoca.

Maurice Halbwachs *Les cadres sociaux de la mémoire*, Paris Albin Michel, 1994 (I-ere ed.1925). Postface de Gérard Namer.

Reinhart Koselleck, *L'expérience de l'historie*, Gallimard, Seuil, 1997

Pierre Nora, *L'ère de la commémoration et la problématique des lieux in Les lieux de mémoire*, III, Les Frances, troisième partie, tome 1, 1992, p. 977- 1012.

Andrei Pippidi *Despre statui și morminte. Pentru o teorie a istoriei simbolice,* Polirom, Iași, 2000.

Paul Ricoeur, 2001, *Memorie, istorie, uitare*, Timișoara, Amarcord, 2001 (sau La mémoire, l'histoire, l'oubli, Paris, Seuil, 2000).

Katherine Verdery: *The Political Lives of the Dead Bodies: reburial and postsocialist change*, New York: Columbia University Press, 1999

Smaranda Vultur, Antonia Komlosi, *Memorie și diversitate culturală, Timișoara 1900 – 1945*, Polirom, Iași, 2001.

MANIFEST. 20.rEVOLUȚIE

ANA BLANDIANA

Martorii

Mai vinovați decât cei priviți
Sunt doar cei ce privesc,
Martorul care nu împiedică crima,
Atent s-o descrie,
Scuzându-se "Nu pot să fac
Două lucruri în același timp"
Sau "Portretul victimei, îngeresc,
Este mai important decât viața ei pământească".
Vinovați nu pot să fie
Doar unul, doar doi sau doar trei,
Când armate de martori privesc și așteaptă să se sfârșească,
De bătrânețe să moară călăul,
Și victima, a doua oară, de uitare,
Să se sfârșească de la sine răul
Cum se sfârșește pur și simplu un tunel…
Stăm suspendați de propria-ne-ntrebare
Ca de-o spânzurătoare un drapel.
"În van, răspunde timpul, așteptați
La judecata marilor coșmare
Și martorii sunt vinovați."

EUGEN BUNARU

***

Strada caldă fierbinte
ca un lapte de mamă
Tu cu toată tinerețea
(țâșnită prin blugi)
în mers în ținută
alergi până te pierzi
în lumina sporovăind franțuzește
a atâtor reclame neoane vitrine
printre siluete cu fețele palide
înaintând abstract către havuzul
cu pești
și mai departe
spre tăcerea subțire
(ca o ceață)
din fața catedralei
unde s-a căzut
i-real
sub primele gloanțe

DAN MIRCEA CIPARIU

geamuri negre

așteptarea taie cu șișul
vocabularul cu ambulanțe
ideologia răpusă ziua în amiaza mare

așteptarea camuflează în cutia toracică
vechi mecanisme de atac și apărare

creierul meu
are multe steaguri rupte
geamuri negre
oglinzi și scări mincinoase

execuțiile sumare intră din biografie în sânge
până când
Particula lui Dumnezeu
îmi spune
de unde și cum
vom primi
salvarea

DENISA COMĂNESCU

Noiembrie 2009

Sunt la Viena -
aerul impregnat de Mitteleuropa.
O fundație adună artiști
croați, sloveni, ruși, cehi, ucrainieni,
bulgari, estonieni, români, polonezi, georgieni,
macedoneni, albanezi, maghiari, lituanieni,
moldoveni, sârbi, armeni, slovaci, georgieni.
Împart un apartament peste drum de Donaukanal –
podurile, frunzele, viziunile, apa –
cu un artist multimedia, tot român.
El îmi arată un album cu revoluția.
E tânăr, scârbit de șabloane,
a vrut să surprindă
cum erau îmbrăcate
și ce purtau pe cap
femeile atunci, în 89.
Apoi mimica, gesturile, mișcarea ochilor și a degetelor.
Într-un singur fragment de asfalt
o explozie de păr blond
acoperă chipul.

SIMONA CONSTANTINOVICI

flash 2

uităm că suntem români
ne urâm ne scuipăm unii pe alții
ne săpăm gropi ne îmbolnăvim de ciudă
trădăm și înjurăm de douăzeci de ani

catedrala mitropolitană se închide la aceeași oră
după revoluție turiștii japonezi au vrut să fotografieze
din unghiul stâng din unghiul drept treptele pe care
au căzut nevinovați la Revoluție oamenii de pe stradă
au fost molestați nu se știe dacă au reușit să scoată filmul
să eventual difuzeze unele imagini pe posturi de televiziune

îmi amintesc m-am oprit printre demonstranți
strigam cu toții *Jos dictatorul! Jos comunismul! Jos Ceaușescu!*
gloanțele treceau pe la urechile
noastre ca grindina în inima pământului

era un tânăr cu părul blond
l-am văzut pentru ultima oară
în viață la ora 18:37
purta un jerseu negru și ținea
strâns în palme un maldăr de
cuvinte probabil decedate

catedrala mitropolitană se închide la aceeași oră
catedrala mitropolitană se închide la aceeași oră
catedrala mitropolitană se închide la aceeași oră

IOAN CRĂCIUN

Bâlbâiala

CAM ASTFEL A ÎNCEPUT BÂLBÂIALA
eu spunându-i mamei mele de astăzi vei cumpăra la orice oră zahăr
pâinea se va da pe la colțuri și se va vinde și ne va vinde

iar tu fiule te implor fiule nu te lua după
jocurile astea de-a rîncedul de-a rânjetul nu-ți fie teamă
toporul se află în mâna mea dreaptă și cine

se va atinge de tine se va atinge de fiorul tăișului
mândrul meu "tată" zicea nu mai tropăi în somnul tău
nu trage în visele tale cu mitraliera nu ucide
ecoul spuselor mele cu topoare alegorice

tata!!!!!
mai bine trage în mine sau în trecutul meu
în numele faptului că nu mai sunt șoim al patriei
că nu îmi mai voi spăla de-acum înainte diminețile și vocalele
și corzile vocale cu rumeguș roșu cu grâu negru și cu soia albă

ȘERBAN FOARȚĂ

Micul ecraniu

Cu toții vom fi conectați, din timp, la un ștecher
ca orice aparat electric din dotare, –
de asta n-o să mai scape niciun șmecher,
fiecare având să murim prin deconectare.

Sentința ni se va comunica prin televizor
(ceea ce n-o să constituie nicio surpriză,
după ce crainicii ne vor fi scrutat, ani de-a rândul, ca prin vizor):
condamnare la moarte prin scoatere din priză.

Ni se va ura "Moarte bună, copii!", – acest suicid
fiind agreabil și lesne, încât nimeni nu va fi dornic să și-l amâne;
după care va răsuna, inutil și placid,
"Deșteaptă-te, Române!"

(1991)

FLORIN IARU

Călătorie sprîncenată

Dacă treci de oamenii-semafoare
pe stînga intri în oamenii-pomi.
Ai grijă!
Pe oamenii răzătoare
îți lași foarte ușor spuma zilelor
în huiduiala publicului-atomi.
Dacă te-nghesui cu oamenii-colțuri
iei toate formele piramidale.
Vezi cum treci prin oamenii-gang
de nu ai chef să fluturi în șireang.
Ciulește urechea la oamenii-fluier!
Cască ochii la omul-vizor!
Și chiar dacă te lasă în libertate
nu te mai șterge de oamenii-halate!
Oamenii-șurub
te presează iute la cub
iar oamenii-fărăș
vieții-i croiesc nou făgaș.
Prin oamenii-strecurătoare
ai să te scurgi în ploaie de idei
pînă te ciocnești pe covoare
de cetățenii-femei.
Oho!
De acum nu te mai lasă
nimeni afară din oamenii-casă
căci tartorul lor
e omul-zăvor.

PETRU ILIEȘU

2. (fragment: ***România Post Scriptum***)

Și-atunci am mai spus: Mărșăluiește ! Înainte România !
- Pe scheletul tău roiesc omizile verzi ale armatei și
comisioanele grase ale patriotismului
Pe burta-ți suptă frige și intră-n carne catarama liberală
La subsuorile tale năclăite se umflă domeniile social democrației
Pe spatele tău coșcovit se întinde recolta de scabie a ***drepteidestânga***
Pe pieptul tău tatuat cu toate culorile se descuamează ***stângadedreapta***
Tălpile tale crăpate zemuiesc de țărăniști de oraș
care se umflă ca niște apoplectice mici bube stacojii
Pe dosul tău fac valuri fronturile duhnitoare de țopârlani
curgând gros în scutecul democrat
De mâna ta atârnă brățările profesiei sindicale
douăjdemii de tălpuitoare drepturi ale omului,
OZN-urile **ONG**-urilor de dansatori pe sârmă,
și damigeana nesecată din care se prelinge
duios duhul neamului
în timp ce între un pas și altul
scapă și trenează obosiții feromoni revoluționari
cu care Europa, cu o oglindă,
ne-astupă nările !

ION MONORAN

* * *

Când nu-ți mai rămîne altceva de făcut
aduni toate cuvintele care-ți vin pe limbă
și începi să vorbești despre libertate.
Atâta timp cât poemele despre libertate
rămîn întotdeauna neterminate
nu-ți mai rămîne altceva de făcut
decât să continui ceea ce ai început
atât cât te țin puterile
fiind încredințat că după tine
se vor găsi alți și alți continuatori

care probabil că vor reuși să spună lucrurilor
pe nume
mult mai răspicat decât ai făcut-o tu.

BOGDAN O. POPESCU

vignette

trăgeam cu trasoare colorate prin dragostea
noastră
făcusem exerciții pe câmpuri cu viscol
– de aceea îmi era ușor
te iluminam până în primele cuvinte învățate
în limba franceză

îmi făceam bocancii până străluceau ca
noaptea însăși
și îți sărutam mâna sau poate te salutam
militar
de se spărgeau geamurile virginității tale
care îmi trimitea scrisori cu câte o singură
literă

pe vremea aceea nu existau sondaje de opinie
nu exista nici măcar harry potter
era împrejur numai frumusețea ta
cu gratii și ștreanguri roz

ningea, eram înfometat și am început să
desfac
conserve cu revoluția

NICOLAE PRELIPCEANU

sângele

la Cimitirul Eroilor Tineri

mai sângerează noaptea
de jur împrejurul meu
deși ei spun că e pace

mai miroase praful de pușcă
al nopții de decembrie
în camera unde dorm
și în camera unde scriu

parcă sângele lor îl beau noaptea
când vinul e roșu
iar soarele negru
se ridică pe cerul patriei
acolo unde ei nu mai ajung

unde numai sângele lor mai aprinde
stelele Ursei
și unde continuă
singure
zilele lor întrerupte

CORNELIA MARIA SAVU

rația

pâine pe cartelă
ulei pe cartelă
zahăr pe cartelă
suta de lei promisă din balcon
și stați liniștiți la locurile voastre.
n-ați stat.
de crăciun v-ați luat rația

de libertate
la schimb cu rația de sânge
și ură.

ați mers liniștiți la casele voastre.
veți merge liniștiți la mormintele voastre.

CASSIAN MARIA SPIRIDON

Intrarea în Apocalipsă

de jur împrejur era întuneric
deasupra era întuneric
mereu era întuneric
întuneric păstos
îți intra în gură/ în urechi
te lovea peste ochi
nu știai în ce parte mai poți
să te miști
un întuneric de fier
peste inimi și minți
uneori ne găsim/ dăm mîna
cu unul/ cu altul
dar ghilotina de frig
întrerupe
acest început
întuneric/ mereu întuneric
atît
peste tot
în suflet/ în minți
pe pămînt
(întuneric peste întuneric)

(14 decembrie 1989)

COSTEL STANCU

***

Imaginează-ți un prizonier care,
în loc să sape nesfârșite tuneluri,
modelează din rația-i zilnică de pâine
câte o pasăre și o aruncă pe fereastra celulei
cu sentimentul deplin că, în orice clipă,
o parte din el cutreieră nestingherită lumea.
E nebun, strigi. Acele vietăți
vor fi doborâte, cîndva, în joaca lui cu prașia,
de un copil. Ai dreptate, însă prizonierul
nu va afla niciodată aceste nefericite
întâmplări. El va continua să facă
alte și alte păsări sperând că
una din ele se va întoarce - chiar dacă prea
tîrziu -
cu o uriașă cheie de aur în cioc.

MONI STĂNILĂ

21.12

(teză)

ghinti trece cu moskviciul prin tomești
ca un cîine cu tinichele agățate de coadă:
trăiască republica socialistă România
noi smulgem tabloul de deasupra tablei
rupem prima pagină din manuale

fugim după moskvici
ne-au dat la brutărie o pîine caldă și sare
doișpe kilometri mărșăluim – bătrînii
își fac cruce în porțile caselor

la coșava primim steagul găurit –
lîngă margina lui titel –
iar ghinti ne ia în mașină
sîntem foști pionieri
și ne dor picioarele

mama plînge
mă ceartă
televizorul alb negru urlă

mă tem de bătaie. plîng și eu.

LIVIU IOAN STOICIU

Nimănui nu-i pasă

îmi întârzii pe aici răsuflarea, nu știu de
unde am venit, nici pentru
ce: probabil, sunt numai un martor al
acestor vremuri. Sunt atent la ce mi se
întâmplă, pot să mă
mărturisesc: dar nu văd în profunzime și
nu cred că merită risipa făcută
cu mine, fiindcă nu rețin nimic deosebit,
am o memorie pe

care nu poți să pui bază. Experimentul cu
prezența mea, din anul 1950
până azi, pe pământul României, a eșuat,
nu înțeleg rostul
continuării lui. Am ajuns demult într-un
unghi mort, în care nu mai găsesc
răspuns nici la întrebări simple. Degeaba
încerc să-mi
distrag atenția din decembrie 1989, să plec
de acasă sau să mă ascund
în mine însumi: peste
tot, secundă de secundă, mă urmărește
subconștientul, el
are legătură directă cu sursa de energie
universală. Mi-am pierdut
singur urma… Am

lăsat ușile să se trântească în spatele meu,
intrat în cine mai știe ce
euforie. Am lăsat scris că trebuie să fiu căutat
în
altă parte, în caz că uit de mine – și?

Nimănui nu-i pasă.

ROBERT ȘERBAN

23 decembrie 1989

un pumn de monede am pus
în buzunarul din dreptul inimii
iar ea îmi tresălta sânul de metal
ca pe al unei femei ce se pregătește de
dragoste

cu ochii mei văzusem un ban împușcat
și era bun
vânzătoarea l-a primit
chiar dacă înainte l-a întors pe-o parte și
pe alta
de câteva ori
glonțul nu trece pe-acolo
nu trece pe-acolo
îmi tot repetam
și mi se părea că inima-mi zornăie a curaj

pe șira spinării
așa cum spunea bunicul când își amintea
de pe front
sudoarea cobora încet și rece
ca un fermoar cusut direct pe piele

în buzunarul din dreapta
îndesasem
o ruptură de hârtie pe care am scris în pripă
un rând
convins că o să fie ultimul
dar salvatorul celor din caietul cu spirală
de sârmă
în care povesteam
ca orice băietan
cum mă pregăteam pentru dragoste
ori pentru nimic

MARCEL TOLCEA

Mille

Am ajuns în piața din Sand datorită
amicului M., ce mi-a înlesnit mia de ani
mai
puțin și o garoafă albastră
cu care îmi decorez deocamdată neliniștea.
Sînt
în căutarea unui fost prieten pe care spulberea
anilor să nu mi-l fărîmițeze, așa cum s-a
întîmplat Ieri
(un cuvînt din vocabularul prundișului)
cu fiul Ofeliei – fata
negustorului de pește Polonius –
pre-înecat, după cum și D-voastră prebine
le știți, în
ciuda unei lumini care, acolo, hrăni sute
de ani șofranul și trestia.
Deci, cu tine, Norule Doru, și cu Clipa
Felicia,
glumind cu mecanicii de la Depoul Izvor,
ce mi-au spus că o să rîd și-o să mor,
am ajuns fix pînă la destinație
debarasat de context, de bunuri, de ostentație
(L.D.)
și-am adulmecat locul de pe dealurile sonore
ce
împrejmuiau. Tîrziu am chiar adormit
dar asta am mai auzit
că tîrgoveții veneau.

VARUJAN VOSGANIAN

Cântec de dragoste în Piața Universității

Oricum i-aș fi văzut,
chiar de mi-aș fi astupat ochii cu pumnul.
Ei purtau uniforme, așa cum copacii
când nu pot fi trestii, se îmbracă în trunchiuri.
ținteau cu furtunurile de apă caldarâmul,
dar sângele,
mai puternic decât carnea cum este,
nu s-a supus.
Se preschimba în aburi calzi iar vălătucii
se preschimbau în sânge.
Atunci am numit Piața Universității locul
unde se întâlnește aburul cu sângele,
încât nu mai știam a cui rană e aceea:
a omului sau a cerului
a tatălui cerului sau a fiului omului.
Închipuiește-ți: când văd moartea prin
preajmă,
când fierul ruginește, dându-și, ca orice
animal,
sângele la iveală,
simt cu tine o poftă nebună să mă iubesc.
Iată, îmi zic, expresia cea mai simplă a
revoltei
din tot viul din mine.

(poemele fac parte din volumul **Manifest. 20. rEvoluție**, editura Brumar, 2009)

A GÂNDI ȘI A SCRIE

RADU CIOBANU

În primele pagini ale jurnalului său, Oana Pellea își mărturisește două certitudini: "Prima e că există Dumnezeu. A doua – că o iubesc pe mama." Pe mama o va pierde în condiții îngrozitoare, la care va trebui să asiste neputincioasă. Pe tata îl pierduse cu mai multă vreme în urmă, cam în același fel. El a rămas un reper, modelul: "cum a zis tata" sunt cuvinte recurente, care introduc în jurnal aproape de fiecare dată invocarea lui. A rămas în cele din urmă singură cu cele două certitudini. Și cu arta ei care e nevoită să supraviețuiască într-o țară unde 78% din populație nu a intrat niciodată într-o sală de teatru. Se adaugă agravant presiunea agresivă a lumii în care trăiește, în care trăim, "o lume urâtă și bolnavă", la care nu poate și nici nu vrea să se adapteze. Și atunci ? Atunci: "Mai bine rămân pe dinafară, mai bine zbor din când în când și mă topesc în cer, mai bine scriu de nebună cuvinte după cuvinte decât să trăiesc în și cu lumea pe care o văd." Odată decisă această opțiune, Oana Pellea are revelația scrisului terapeutic, defulatoriu, eliberator și a voluptății de a scrie numai pentru sine, cu asumarea riscului de a nu interesa pe nimeni: "Îți face bine să-ți vezi gândurile și material – constată ea. E ca și când te părăsesc și intră într-o altă realitate […] Dar sentimentul de a le elibera e ca și cum ai trage o gură de aer curat și tare. Îi face bine omului să gândească și să scrie." Dar oricât de intens ai gândi, să scrii nu poți decât dacă ai acest har dăruit. Iar Oana Pellea, pe lângă harul actoricesc, ereditar, și-l descoperă acum și pe cel al învestirii cuvântului cu forța redutabilă a expresivității.

Într-un articol devenit prefața acestui jurnal, Ioana Pârvulescu descoperă cu uimire că, fără a avea experiența scrisului, Oana Pellea deține o "amprentă stilistică", recognoscibilă în tonul inconfundabil. Așadar, talent, conchide d-sa. Stil. Adevăruri evidente la fiecare alineat. Dar, cum de mult e știut, stilul e omul. Iar omul Oana, privit prin prisma stilului său, ni se înfățișează interiorizat, subtil, senzitiv cât încape, exaltat uneori, pasional, devotat valorilor spirituale, cu o imaginație îmbelșugată și un talent capabil de a transfigura o scurtă fulguração într-o clipă memorabilă de viață, cu o inefabilă semnificație artistică și morală.

Iat-o, bunăoară, asistând la Paris la un spectacol cu *Hamlet*, unde l-a zărit pentru o clipă pe Cioran. Clipa, care putea fi reținută printr-o propoziție neutră, devine la Oana Pellea o secvență hiperelocventă pentru talentul ei, dar deopotrivă pentru sensibilitatea și viziunea sa valorizantă, evaluatoare asupra lumii: "Spectacolul s-a terminat și, în fața mea, scurgându-se pe lângă pereții teatrului, cu părul ca o furtună și ochii din alt timp, s-a ițit pur și simplu, la cinci centimetri de mine, Cioran. M-a privit lung, nevăzându-mă, și mi-a spus, nici acum nu știu de ce, *Au revoir*… Apoi, prelingându-se pe lângă pereții teatrului, a ieșit din teatru și din viața mea." În economia jurnalului, aceasta nu e decât o paranteză (la propriu) retrospectivă. Dar ce imagine memorabilă devine! Tot de talent și stil – inseparabile – ține și capacitatea asociativă insolită, surprinzătoare, care se ivește în fluxul textului când te aștepți mai puțin, bizară și totodată superbă în modestia cu care se rostește: "Aseară, când ploua, gândul că poate o fărâmă din sufletul celor șapte astronauți care au explodat în cer îmi bate în geam, dintr-un strop de ploaie."

Fără îndoială, momentele de exaltare, patetismul de care Oana Pellea însăși e conștientă – "patetism de doi bani", se subevaluează ea la un moment dat – sunt riscante într-o vreme a cinismelor de toate nuanțele, pusă pe îmbrâncirea în derizoriu a valorilor consacrate (în accepție etimologică: con-sacrate…), iar efectele secundare, de la surâsul condescendent, până la ricanarea toxică, sunt de așteptat. Dar Oana Pellea se revelează ca o ființă oarecum extramundană în contextul actual, ea nu are interese, ci credințe și convingeri pe care înțelege să le apere pasional. Ceea ce îmi amintește de remarca pe care o face Dan C. Mihăilescu în eseul său despre Eminescu cel din scrisori: "Știți care este cuvântul cheie care ne lipsește nouă astăzi în înțelegerea adecvată a acestui tip de personalitate și de relație ?" se întreabă d-sa pe neașteptate. Și răspunde prompt, fără ezitare, în italice, ca să fie bine stocat: "*Pasiunea. Patima, fervoarea*. Asta nu avem, asta nu mai știm, de asta râdem cu o superioritate idioată, de golani invidioși pe statura de lord a stăpânului […]"

Or, tot ce face Oana Pellea, așa cum reiese din acest jurnal plin de smerenie în fața vieții, a morții și a dumnezeirii, tot ce gândește, tot ce scrie stă sub semnul totalei, pasionalei, ferventei implicări. Și găsesc că e peste poate de îmbucurător faptul că această carte a fost una dintre vedetele Bookfestului 2009, rămânând un *best-seller*. Înseamnă că mai există oameni cu convingeri și valori păstrate din ascendența lor familială, din bunul simț și din cultura dobândită. Doar că excedați de gunoaiele imunde de la suprafața curentului, se retrag defensiv, arătându-se doar când o astfel de carte le iese în întâmpinare. Sunt oamenii pe care Oana Pellea îi iubește și în care crede: "Oameni care visează frumos, care creează, care nu dorm noaptea pentru un gest, un cuvânt, un sunet, o culoare, o formă, un cadru." Sunt oamenii care suferă neștiuți, îndurerați de aceeași realitate care și pe ea o doare: "Mă doare România. Doare agresivitatea, răutatea, îmbâcseala, lipsa de educație, subcultura, mârlănia, mitocănia, suficiența. Doare-doare-doare."

Există în acest jurnal pasaje în care Oana Pellea, parcă pentru a se convinge pe sine, clamează pe un ton exaltat frumusețea vieții și bucuria de a trăi. În evidentă contradicție cu duritatea loviturilor pe care i le-a rezervat realitatea vieții. Își pierde amândoi părinții – pe Amza, modelul, minunatul, și pe mama, Dodo, întrupare a tandreței și înțelepciunii, sortită unei suferințe bestiale, absurde, nedrepte. Ei o însoțesc de-a lungul acestor însemnări vibrante, evocați sau invocați în momente dificile, dar și în rare răstimpuri de reverie. Ceea ce o duce la descoperirea unui adevăr rostit într-o frază pe care aș considera-o cheia în care trebuie citit tot jurnalul său: "Nu știu câte lucruri sunt importante pe lume, dar a fi *împreună* e unul dintre ele."

E un privilegiu de a cărui adevărată importanță ne dăm seama, din păcate, abia după ce l-am pierdut. Oana Pellea îl trăiește din plin, pe măsură ce se simte tot mai singură. Mari prieteni sau oameni veneraţi trec și ei, întotdeauna prea curând, într-o altă realitate, iar golul care rămâne, adăugându-se în urma fiecăruia dintre ei, devine tot mai devastator: "Atunci când te bântuie boala și dezastrul, te gândești pentru cine ai rămâne. Da, am o pisică și un câine. Numai ei m-ar ține într-un fel. În rest, după 40 de ani, pot spune că viața mea a fost cam ștearsă, cu mici-mici momente

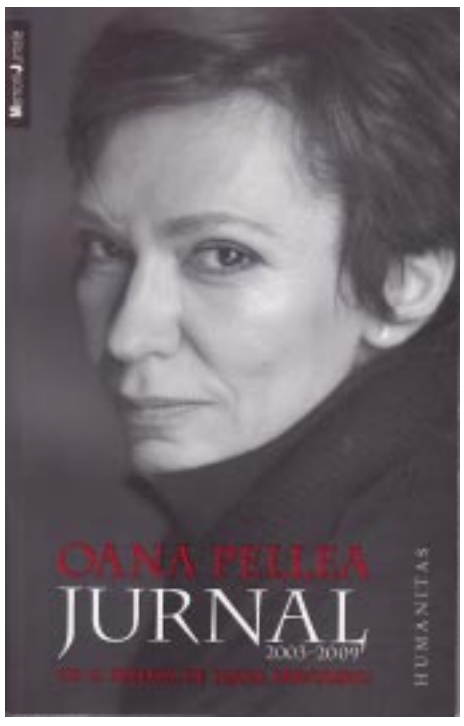

de bucurie și în rest multă-multă singurătate și luptă."

Așa este. Oana Pellea e o luptătoare. E ca țăranii care, trecând noaptea printr-o pădure ori prin preajma vreunui cimitir, fluieră ca să-și alunge urâtul, dar nu se întorc din drum. Tocmai această calitate, care răzbate peste tot în scrisul ei, conferă jurnalului său forța de seducție. E însă o carte care nu-și poate dezvălui pe deplin mesajul și profundele semnificații decât celor ce-l citesc sub semnul empatiei. A gândi și a scrie. Nu este un mod de a supraviețui, ci de a trăi.

Oana Pellea, *Jurnal 2003-2009*. Cu o prefață de Ioana Pârvulescu. București, Humanitas [Memorii. Jurnale], 2009.

NOU la HUMANITAS

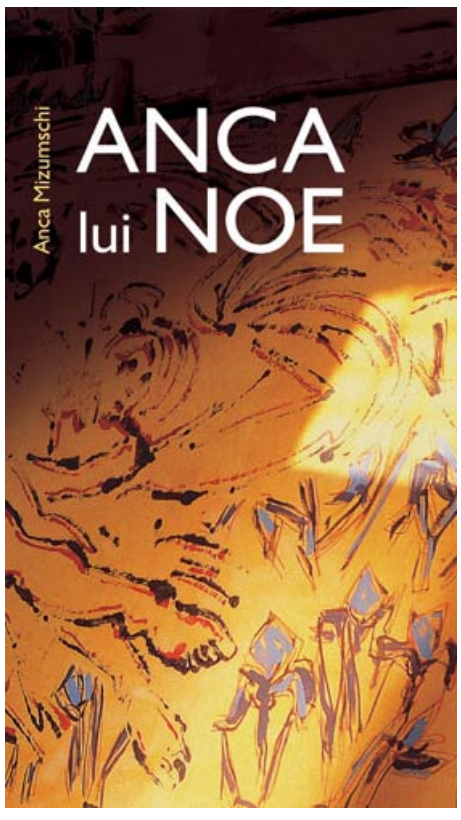

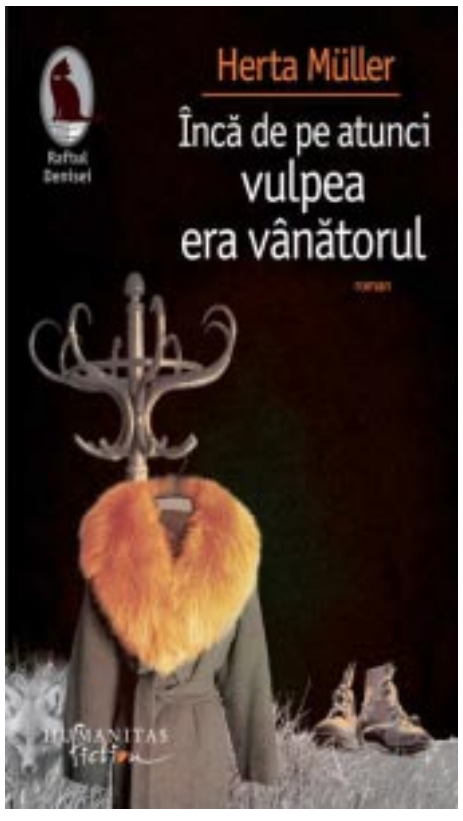

JURNAL DE SPECTATOR LA FNT

DANIELA MAGIARU

Cea de-a 19-a ediție a Festivalului Național de Teatru de la București a avut loc între 31 octombrie – 8 noiembrie, cu participarea a unsprezece teatre din nouă orașe ale țării. Reducerea fondurilor a lăsat festivalul fără deschiderea internațională pe care și-o crease în anii precedenți. Ediția a

păstrat și anul acesta o perspectivă dialogală. De asemenea, au rămas recognoscibile câteva direcții: focalizarea pe anumiți creatori, fie ei consacrați (Andrei Șerban, Mihai Măniuțiu, Alexandru Tocilescu, Cătălina Buzoianu, Tompa Gábor, Alexandru Dabija, Alexander Hausvater, Andriy Zholdak, Radu Afrim, Gianina Cărbunariu, Vlad Massaci, Claudiu Goga) sau debutanți (susținuți și în această ediție de selecționerul festivalului, Cristina Modreanu, într-o secțiune care le-a fost dedicată în întregime: David Schwartz, Alexandru Mihăescu, Felix Crainicu). Un spectacol al Teatrului Național "Radu Stanca" Sibiu a purtat titulatura de "premieră în FNT": *Turandot*, în regia lui Andriy Zholdak. O altă secțiune a cuprins spectacole de operă ("Opera Revival"). A existat, de asemenea, un focus pe filme despre teatru și înregistrări de mari spectacole ("Filme, Noapte, Teatru") și pe conferințe (printre personalitățile invitate: Richard Schechner, Aleks Sierz, George Banu, Leszek Kolankiewicz și Dariusz Kosinski).

Această ediție a FNT a marcat centenarul nașterii lui Eugène Ionesco prin invitarea a trei montări ale *Cântăreței chele*: primul, în regia lui Jean-Luc Lagarce, prezentat de compania Cie les Intempestifs din Besançon, Franța (singurul spectacol invitat din străinătate); cel de-al doilea de la Teatrul German de Stat Timișoara, în regia lui Alexandru Dabija, și montarea de la Teatrul Național "Lucian Blaga" din Cluj, semnată Tompa Gábor.

Lansările au completat în mod fericit oferta de teatru prin întâlniri cu cărți importante. Printre volumele vedetă: *Teatrul absurdului* de Martin Esslin (tradusă pentru prima dată în limba română de dramaturgul Alina Nelega), *Teatrul postdramatic*, de Hans Thies Lehmann și seria Jerzy Grotowski: Peter Brook, *Împreună cu Grotowski. Teatrul e doar o formă*, Jerzy Grotowski, *Spre un teatru sărac*; *Ryszard Ciečlak, actor emblematic al anilor '60*. Acestea din urmă s-au aflat la confluența unor eforturi comune făcute în anul Grotowski de Institutul Polonez din București și Fundația Culturală "Camil Petrescu", cu sprijinul Festivalului Național de Teatru și al Institutului "Jerzy Grotowski" din Wroclaw. Alte lansări, care întregesc "raftul de teatru" au cuprins (selectiv): *Dincolo de rol sau Actorul nesupus* și *Repetițiile și Teatrul reînnoit - Secolul Regiei*, volume de George Banu, *Cu Ion Caramitru de la Hamlet la Hamlet și mai departe*, de Mircea Morariu, antologia *Dramaturgi israelieni de azi*.

O conferință susținută în cadrul evenimentului "În laboratorul lui Jerzy Grotowski" i-a alăturat pe George Banu, Leszek Kolankiewicz și Dariusz Kosinski.

O inițiativă lăudabilă a fost introducerea în cadrul FNT a colocviului *20 de ani de teatru* organizat de AICT (Asociația Internațională a Criticilor de Teatru). Colocviul ar fi trebuit să redea prefacerile teatrului în cele două decenii de după 1989. Câteva dintre subiectele abordate: mutațiile intervenite în spectacol, relația spectatorului cu spectacolul (Claudiu Groza – *De la teatrul aluziv la drama postindustrialistă*), Oltița Cîntec – *Teatrul românesc postdecembrist – între nevoia de schimbare și predicțiile lui Silviu Brucan*, Ioana Moldovan – *Teatrul românesc, după 20 de ani*. Anca Rotescu a vorbit despre Teatrul Ariel din Târgu-Mureș și despre festivalul DramaFest (*Desprinderea de pluton. underground Ariel 1999-2009*), Florian-Rareș Tileagă a încercat realizarea unui portret Andrei Șerban, plecând de la analize intermediate ale *Trilogiei* (*Mythbusters. Cuvântul unui spectator care nu a văzut, dar crede*). Iulia Popovici a discutat extrem de punctual despre *patternul* spectacolelor lui Radu Afrim (*Radu Afrim, un revoluționar soft*); Mihaela Michailov a vorbit despre *Teatrul mobil. Comunitatea deschisă*. Cea mai consistentă contribuție mi s-a părut cea a Alinei Nelega (*Dramaturgul a murit! Trăiască autorul dramatic!*), care s-a referit la mutațiile esențiale survenite în scrierea dramatică, dar și la recuperările unor autori și a unor spectacole. Două mențiuni speciale trebuie făcute aici: una este legată de calitatea prezentărilor și a lucrărilor (nu întotdeauna tratate cu maxim de seriozitate, neglijând total aspectele oratorice), cea de-a doua, de modul de desfășurare al "discuțiilor". Gândit (improvizat) pe tiparul prezentării urmate de dezbateri, colocviul a dat trista impresie de nesfârșite atacuri fondate sau nu (nici nu contează!) la persoană, și nu la idei. Cu riscul asumat: "postgustul" a fost cel de *pâine și circ*, nicidecum de prestanță de colocviu.

JURNAL DE SPECTATOR

Voi trece în revistă câteva dintre perspectivele regizorale, acordând atenție dubletelor, imaginilor și parțial comicului.

Din păcate, din triada de *Cântărețe* nu am văzut decât două reprezentații: *Cântăreața cheală*, de Eugène Ionesco în regia lui Tompa Gábor (Teatrul Național "Lucian Blaga" din Cluj); în viziunea lui Tompa Gábor, piesa devine o cutie muzicală, o casă cu păpuși, iar acțiunea propriu-zisă – un episod a cărui repetabilitate este la îndemână. De la început ni se divulgă "rolul dublu" al severei menajere – Sherlock Holmes. Textul rămâne savuros, interpretarea actorilor este corectă. Foarte solicitant și de mare efect jocul pe *fast backward*, care reface piesa de la un capăt la altul în sens invers, încapsulând-o practic într-o variantă de buzunar, sau de sertar (unul dintre sertarele cutiei care deschide piesa).

La Alexandru Dabija textul suportă un *facelifting*. O bucătărie hiper-utilată este locul în care gingașa Mary își duce dubla existență. Regizorul accentuează ritmul intern al piesei și îl îmbogățește, fie lingvistic (evidențiind pasajele ce aduc a *tongue twisters* – vezi istoria lui Bobby Watson), fie sonor (muzica sau pendula ce a devenit guguștiuc). Ticurile verbale sunt dublate de gesturi comice: Doamna Smith face bărcuța pentru ca să i se așeze mâncarea, Mary face popcorn sau călărește ca la rodeo. Ambele montări reușesc să mențină comicul și farmecul acestei piese.

Teatrul Național "Lucian Blaga" din Cluj a oferit alte două versiuni ale aceluiași text, *Psihoză 4.48* de Sarah Kane. Prima îi aparține tânărului Răzvan Mureșan, care investește cu mult prea multă putere textul (puternic, ce-i drept) și se bazează pe jocul actorilor. Spațiul este construit pe închistări: ale minții, ale bolii, ale spitalului. De cealaltă parte, Mihai Măniuțiu creează un spectacol poetic, sonor. Vocile din capul personajului care suferă de psihoză comportă și disocieri trupești. Boala capătă formă materială: trupurile atârnă, devin de prisos, psihoza ia amploare. Imaginile devin ireale, sumbre, înfricoșătoare, rafinat construite.

Din categoria spectacolelor construite pe imagini face parte și *Epopeea lui Ghilgameș* (Teatrul Odeon București, regia Dragoș Galgoțiu), care impresionează prin puternicele suporturi vizuale și muzicale. Deși păstrează nuanțe de epopee, redundanța punerii în scenă devine apăsătoare (mai ales că personajul Ghilgameș nu are forță, iar povestea se pierde). Lumina aruncă personajele în sfera fabulosului, cu atât mai mult cu cât costumele (Doina Levintza) decupează arătări bizare, aflate la limita regnurilor uman - animal.

Comediile au avut accente de umor negru. De pildă în S*inucigașul* de Nikolai Erdman, regia Felix Alexa (Teatrul Național București) registrele schimbate pe parcursul spectacolului cochetează când cu tragicul, când cu comicul, dar cel mai des cu ridicolul. O banală poftă de mâncare declanșează un întreg mecanism social. Sinucigașul – devenit sinucigaș fără știința lui – este ales în unanimitate pentru a muri în numele adevărului, al intelectualității ruse, al artiștilor, al măcelarilor. Scenografia susține intrările dese ale personajelor: ușile se deschid sau se închid pentru a oferi șansa protagonistului (interpretat de Dan Puric) de a deveni erou fără voie, aproape ca un obiect ce are cotație la bursă, pierzând deci controlul propriei vieți. Un final cu o răsturnare de situație în care tragicul moment (în care eroul are conștiința valorii propriei vieți) este succedat de un altul, în care văduva primește un noul *look*. Un spectacol cu suflu, cu partituri actoricești egale, dar la care finalul pare diluat. În *Casa Zoikăi* de Mihail Bulgakov în regia lui Alexandru Tocilescu tușele de fantastic întregesc un spectacol construit pe comic de limbaj, situație și caracter, având ca fundal directivele comuniste sordide. Montarea relevă două interpretări foarte bune: Zoika, sigură, fermă, abilă (Virginia Mirea) și versatilul Ametistov (George Mihăiță).

REVOLUTIE LA HAMBURG!

ADINA HORNEA ABRUDA

În luna noiembrie expoziția Memorialului Revoluției din Timișoara a ajuns și la Hamburg, la invitația **Societății pentru Promovarea Educației, Schimbului Intercultural și a Dezvoltării Durabile**, mai pe scurt, **BINE e.V.** Acronimul este cu bătaie lungă, deoarece face, nu întâmplător, trimitere directă la cuvântul românesc. Și asta pentru că în comitetul de conducere al societății este prezentă și Claudia Poschmann – o româncă pe care o (al)chimie specială (să nu uităm că este inginer chimist!) o leagă de Timișoara și de Revoluție – , care și-a îndeplinit, astfel, o datorie de suflet, dând

prilejul hamburghezilor să participe la vernisajul expoziției *Revoluția Română în imagini*. Alături de Claudia Poschmann, au pus umărul și Dr. Friderike Seithel, specialistă în studiul culturii, Ulrike Herzog, muzician și etnolog, Michael Poschmann, muzician și component al formației *JFK* (*Just for Kicks*) și, "the last but not the least", Tavi Iepan, care pentru timișoreni înseamnă *Progresiv TM*, *Cargo* și, mai recent, *Locatarii*.

Fondată nu de mult, respectiv în 2007, **BINE e.V.** năzuiește spre promovarea înțelegerii între popoare, a schimburilor interculturale între Germania și, în special, țările est-europene, prin organizarea de expoziții, concerte, prelegeri, seminarii, reprezentații de teatru, proiecte școlare ș.a.

Anului 2009, an al comemorării evenimentelor care au schimbat "fața" Europei, **BINE e.V.** i-a consacrat, în luna noiembrie, o serie întreagă de manifestări. Motto-ul și "motorul" acestor evenimente a fost: "1989-2009: Cu ocazia celui de-al douăzecilea an de la căderea Zidului Berlinului și de la Revoluție, centrul nostru de greutate cade, în acest an, pe tematica evenimentelor din 1989 din Germania și Europa de Est. Expozițiile, prelegerile, manifestările cinematografice și muzicale, cât și întâlnirile interdisciplinare între oameni de cultură și martori ai timpului din Est și Vest invită, în toamna lui 2009, la o privire individuală asupra istoriei recente germane și est-europene. În dialogul culturilor și generațiilor am dori să dăm, prin cunoașterea trecutului, noi impulsuri pentru crearea viitorului".

În acest context generos, vernisajul expoziției itinerante a Memorialului Revoluției a avut loc la jumătatea perioadei alocate suitei de evenimente, respectiv în 17 noiembrie, la Galeria *On-Off-Art Projects*, în prezența consulului onorific al României, domnul Hans Werner Czerwinski, și a reprezentantei secției cultură a Senatului, doamna Juana Bienenfeld.

Vernisajul a fost precedat de vizionarea filmului Memorialului Revoluției, *Noi nu murim!*, în regia lui Gabriel Burza, care s-a alăturat altor două filme dedicate istoriei recente a României, cum ar fi: *Ioane, cum e la construcții?* – documentarul Sabinei Pop din 1983, axat pe problemele și idealurile unei categorii de muncitori marginalizați pe atunci și, din păcate, și acum, precum și documentarul din 2005 al regizorului timișorean Florin Iepan, *Das Experiment 770 – Gebären auf Befehl / Născuți la comandă – Decreții* (cărora li se alătură și subsemnata!). Pe lângă filmele românești, au mai rulat filme din Germania, Polonia, Ungaria, Bulgaria, fosta URSS, care "au apărut în ultimul deceniu al Războiului Rece și în care se conturează deja presentimentul schimbării iminente și profunde. Prin ele se formulează speranța unei deschideri politice sau economice, dar mai ales culturale. Fiecare film a deschis granițe din punct de vedere formal sau al conținutului și a clamat, prin articularea lui curajoasă, necesitatea schimbării".

Filmul *Noi nu murim!* le-a oferit celor prezenți cheia cu care au deschis mai ușor "poarta" spre evenimentele din Decembrie 1989, cu atât mai mult cu cât unii vizitatori mi-au mărturisit că, în afară de scena execuției Ceaușeștilor, care a făcut înconjurul mapamondului, nu știau prea multe despre Revoluția din România.

Nu aș vrea să închei fără să subliniez că sârgul cu care s-a aranjat sala și s-a montat expoziția mi-a cam dat de gândit! De la revopsirea în alb a pilonilor pe care s-au expus panourile, până la găsirea celei mai adecvate "tehnici" de suspendare a acestora, totul a fost gândit și pus în practică cu minuțiozitate. Iar Michael Poschmann s-a îngrijit chiar să achiziționeze de pe *eBay* un tricolor, pe care l-a decupat precum în timpul Revoluției. Tricolorului decupat i s-a alăturat și un afiș mare, adus de acasă, cu concertul din 1990 al formației *Pro Musica*, unde *Timișoara* s-a impus ca un cântec emblematic al Revoluției.

Vizitator, încă din vara lui 1989, al României, muzicianul Michael Poschmann nu a reușit să rămână atunci cât își planificase. Teroarea care domnea în țară și care îi atingea nu numai pe români, ci și pe străinii care cutezau să treacă granița, l-a determinat să plece cât mai degrabă. Avea să revină, după 1990, de multe ori, pentru că de România îl leagă nu numai soția lui, Claudia, ci și prietenia cu Tavi Iepan și cu alți muzicieni timișoreni de marcă. Și, pentru că tot am pomenit de Tavi Iepan, aș vrea să adaug că, deși plecat de mai bine de 20 de ani din țară, niciunul din cele 2500 de poduri și podulețe din Hamburg (cf. Wikipedia!) nu a reușit să-l facă să uite să treacă "podul" spre România, eludând mereu distanțele la modul concret sau prin... muzică. De aceea, încă din 2004, *Locatarii* au imprimat, pe muzica și versurile lui, *Cimitirul Eroilor*, "în memoria celor căzuți în Decembrie '89, a familiilor lor, a răniților și a celor cu sufletul curat de atunci și de acum".

O VIZITARE

ADRIANA CÂRCU

După ce furtuna mi-a gonit prin minte, golind cele mai ascunse cotloane de gând și de sens, mă mișc prin casă ca în transă, întrebându-mă, de fiecare dată, ce a fost asta? Parcă o aud pe bunica: "Muică, prea stai mult cu capul în cărțile ălea. N-au adus nimic bun nimănui. Biblia ajunge." Începe întotdeauna cu ceea ce eu numesc o hiper-sensibilitate la frumos: îmi recit singură poeme, plâng pe muzică – o atingere de purpură, un zâmbet dintr-un vis. Apoi avansează la scene din trecut, pe care sunt capabilă să le reconstitui până în cel mai mic detaliu și să le retrăiesc cu aceeași acuitate. Un moment de grație - soarele mângâindu-mi obrazul într-o zi de vară - , cuvinte pe care nu e nevoie să le inventez, pentru că ele deja există și exprimă exact cea ce simt, sunete care-mi intră direct în suflet și nu au nevoie să fie înțelese.

Apoi, deodată, totul primește o nouă semnificație, este reconsiderat și reinterpretat. O nouă lume iese la iveală. Visele mă urmăresc o zi întreagă. Acum ploaia aduce dezastru, vorbele au toate același sens și sunetele sunt mesaje pe care numai eu le înțeleg. Lumea paralelă devine treptat cea reală. Realitatea implodează, iar eu mă balansez pe marginea ei. De fapt fug. N-o părăsesc de tot - e mereu la distanță de un braț, dar încep s-o îndoi, s-o sucesc. Ăsta e momentul când se instalează durerea. Sufăr din cauza ploii, cuvintele și sunetele mă dor. Absența lor la fel. Frumusețea lor e restrictivă, devine anonimă. Aceste lucruri își continuă viața pentru că sunt absolute în frumusețea lor. Eu nu. Eu am nevoie de ele ca să devin frumoasă.

Micul univers în care am rămas se contorsionează și, pe măsură ce el își abandonează forma, eu încerc să mă reconectez la sursă, dar valurile produse de mișcările mele nu fac decât să mă îndepărteze. Asta e faza periculoasă. Acesta e momentul în care încep să bâjbâi după realitate pentru că vreau să mi-o fac accesibilă. Doar că realitatea nu mai e acolo. Am părăsit-o acum trei paragrafe. Procesul mă paralizează. Scriu fără har; nu înțeleg ce citesc. Cuvintele sună ca și crengile uscate. Muzica e zgomot. Culorile devin pete. Visele, coșmaruri. Mintea-mi țese o încâlceală bolnăvicioasă de gânduri; galerii răzlețe ce dau în smârcuri fără nume. Acesta e apexul. Capsula se închide, iar eu mă aflu în centrul ei. Pot să văd afară, dar nu pot fi văzută. Am rămas singură cu mintea mea și mintea mea nu e cea mai bună companie. Încep să mă lupt cu ea. Timpul stă pe loc.

Mă descâlcesc din hățișuri pline de spini, fac un pas înapoi și mă privesc de acolo. Sunt plină de zgârieturi, dar stau în picioare. Amorțeala cedează treptat, instinctele mi se trezesc la viață și știu că le pot urma. Ating peretele transparent și el se dilată sub mâna mea. Spațiul crește cu fiecare atingere și cu fiecare atingere durerea cedează. Acum știu că voi reuși. Doar câțiva pași și pășesc în lumină. E dimineață. Mă trezesc după un somn lung. Soarele strălucește prin fantele jaluzelelor și, în timp ce privesc dreptunghiurile incandescente tremurând pe peretele alb, rezonez ca o scoică zvârlită pe țărm.

1500 DE CĂRȚI

Asociația Babel Education a demarat proiectul *1500 de cărți*, prin care se va deschide prima **Bibliotecă** de carte străină din Timișoara exclusiv pentru copii. Prin proiect se dorește ca orice copil – indiferent de categoria de venit a familiei – să aibă acces neîngrădit, gratuit, la cărți noi în limbi străine, cu tematici de actualitate și de interes pentru copii. Biblioteca e gândită să ofere nu doar cărți spre împrumut, ci și un spațiu de lectură plăcut și confortabil pentru micii abonați.

Primul eveniment de strângere de fonduri a fost la Târgul de Crăciun, din data de 12 decembrie. Copiii înscriși la cursurile Babel au vândut obiecte confecționate de ei în acest scop și au prezentat un spectacol în engleză și germană. Cursanții adulți și profesorii au vândut vin fiert, gulaș, turtă dulce. În urma acestui eveniment s-au strâns 4200 de ron, bani folosiți pentru amenajarea și dotarea bibliotecii cu primele titluri. Biblioteca își va deschide porțile din 13 februarie 2010, pe Spl.Tudor Vladimirescu 9, ap.6. Cei care doresc să contribuie la proiect pot obține detalii la office@babeljunior.ro, 0256-244.404 sau pe www.1500carti.ro.

ORFANII SI MOS CRACIUN

DANA CHETRINESCU

Un prestigios studiu internațional relevă faptul că toți bebelușii se exprimă în limba maternă cu mult înainte să articuleze cuvinte distincte. Scâncetul unui copil britanic este, potrivit acestei demonstrații, cu totul și cu totul altceva decât orăcăiala unui sugar francez, gângureala unui bebeluș spaniol, sau țipetele unui nou-născut austriac. Întrebarea firească pe care și-o va pune imediat orice patriot local este: cum plânge, atunci, bebelușul nostru român? Răspunsul oarecum incert la această întrebare ne duce cu gândul la una dintre cele mai vehiculate imagini sau teme identitare despre România: copiii nimănui. Evident, acești copii nu sunt aceiași cu cei expuși hiper-igienic fie în propaganda comunistă (cine nu și-l amintește pe băiețelul blond și rotofei care știa să recite poezii cu tovarăși ca nimeni altul, metamorfozat între timp în moderator de extrageri 6 din 49?), fie în reclamele la iaurtul care te face imun la orice boli, copii care vorbesc o română extrem de articulată, chiar dacă uneori drăgălaș peltică. Copiii nimănui sunt ceilalți, cei cărora li s-a lipit de la naștere o etichetă sumbră, depistabilă într-unul din cele trei epitete posibile: copiii abandonați, copiii instituționalizați, copiii adoptați.

Imaginea unei țări este un construct artificial: o parte din ea se impune de la sine, în timp, iar restul se redimensionează, în funcție de reprezentările celorlalți. Ce se impune de la sine ca imagine a României chiar nu prea e mare lucru, deși s-a irosit o grămadă de energie pentru a face promoție brandului de țară nou-nouț și frumos lustruit, de la concertul lui Goran Bregovic la Mamaia și până la Roland Garros. "Land of choice" – cică – sună mult mai bine, mai convingător, mai profi, decât "simply surprising", sloganul turistic pe care l-a folosit România până în 2009, cu tot atât de puțin succes. Cum ar veni, "land of choice" este imnul României turistice de azi, compus de însuși Marius Moga, pe când "simply surprising" era doar o vorbă proastă. Ceea ce se redimensionează, însă, din imaginea noastră de țară e o altă poveste, și nu una de noapte-bună. Profilul imagologic al României, schițat și consfințit de media internațională, îi are veșnic în centru pe copii. Știm că motivul era drag și propagandei de partid dinainte de 1989: în timp ce șoimii patriei și pionierii fluturau steaguri, defilau pe stadioane și trimiteau mesaje de mulțumire conducătorilor iubiți, se năștea și cel de-al 20.000.000-lea cetățean al României socialiste etc. Peste hotare, media punctează neobosit și înainte, și în timpul, și puțin după, și mult după. Înainte: decreții. În timpul: copiii împușcați la revoluție. Puțin după: handicapații din orfelinatele morții. Mult după: adopțiile internaționale ca formă ascunsă de vânzare de copii, rețelele de cerșetorie cu copii, rețelele de prostituție cu copii. Media, de bună seamă, o dată ce prinde o temă, greu o mai lasă din mâini și microfoane. Așa că, în mentalul colectiv al spațiului occidental, s-a strecurat în timp o adevărată brigadă de referenți identitari ai României, toți cu vârste cuprinse între 0 și 14 ani. Mai avem și corupție, mai avem și imigranți, mai avem violatori și hoți de buzunare, dar toți aceștia sunt eclipsați cu ușurință de liota de "minori cu probleme".

Pe nesimțite, copiii s-au metamorfozat din indivizi, în știri și din știri, în clișee. Contextul prezentat de media este unul sinistru, cu referiri la condițiile umilitoare din orfelinate, la practica comercializării de copii și la abuzurile fizice și sexuale la care aceștia sunt supuși. România este aspru criticată pentru vidul legislativ în ceea ce privește soarta copiilor străzii, a săracilor, a orfanilor, a traficanților, a vânzătorilor și cumpărătorilor de carne umană fragedă. Tema are o puternică încărcătură emoțională, articolele sunt dense în informații, cu detalii tip efect special horror: violențele și umilințele la care sunt supuși 60.000 de copii din orfelinatele românești, drogurile prizate de copiii străzii din pungi de plastic jegoase, interioare și exterioare insalubre. Imaginile copiilor "problemă" devin șablon și dau naștere unor teme corelative: absența unor servicii autentice de protecția copilului și prostituția juvenilă.

Studiile arată că un profil identitar pozitiv al României lipsește aproape cu desăvârșire din media internațională. Mesajele negative sunt structurate, însă, pe această legătură nevăzută dintre sărăcie, corupție, promiscuitate și victimizare. Se remarcă mai cu seamă prezența puternică și constantă a acestei nuanțe în presa britanică, fenomen care nu a rămas neanalizat cum se cuvine de specialiștii români în discursul mediatic. Tabloidele englezești se dau de ceasul morții, de pildă, că legea românească îi încurajează pe pedofilii englezi, care pot închiria un copil român cu doar 150 Euro[1]. România este făcută albie de porci în acest articol, deși nu reiese clar dacă vina o poartă țara *mai ales* pentru pedofilie, pentru orfani, pentru trafic sau pentru prețul absurd de 150 Euro.

Acum 16 ani, cupluri din lumea întreagă veneau în România să adopte copiii aflați în orfelinate. Astfel, peste 30.000 de copii români au fost adoptați de familii străine între 1990 si 2001, anul în care guvernul României a interzis această practică, la presiunile Comisiei Europene, în persoana baronesei Emma Nicholson. Aderarea României la UE a fost – ne amintim – condiționată și de rezolvarea corupției din sistemul de protecția copilului și adopții. În 2005, când noua lege a adopțiilor a intrat în vigoare în România, s-a înființat și un organism special, ORA, care să gestioneze aceste proceduri cum știe el mai bine. Ceea ce a și făcut: a acordat prioritate adopțiilor interne, a interzis adoptarea copiilor sub doi ani, a descurajat fundațiile sau ONG-urile să preia frâiele sau a încurajat adopțiile internaționale către rude de gradul II cel mult. În urma unor presiuni mai recente, mai ales americane, România a început să cocheteze cu ideea renunțării la legea care limitează adopțiile internaționale. Întrebați ce părere au despre adopțiile internaționale, majoritatea românilor de rând cred că orfanii care ar urma să fie adoptați de americani, englezi sau suedezi sunt chiar mai norocoși decât mulți ne-orfani din țară.

Continuare în pagina 31

MAIMUȚA LUI KANT

CIPRIAN VĂLCAN

"Dès les premiers jours suivant leur naissance, les nourrissons français et allemands ne crient pas la même langue: tandis que les premiers ont la voix qui monte, celle des seconds va de l'aigu vers le grave, selon une étude publiée jeudi 5 novembre par une équipe franco-allemande. «La raison en est probablement les différences d'intonations dans les deux langues, qui sont ressenties dans le ventre de la mère et reproduites plus tard», explique dans un communiqué l'Institut Max-Planck, dont deux chercheurs ont participé à l'enquête aux côtés du Laboratoire des Sciences cognitives de l'Ecole normale supérieure de Paris" (*Le Monde*, 8 noiembrie 2009).

Cercetătorii germani au descoperit de curînd jurnalul secret al Johannei Pferd, o croitoreasă din Königsberg, care a fost vreme de treizeci de ani amanta lui Immanuel Kant. Dincolo de detaliile picante legate de viața sexuală a celebrului filosof, pe care ziarele occidentale s-au grăbit să le consemneze, reabilitînd astfel virilitatea austerului gînditor, cea mai surprinzătoare informație conținută de jurnalul cu pricina este aceea referitoare la existența unui fiu al lui Kant, Karl Wilhelm Amadeus, ucis în duel în anul 1789, la vîrsta de 21 de ani. Acesta a fost crescut urmînd cu strictețe recomandările pedagogice ale tatălui său, pe care Johanna Pferd le amintește de-a lungul celor peste 4000 de pagini ale jurnalului. Aflăm astfel că în primele luni de sarcină a fost obligată să petreacă foarte mult timp în compania unei maimuțe și a unui cîiine, Kant fiind convins că în acest fel copilul va fi în stare să înțeleagă graiul animalelor. Înainte de naștere, a fost trimisă să locuiască în casa unui compozitor din Bremen, fiind obligată să asculte zilnic trei concerte pentru clavecin. Imediat după naștere, băiatul i-a fost încredințat unui profesor de latină ce s-a angajat prin contract să-i citească în fiecare zi trei pagini din Vergiliu. După împlinirea vîrstei de șase luni, el a fost dat în îngrijirea unui elenist celebru care s-a arătat fericit să-i citească în original din dialogurile lui Platon. Între doi și cinci ani a fost antrenat de un acrobat de la circul din Berlin, devenind un redutabil atlet. Între cinci și opt ani, a luat lecții de tras cu arbaleta. De la nouă ani a început să studieze arta dramatică, jucînd în mai multe piese puse în scenă de diferite companii de actori ambulanți. După împlinirea vîrstei de zece ani, a luat parte la concursuri de scrimă și la mai multe vînători de vulpi și mistreți. La doisprezece ani a scris un tratat despre viețile bărbaților iluștri inspirat din Plutarh. La paisprezece ani a participat la disecția unui ogar, iar la șaisprezece ani a propus o nouă interpretare a fizicii aristotelice. Înainte de a împlini optsprezece ani, a organizat o orgie în compania unor nobili polonezi, orgie care a durat cinci zile și cinci nopți și care a dus la moartea prin epuizare a trei dintre companionii săi de desfrîu. A pictat un portret al lui Cezar care i-a adus mai multe acuzații de sodomie, obligîndu-l să se refugieze în Italia, unde a lucrat ca restaurator de biserici, brutar, spițer și dresor de urși. La douăzeci de ani îl regăsim la Paris în compania lui Mirabeau, pe care l-a convins că ar fi singurul capabil să-l vindece de priapism. După ce s-a duelat cu Chamfort și și-a pierdut ochiul stîng, s-a refugiat la o mănăstire dominicană, compunînd cîteva scrieri obscene pe care le-a vîndut unor librari belgieni pretinzînd că i-au fost încredințate de marchizul de Sade. Acuzat că ar fi violat o văduvă pioasă, a fost obligat să se bată în duel cu un căpitan de husari și asta i-a adus sfîrșitul, glonțul tras de apărătorul văduvei atingîndu-l drept în inimă. A fost îngropat în apropiere de Lille, iar lîngă mormîntul lui au fost plantați doi chiparoși.

Johanna Pferd ne spune că la auzul veștii morții fiului său Kant a vărsat două lacrimi și a continuat să lucreze la *Critica facultății de judecată*.

"VALS CU BASHIR" - REVERSUL MEMORIEI

CORA MANOLE

După tentative reușite de maturizare a filmului animat, precum "Waking life" (Richard Linklater) și "Persepolis" (Vincent Paronnaud și Marjane Satrapi), multipremiatul "Vals cu Bashir" inovează acest gen și îi descoperă noi rațiuni, pelicula fiind un documentar animat care tratează subiectul masacrelor petrecute în taberele de refugiați palestinieni Sabra și Shatila în timpul războiului din Liban. Totuși, "Vals cu Bashir" nu își propune să redea adevărul istoric, ci experiența subiectivă a istoriei și mecanismele pe care psihicul actant le construiește pentru a se apăra de traumele provocate de aceasta.

"Reprimarea e uneori necesară pentru supraviețuire. Dacă reușești să reprimi amintiri traumatizante și să duci o viață normală, atunci e minunat. Eu unul recomand reprimarea." Aceste declarații ale regizorului israelian Ari Folman vin ca un paradox în raport cu demersul cinematic de reasumare a unui episod profund refulat din trecut. Filmul debutează cu imaginea înfiorătoare a 26 de câini care dezlănțuie haosul pe străzi și distrug tot ce le iese în cale. Acest decor suprarealist este coșmarul pe care îl are în fiecare noapte prietenul cel mai bun al lui Ari Folman, Boaz Rein-Buskila. În cadrul discuției purtate noaptea într-un bar, Boaz îi relatează lui Ari laitmotivul său oniric și îi explică originile brute ale acestuia. În 1982, când nici nu ieșise bine din adolescență, Boaz a fost trimis de către guvernul israelian, împreună cu mii de alți tineri - printre care și Ari -, în mijlocul războiului civil din Liban pentru a-i asista pe creștinii falangiști în lupta contra musulmanilor, la scurt timp după ce președintele ales al Libanului, Bashir Gemayel, a fost asasinat.

Prea sensibil pentru a ucide o ființă umană, Boaz a fost delegat într-o noapte de către superiorii săi militari să ucidă toți câinii (în număr de 26!) dintr-un sat populat de musulmani, pentru ca aceștia să nu latre și să-i alerteze astfel pe locuitori despre invazia care se pregătea. După ce ascultă povestea penitențelor nocturne ale prietenului său, Ari Folman realizează că nu-și mai amintește nimic din acel episod, la care totuși e conștient că a participat. Ceea ce urmează e un parcurs maieutic fascinant vizual având drept scop și climax readucerea la epiderma memoriei a propriei implicări în conflictul militar din Liban. Filmul e un colaj de interviuri pe care regizorul le ia unor prieteni și camarazi de arme cu care a împărtășit experiența războiului, în speranța ca marturisirile lor să-i reveleze propriile amintiri refulate. Unul dintre cei interogați este faimosul reporter Ron Ben-Yishai, care a filmat evenimentele cu inexplicabilă nonșalanță chiar în mijlocul focurilor de armă și care se afla în relații informale cu personalități politice de calibru și direct responsabile pentru menținerea situației beligerante din vremea respectivă, precum Ariel Sharon însuși.

Inițial, Folman regizase documentarul în format video, dar apoi a optat s-o ia de la capăt folosind animația, pe care a considerat-o mediul cel mai exact și expresiv pentru redarea anvergurii psihologice a războiului. Și, într-adevăr, spațiul cinematic tradițional ar fi fost prea restrâns ca potențial empatic pentru a ilustra în manieră verosimilă filmul mental al supraviețuitorilor, populat cu viziuni, simboluri, remușcări, vini și penitențe sub forma coșmarurilor asumate. Radiografiile evenimentelor sunt contrapunctate de imagini psihedelice cu un uriaș nerv artistic și emoțional, iar unele întâmplări brutale sunt eufemizate în imagini de o grație paradoxală. Pe puntea vasului care-i ducea pe tinerii israelieni pe țărmurile Libanului, în timpul unei petreceri la care s-a îmbătat, unul dintre intervievați are viziunea unui splendid colos feminin nud care îl ia în brațe și-l poartă înot la mal. Un alt fost tovarăș de arme povestește cum, în mijlocul focurilor de armă, a început să-și mitralieze inamicul în pași de vals. Ari Folman, la rândul său, are, după mai bine de douăzeci de ani, o primă viziune pe care o confundă cu o amintire. În acel cadru, se bălăcea în mare alături de camarazi de-ai săi, iar apoi, revenind la țărm și îndreptându-se spre oraș după ce văzuse cerul brăzdat de semnale luminoase, întâlnește un roi de femei în burka negre tânguindu-se pe drumul lor. Nu este vorba aici numai de redobândirea unor fragmente de memorie, ci și de traducerea în limbaj advertent a unor metafore pe care le îmbracă amintirile.

Cât despre mult-discutatele virtuți terapeutice ale filmului, e discutabil dacă acesta îndeplinește într-adevăr un rol purificator, mai ales luând în considerare faptul că rezultatul ultim, animația, este o repetiție și o reabordare cine-conceptuală a descoperirilor exprimate inițial în "ciorna" video. Nu se poate vorbi, așadar, de o simultaneitate a planurilor revelațional și transpozițional care să justifice un scenariu catharctic. Cu atât mai puțin cu cât regizorul nu fusese asaltat de simptome îngrijorătoare din beciul subconștientului și părea să ducă o viață relativ normală. Din contră, am fi mai îndreptățiți să credem că pelicula a implicat entropizarea universului său așezat. Nu se poate pune nici problema expierii în urma descoperirilor neonorabile cu privire la trecutul său (contribuția la împușcarea unui copil palestinian care a inițiat focul împotriva plutonului său, de exemplu). Amnezierea care s-a întins pe două decenii a constituit, pe lângă o necesitate organică de conservare, o falie care a făcut posibilă tranziția spre un nou eu, sub alibiul căruia el să-și disculpe erorile trecute ca aparținând unui alt sine, dezis. În timpul discuției cu un psihoterapeut, aceasta îi vorbește despre mecanismul imaginilor disociative care-l ajută pe individ să se distanțeze de implicațiile viscerale ale traumelor la care este expus - sau pe care este forțat să le provoace. În consecință, acesta își reprezintă realitatea ca pe un film distractiv la care nu participă și care nu-l poate afecta. Și revenind la soldatul care și-a construit, ad-hoc sau ulterior, metafora valsului din timpul măcelului, acest așa-zis delir poate fi privit drept exemplu de trăire disociativă: o metodă calculată - paradoxal! - a subconștientului de a-și crea pârghiile împotriva semnificațiilor morale ale propriei contribuții prin "artisticizarea" acesteia. Transa, delirul pot fi, în fond, distorsiuni deliberate ale percepției asupra realului, tehnici de eufemizare și pretextare a dezumanizării impuse de împrejurări, pentru momentul când antieroii vor fi revenit în universul pacific al verdictelor etice. La fel ca uitarea, de altfel. Și atunci, ne punem întrebarea dacă nu cumva și tulburătorul documentar al lui Ari Folman a fost, la rândul său, o superbă succesiune de imagini disociative, paradoxul din spatele mesajului pacifist oficial.

PROROCK PE NET

ISTORII

IOAN PALICI

În urmă cu 25 de ani, muzica rock a intrat în muzeu. La propriu, într-o clădire futuristă construită în Cleveland, pe marginea lacului Erie, de arhitectul I. M. Pei. Locația a fost aleasă în cele din urmă datorită prezenței în oraș a lui **Alan Freed,** cel care a botezat un particular stil de muzică *rythm and blues* cu celebrul apelativ de *rock and roll* și, nu în altimul rînd probabil, datorită generozității financiare a edililor.

Fundația și muzeul R**ock and Roll Hall of Fame** și-au propus să înregistreze istoria și evoluția cîtorva dintre cei mai cunoscuți și reprezentativi artiști, grupuri ori alte personalități din branșă, cu influențe deosebite în aria specifică muzicii rock. De cîțiva ani se fac nominalizări pentru 5 categorii de personalități ce pot pătrunde în galeria faimoșilor, iar în cazul artiștilor și grupurilor, nominalizarea se poate produce abia după 25 de ani de la debutul discografic. Cu toate precauțiile luate de fondatori, bineînțeles, de-a lungul anilor au existat contestații și scandaluri. Și cine altcineva decît **Sex Pistols** puteau ridica steagul? Pînă la urmă importante sunt recunoașterea și onoarea deosebite acordate artiștilor și celorlalți odată cu nominalizarea și apoi accesul aleșilor în **Hall of Fame**.

La sfîrșitul lunii octombrie, pentru a marca aniversarea, s-au organizat la Madison Square Garden două concerte-mamut, unde simpla citire a numelor participanților te pune la podea. N-are vreun rost să-i cităm pe vreunul pînă ce HBO nu va difuza. așa cum a promis, concertul ori altcineva, interesat, va lansa discul.

Cîndva în august 1965, aflați în culmea gloriei, **Beatles** au cîntat pe **Shea Stadium**, în fața a 55. 600 de spectatori isterizați. Stabileau un record al audienței greu și tîrziu egalat. Nimeni se pare că n-a auzit mare lucru atunci, inclusiv artiștii, dar ce mai conta, privind extazul întipărit pe fețele tinerilor spectatori, concomitent cu perplexitatea și deruta oamenilor de ordine confruntați cu o inedită, pînă atunci, rebeliune.

Apoi, peste ani, stadionului i-a venit sorocul să fie demolat. **Billy Joel** a susținut în 2008 cîteva concerte *funebre*. La unul a cîntat și **Paul McCartney**, penultimul supraviețitor Beatles. Imediat, pe locul vechiului stadion a fost construit repede, altul. C**ity Field** îl cheamă și Paul a fost invitat să cînte la inaugurarea lui. Billy Joel i-a întors serviciul și lucrurile astea au fost imortalizate într-un LP, **Good Night New York City**, ce reproduce concertele din iulie 2009. Sînt 33 de melodii din perioada **Beatles**, **Wings** și cariera solo, interpretate de Paul aflat într-o condiție demnă de invidiat de toți imberbii de-acum, aspiranți la glorie.

Them Crooked Vultures. Un grup care să cuprindă pe **John Paul Jones** (Led Zeppelin), **Dave Grohl** (Nirvana) și nu în ultimul rînd pe **Josh Homme** (Queens of the Stone Age), înființat cu mulți ani înainte, ar fi primit eticheta onorantă de super-grup. Acum e doar un proiect alternativ, alăturînd personalitați și talente de calibru, care au înregistrat un album ce, ascultat cum trebuie, îți taie răsuflarea și zdruncină sufletul, grație energiei si uimitoarei alchimii ce ignoră complet diferențele de generație între parteneri. Din colaborarea lor a ieșit un album de hard rock zdravăn, nimic mai mult dar nici mai puțin, perfect pentru momentele tot mai frecvente, cînd trebuie să-ți dezmorțești oarece balamale ruginite.

La bătrînețe, **Bob Dylan** pare pus pe șotii, dar mai ales plin de vigoare, fiind la a doua apariție discografica anul acesta. Că tot se apropia crăciunul, Dl **R. Zimmerman**, s-a gîndit să scoată un album plănuit de mult, mărturisește el, **Christmas in the Heart**, conținînd 15 cîntece tradiționale despre eveniment, interpretate cu adevarată plăcere (asta se vede și din video-clipul Must be Santa, obicei destul de rar pentru artist) fără inovații în orchestrare ori interpretare, pur și simplu o bucurie sinceră și măruntă, numai bună de savurat în următoarele zile de sărbătoare și inevitabilă nostalgie.

POVESTEA EȘUATĂ A ÎNTOARCERII LA BRIDESHEAD

ADINA BAYA

Gârboviți sub greutatea tomului semnat de Evelyn Waugh, scenaristul și regizorul responsabili cu ecranizarea *Întoarcerii la Brideshead (Brideshead Revisited)* se chinuie să înghesuie în cadrul strâmt de două ore și ceva al filmului toate mărunțișurile unei acțiuni luxuriante – iată senzația ce persistă după vizionare. Acțiunea se lăbărțează peste mai bine de un deceniu și trimite personajele din Anglia până la Veneția și înapoi, iar ulterior prin Maroc, ba chiar și prin filtrul atât de bogat subtextual al unui război mondial. Incapacitatea realizatorilor filmului de a face față avalanșei fâșiilor de acțiune ce vor a fi introduse în film este prima impresie ce frapează privitorul. În mod neplăcut, desigur. În loc să își asume decizia de a colora intens doar unul sau două episoade majore, selectate cu cap din romanul lui Waugh, și în jurul cărora să creioneze apoi în nuanțe mai fade restul acțiunii, cei doi consumă zadarnic timpul de peliculă expunând deșirat și superficial acțiunea atât de densă a cărții. Iar distribuția nu prea îi ajută nici ea.

De fapt, istoria filmului *Întoarcere la Brideshead* e încă de la început cea a unui eșec. Motivele? Cel puțin două la număr. Primul – filmul a fost conceput ca o adaptare după un mini-serial de unsprezece episoade ce a avut mult succes la difuzarea în Marea Britanie și Canada, la începutul anilor '80. Succes ce se explică nu numai datorită formulei episodice mult mai generoase, ce s-a asortat evident mai bine structurii narative opulente a romanului lui Waugh, ci și pentru că l-a avut pe Jeremy Irons în rolul principal. Al doilea – regizorul desemnat inițial pentru transpunerea cinematografică a cărții, David Yates, laureat al mai multor distincții pentru producții de televiziune britanice (printre care două premii BAFTA, echivalente ale Oscarului de peste ocean), a părăsit platourile de filmare în stadiul inițial al proiectului, pentru a face *Harry Potter și Ordinul Phoenix*. Cu tot cu el au plecat și actorii distribuiți inițial pentru rolurile principale: Paul Bettany, Jude Law și Jennifer Connelly. Singurul nume sonor rămas a fost Emma Thompson, de acord să lucreze cu regizorul lăsat să îl înlocuiască pe Yates: Julian Jarrold.

E drept că nu întotdeauna calitatea unui film este dată de sonoritatea numelor de pe afiș. Există atât de multe filme excelente realizate de necunoscuți și în care joacă actori al căror nume nu spune nimic publicului, uneori chiar neprofesioniști, dar care reușesc să țină ochii și atenția privitorilor lipite strâns de acțiune. Cazul *Întoarcerii la Brideshead* nu face parte, însă, din această categorie. Oricât de indulgent am privi-o, interpretarea personajului principal Charles Ryder (Matthew Goode) este plată, ștearsă, lipsită de orice expresie distinctivă. Alături de protagonista Julia Flyte (Hayley Atwell), el formează un duo al banalității și clișeului, responsabil pentru însumarea unei suite complete de replici și gestici comune, prăfuite. Ambii reușesc doar foarte rar să se ridice deasupra statutului de cititori

inexpresivi ai unor replici răsuflate. Dar poate vina nu le aparține în întregime. În încercarea disperată de a acoperi întinderea masivă a scenariului, regizorul le lasă foarte puțin spațiu de manevră și adesea sacrifică dezvoltarea atât de necesară a unor raționamente cauzale. De pildă, vrea să deducem singuri cum după doar câteva minute de intimitate, cele două personaje ajung să fie legate de o iubire ce rezistă cu mult stoicism. Atât de mult, încât după ani și ani, când se reîntâlnesc, cei doi decid aproape instant să își abandoneze familiile și viețile construite între timp, pentru a fi împreună.

În plus, filmul are un excedent de coincidențe cusute cu ață albă. Secvența din timpul carnavalului de la Veneția – când protagonistul o sărută sub o arcadă pe Julia și tocmai în acel moment e surprins de fratele ei, care spera într-o idilă pederastă și e profund rănit – are ceva din aerul de telenovelă în care Esmeralda se lasă sărutată pasional de iubitul proscris, iar în secunda doi intră pe ușă nevasta-iubitului / servitoarea-bârfitoare / tatăl-care-se-împotrivește. Fără îndoială, filmul ar fi putut fi o poveste impresionantă și neobișnuită despre un triunghi amoros în care un frate și o soră sunt îndrăgostiți de același bărbat. Sau despre cum severitatea educației catolice germinează frustrări adânci și transformă vina într-un laitmotiv al existenței. Sau despre decăderea tihnitului univers al aristocrației britanice în preajma celui de-al Doilea Război Mondial. Oricare teză s-ar fi pretat cu succes, câtă vreme realizatorii *Întoarcerii la Brideshead* ar fi avut curajul unei citiri asumate a textului și nu s-ar fi pierdut în vâltoarea unei simple reproduceri. Ori ar fi găsit o tehnică dătătoare de coerență, de tipul relevării prin contrast ce asigură unitatea filmului *Remușcare (Atonement)*, apropiat tematic și la fel de ambițios în acoperirea unei narațiuni vaste. În lipsa unei astfel de regii asumate, însă, filmul rămâne o tristă nereușită.

O VIAȚĂ MAI TÂRZIU

CRISTINA CHEVEREȘAN

Întoarcere la Brideshead, carte-standard a lui Evelyn Waugh publicată în 1945 și inclusă de revista *Time* în topul celor mai bune 100 de romane ale tuturor timpurilor, apare în ediție română la editura Leda în 2009. Autorul, figură marcantă a primei jumătăți de secol XX în Marea Britanie, se stingea în 1966, la șaizeci și doi de ani. O viață mai târziu, deci, opera de căpătâi îi e readusă în prim-plan de adaptarea pentru marele ecran semnată de Julian Jarrold. Înaintea apariției acestui roman, publicul se obișnuise cu un Waugh spumos, seducător, spadasin elegant în confruntarea adeseori amuzantă cu înalta societate britanică. Satira fusese modalitatea literară favorită de raportare la realitățile unei lumi tot mai nesigure, aducându-i scriitorului un succes considerabil.

Implicarea personală în al Doilea Război Mondial și convertirea la catolicism par a fi fost cruciale pentru o schimbare de ton și atitudine. În 1943-'44, pe fundalul haosului socio-politic, într-o perioadă de privațiuni și dezamăgiri, autorul convalescent după un accident de parașutism se concentrează asupra unei proze *altfel*: *Întoarcere la Brideshead*. Fără a abandona complet umorul sclipitor și replicile mușcătoare care îl consacraseră, oferă o privire critică asupra anilor 1920-'30 și alunecării spre dezastrul unei noi conflagrații de proporții. Îmbrăcând forma convenabilă a tragi-comediei, cartea are o dimensiune moralizatoare evidentă: ea ilustrează subtil dar insistent convingerile religioase din ce în ce mai pregnante ale unui scriitor ce mizase întotdeauna pe combinația între stilul acaparant și mesajul eficient.

Povestea în sine e una a măririlor și decăderilor în rândul aristocrației britanice, aflată pe pantă - financiară și morală - descendentă. Momentul în care ofițerul de treizeci și nouă de ani Charles Ryder se trezește încartiruit la Brideshead declanșează un flux al memoriei ce reînvie aventuri petrecute cu două decenii înainte, când un proaspăt student la Oxford întâlnea personajul ce avea să îi schimbe viața. Dacă prezentul narațiunii se plasează în plin război, recuperarea trecutului începe din adolescența naratorului într-o perioadă istorică efervescentă: prima parte a anilor 1920. Inițierea lui Charles în viața universitară nu vizează exclusiv dimensiunea intelectuală a campusurilor cu tradiție: atmosfera descrisă e mai degrabă o decadență șic a blazării generalizate. Odraslele nobile par scufundate într-un amestec de frivolitate, hedonism, estetism extrem (vezi wildeanul Anthony Blanche), totală nepăsare față de rigorile unui mediu presupus conservator.

E contextul în care un Charles nepregătit pentru provocările realității face cunoștință cu Sebastian Flyte, fiul aristocraților Marchmain. Șarmant, iresponsabil, preferând să plutească nonșalant la suprafața lucrurilor decât să le înfrunte, acesta îl fascinează.

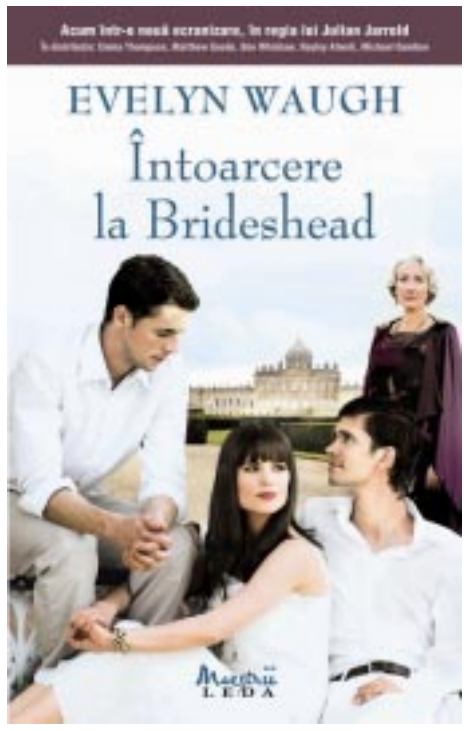

Mai mult, îl invită la reședința familiei, copleșitoarea proprietate Brideshead, ce devine instantaneu o prezență la fel de vie ca întreaga galerie de personaje pe care le adăpostește. I se deschide astfel un univers nebănuit: al ipocriziilor și convingerilor puternic înrădăcinate, al devoțiunii și revoltei, al intransigenței și compromisului, al calmului de suprafață și cutremurelor de adâncime. Cartea însăși oscilează între două stări: o seriozitate întunecată, oarecum surprinzătoare la un satirist cunoscut al vremii, și o detașare aproape ludică.

Agnosticul Charles pătrunde în lumea unei familii catolice prin definiție, ceea ce produce o serie de evenimente interesante la nivelul intrigii, invitând, în același timp, la considerații pe marginea tensiunilor și reconcilierilor impuse de religie. De altfel, profilurile indivizilor și relațiile complicate dintre ei constituie principalul punct de atracție al cărții. Diversitatea lor e dictată în mare parte de modalitățile de raportare la un sistem de valori pe care unii îl îmbrățișează, alții îl demonizează, totul într-o epocă dintre cele mai instabile. Trăirile intense sau lipsa lor desăvârșită, emoțiile puternice sau golul interior, dialogul perpetuu cu sine și cu ceilalți sau monologul fără rezultat sunt dimensiuni ale existenței explorate de Waugh.

Multiplele legături neconvenționale, homoerotismul (sugerat sau declarat), duplicitatea protagoniștilor: sunt interpretări ale libertății de opțiune, fațete ale afecțiunii pe care scriitorul nu ezită să le incorporeze în firescul situațiilor prezentate. Cu toate acestea, finalul romanului e cel care oferă cheia demonstrației: nu orice alegere are sorți de câștig, credința și grația divină sunt unicele capabile să triumfe. Reacțiile critice la *Întoarcere la Brideshead* au fost împărțite în principal datorită implicațiilor și mesajului apăsat. Dincolo de ele, însă, cartea rămâne o încercare notabilă de a surprinde din interior frământările erei și clasei studiate.

TUR DE ORIZONT

Ce părere au cinci douămiiști despre "douămiism" aflăm din **Cafeneaua literară** (nr. 11), unde Daniel D. Marin a propus o "anchetă" din trei întrebări. "Dacă ți-aș cere un mic tablou al generației tale, ce ai pune în el?" e ultima dintre ele. ● Ce răspund, la ea, cei cinci tineri scriitori? ● Carmen Dominte: "Un tablou al generației mele ar trebui să fie asemenea unui organism viu, poate un fel de happening, pentru că vorbim despre o generație dinamică pentru care totul curge cu o rapiditate extraordinară, uneori într-o direcție, pentru ca în secunda următoare să-ți schimbe direcția, oferind o imagine total diferită". ● Ana Dragu: "Eu una aș pune ce îmi doresc să cuprindă: dragostea pentru literatură, prietenia și un imens cer albastru deasupra". ● Andrei Doboș: "Îmi plac mulți scriitori de vârsta mea, dacă asta era întrebarea. Pe o listă scurtă, foarte scurtă, i-aș pune pe Montale și pe Proust". ● Ștefan Manasia: "E-uri și soia și paranoia. Nu-mi cere să pun, că n-o să pun. Tabloul îl vor da peste 10-15 ani – asta presupunând că nici un traumatism nu va altera lumea românească – junii din underground-ul literar, dizidenții și excluții mai bătrâni, lupii singuratici, șacalii neatinși de viciul igienei de manual, de antologie, de listă ș.a.m.d.". ● Vlad Moldovan: "Nu mă pot identifica cu o generație – mie îmi place Homer de mor, și Eliot, și Massive Atack, și Spinoza, dar mai ales lirica niponă – e un mash up și asta exprimă foarte exact mutațiile antigenerationiste care au survenit odată cu revoluțiile unor medii de difuzare. De obicei se accentuează pe nivelarea ce vine odată cu această revoluție tehnică – dar acesta e un aspect preferat de ideologii stângii (nu că nu aș avea o groază de preferințe de stânga…) și se ratează aspectul de diferențiere radicală care are loc totodată și imposibilitatea de a mai gândi în termeni de generații omogene. Eu și cu vocile mele auctoriale – poate asta formează generația mea".

O DEFINIȚIE A LUI DUMNEZEU

Două dialoguri dinamice și consistente am descoperit în **Suplimentul de cultură** (nr. 252) și în **Nord literar** (nr. 11-12) ● Primul, cel dintre George Onofrei și Florin Iaru, stă sub afirmația lui F.I: "Mintea se lenevește în artă într-o societate în care ai totul la dispoziție". Și mai spune autorul volumului "Înnebunesc și-mi pare rău": "Mi-e cel mai frică de cartea de poezie! Un poet bătrân sau un poet ajuns la o anumită vârstă foarte aproape de a treia trece printr-o încercare grea, pentru că este pândit de respectul acela onctuos și disprețuitor al tinerei generații și îi este foarte frică să iasă pe piață cu o poezie proastă. De aceea citesc din noul volum pe la diverse recitaluri pentru a vedea dacă prinde, nu prinde. Până la urmă va trebui să risc, mai mult decât să fiu ridicol nu se va întâmpla nimic". ● Al doilea dialog îi are protagoniști pe Gheorghe Pârja și Ioan Es. Pop, primul ca intervievator care întreabă, printre altele, "la ce-ți folosește poezia". ● Spune Es. Pop: "A fost la un moment dat singurul lucru pe care simțeam că îl pot face cu o mare patimă. Singurul fior care mă cuprindea prin interior totalmente. Iar pe urmă a devenit și un element de curățare. Și un element de mândrie. Pentru că toți avem vinovății uriașe. Sau mai puțin uriașe. Poetul le are cele mai mari, pentru că și le închipuie. Poezia, de la un punct încolo, a devenit pentru mine o mică mântuire personală. Și dacă poți să mântui, în sensul că auzi oftatul sau râsul din gura celuilalt, înseamnă că a contat pentru acel om. Nu vedem ce este poezia cu adevărat, deoarece ea face parte din lista obiectelor invizibile, dar care există. O definiție a lui Dumnezeu ar fi posibilă cam așa: din moment ce poezia, care nu se vede, ca și Dumnezeu, este posibilă și emoțională, asta înseamnă că Dumnezeu este dovedit prin aceasta. Pentru că și Dumnezeu este invizibil. Nu-l vedem. Nu-l putem pipăi și totuși ne tulbură".

LIBERTATEA DE NEPERMIS

De ținut în bibliotecă este numărul 4 (2009) ar revistei **Apoziția**, publicație editată – sub formă de carte – de către Societatea Culturală Româno-Germană cu același nume ● Cele peste 400 de pagini adună laolaltă o bună parte a scriitorilor născuți în România, dar trăitori în străinătate, în special în Europa, dar și peste… oceane ● Un viu și profund portret al lui Nicolae Manolescu îi reușește lui Livius Ciocârlie în **Apostrof** (nr. 11), revista din Cluj găzduind pagini despre și cu septuagenarul critic, dar și despre Eugen Ionescu ● Despre "Trei feluri de a spune NU" scrie, în *Acolada* (nr. 11), Ana Blandiana ● Redăm trei fraze: "Când mă uit acum în urmă și mă descopăr vorbind din balcoane, adresându-mă unor piețe ticsite de oameni, inventând în loc de metafore devize, scriind, nu în caiete, ci pe banere și pe ziduri, în loc de poeme proteste și proclamații, am un sentiment de irealitate acută și de compasiune pentru scriitorul care, mai bine de un deceniu, a crezut că are datoria, riscantă ca o sinucidere provizorie, de a-și înlocui cuvintele cu fapte. (…) mi-aș imagina Carta Drepturilor Omului dublată de o Cartă a Datoriilor Omului și aș visa la o lume în care ele să fie apărate împreună, pentru ca Răul să nu profite de libertate mai mult decât Binele. Iar în ceea ce mă privește, regretând până la lacrimi timpul răpit scrisului, ar trebui să recunosc că singura libertate pe care nu mi-am permis-o niciodată a fost aceea de a fi indiferent".

ROȘIORII DE VEDE

A PLECAT TARNOCZI...

PETRU UMANSCHI

Când lovitura vine pe neașteptate, e parcă mai dureroasă. Numai la faptul că Ionel Nae Tarnoczi ne va lăsa anul acesta mai singuri nu mă gândeam. Înainte de a lua decizia să revină în țară, acesta mi-a trimis trei scrisori în care își "desfășura" proiectele muzicale din momentul sosirii sale acasă. Ca în urmă cu un deceniu, când Dinu Barbu mi-a propus să scriu o postfață la cartea lui Nae, *La vest de Bega* (Editura Almanahul Banatului, 2000), Nae își propunea o grămadă de proiecte. Atunci însă – mă gândeam –avea 49 de ani, mai mergea să te gândești la un nou început, dar acum... Și totuși, Nae gândea ca la 20 de ani: își va alcătui o nouă trupă, cu băieți harnici pe care-i știe el în Timișoara, vor aborda mai ales piese tari, *evergreens*...

După ce am aflat că, aducându-l la disperare, boala i-a cuibărit în minte ideea suicidului, am început să caut pe net ceea ce, de fapt, știam cel mai bine: povestea lui Nae, acest rătăcitor care mă și amintește în paginile cărții sale pe care dorea s-o continue cu un al doilea volum. Spuneam într-o ocazie că artistul ajunsese să se rupă oarecum de noi, cei de acasă, din cauză că, alături de Gina, cânta prin localurile selecte din Germania și Austria, delectându-i pe "teutoni", cum plastic se exprima el. La Radio Timișoara l-am avut în două rânduri invitat în emisiunea mea "Istoria muzicii rock". Mi-amintesc cum de fiecare dată se mira cum zboară timpul în studio, o serie de evenimente urmând să mi le relateze cu o altă ocazie...

Venea în țară cam de două ori pe an și obișnuiam să bem Fanta cu aromă de struguri într-un pub de pe Gheorghe Lazăr, în zona unde locuiesc, aproape de liceul Lenau. Dar să revin. Pe net găsesc în *Observatorul de Canada*, care apare online la Montreal, un extras din volumul II al cărții lui Doru Ionescu, *Timpul chitarelor electrice*, aflat încă sub tipar. Cuvintele evocatoare despre Tarnoczi încep cu un citat din subsemnatul: "P.U. sfârșește epilogul de pe ultima copertă: *Anii se duc, toți îmbătrânim, doar Jim Morrison și John Lennon rămân tineri și totuși Nae mai speră ca sfatul* CÂNTĂ, LUPTĂ ȘI AȘTEAPTĂ, *primit într-un oraș austriac de la impresarul lui Joe Cocker, să fie adevărat măcar pe jumătate.*

Eram, așadar, surprins și acum un deceniu de pofta de muzică a lui Nae, iar faptul explică deruta care m-a cuprins la aflarea năpasnicei vești a dispariției sale. Momentul în care l-a cunoscut pe Cocker a fost, cu siguranță, unul important pentru Tarnoczi. Nae avea gusturi prea rafinate ca să-i scape faptul că veteranul de la Woodstock nu era fitecine. În vastul său repertoriu figura la loc de cinste "With A Little Help From My Friends", dar și "Delta Lady", ca să amintesc doar două *powerplay*-uri ale lui Joe. Când îmi povestea despre acestea, fața lui Nae se lumina, încercând prin gesticulație să-l evoce pe marele englez. Apropierea de Cocker l-a marcat cel mai mult, încărcându-l pozitiv pentru 100 de ani, cred.

Dacă activitatea sa din exil l-a îndepărtat oarecum de noi, i-a facilitat, iată, cunoașterea unei personalități de talia lui Cocker, cu care Nae a menținut o îndelungată legătură prin scrisori și telefoane, atentând la bugetul tandemului Nae-Gina, spre nemulțumirea celei din urmă. Nu cunosc detalii despre ce a dus la despărțirea dintre cei doi. Nae nu era dispus să le evoce, iar eu, cu atât mai puțin să le aflu. Știu doar că în coabitarea lor au existat și multe momente *sunny* și asta e important. Păstrez un CD înregistrat de ei în Germania și nu încetez să mă minunez de caratele interpretative ale celor doi români și – în special – de engleza perfectă pe care o vorbeau amândoi și de care, vai, mi se face dor de fiecare dată când ascult *speech*-urile politicienilor noștri, rostite pe alte meleaguri.

Dar amintirea cea mai dragă de la Nae rămâne un DVD primit cu câteva luni înainte de repatriere. Este filmat, probabil, de un amic și-l prezintă pe Nae producându-se ca un trubadur pe asfaltul unei piețe dintr-un burg. Din câte știu, astfel de ieșiri în peisaj Nae n-a prea avut în vremurile sale bune. Poate e doar un exercițiu, gen "să văd și eu cum e *open air*". Dacă sunetul nu e grozav, operatorul fiind interesat mai mult de planurile exterioare, ei bine, acestea sunt de excepție, oferindu-ne imagini de fiecare zi ale pașnicilor trecători de varii vârste, e drept, mai puțin interesați de prestația unui menestrel ocazional, mai degrabă cufundați în universul propriilor interese cotidiene... Realizat cu un an înaintea dispariției lui Nae, acest filmuleț rămâne – din câte știu – unicul document video despre artist și perioada sa germană.

Nae e detașat și nu e implicat emoțional prea puternic în piesele oferite. Surprinde însă diversitatea repertoriului său, ce include pe lângă Luis Prima, Sinatra sau Nat King Cole, șlagăre "teutone" de mare circulație. Rămân cu regretul mărturisit că deceniul pe care Nae l-a irosit departe de țară l-a distanțat de un segment de melomani tineri care, practic, nu-l cunosc decât poate din paginile cărții sale, tipărită și ea într-un tiraj modic...

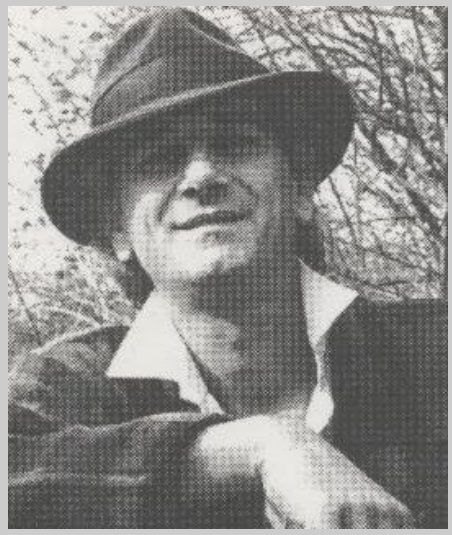

Amintirile sale fac parte, cum afirmam, dintr-un "puzzle" ce tinde să contureze, alături de *Phoenix, însă eu* a lui Nicu Covaci și, probabil, alte cărți ce vor urma, atmosfera policromă a scenei prolifice rock timișorene a anilor '60. Și, iată, simt nevoia de a mă întoarce pentru un moment la postfața scrisă cu un deceniu în urmă pentru *La Vest de Bega*: "Nae și Gina îmi apar ca doi Robinsoni pe o insulă luxuriantă, dar, vai, ostilă lor, plină de capcane și situații neprevăzute. Ei trăiesc încordați, atenți la ce s-ar putea ivi de după palmierii încărcați de roade la care nu pot aspita, în ciuda înălțimii lui Nae. Bănuiesc că somnul lor e bântuit de imaginile unei tinereți care s-a scurs prea repede, aidoma nisipului de Eforie ținut în căușul palemelor lui Nae, în verile în care cânta pe litoral. Palme mari și harnice".

Așa cum afirmă și Doru Ionescu, Tarnoczi e probabil primul basist "electric" adevărat timișorean. El s-a produs în varii grupuri care au însemnat pionieratul muzicii rock românești care s-a născut la Timișoara. Îl găsim alături de Adi Popescu la Clubul "Ada Marinescu", alături de Ladislau Herdina din Reflex, de Mihai Muncioiu, Dorel Ioanovici (Uranus, una din primele formații rock românești, fondată de subsemnatul în 1960), Pro Musica, Clasic XX. A cântat în PM6 Club, primul pop club din țară, fondat în 1967 la Timișoara de semnatarul rândurilor de față, apoi la Club T., a făcut parte temporar din grupuul Cargo (1983-1984). Mai multe ar putea povesti despre Tarnoczi și Ilie Stepan sau Arpad Kajtar, Adrian Bărar, dar și Ioan Vlah, impresarul formației Phoenix în anii '70, cât și Doru Iosif, Grigore Bujor Hariga sau componenții grupurilor Progresiv TM, Alla Breve. Prin plecarea lui Ionel Nae Tarnoczi, muzica adevărată rock timișoreană, recte românească, a rămas mult mai săracă...

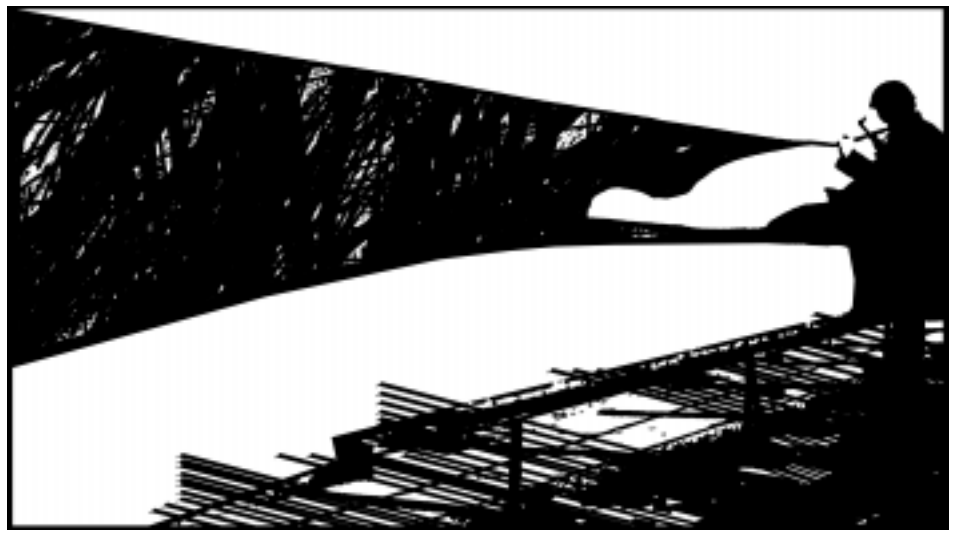

ORFANII…

Urmare din pagina 27

La aceeași întrebare, serviciile de protecția copilului răspund, însă, invers: UE nu este de acord cu acest lucru, care miroase cam înțepător a – din nou – trafic de copii și abuz. În această toamnă, s-a început lucrul la revizuirea legii 273 din 2004, admițându-se – printre altele – adopțiile către rude de până la gradul IV: adică nu doar bunicii, dar și străbunicii sau chiar stră-străbunicii – în eventualitatea unui sistem de sănătate occidental mai bun decât cel autohton – îi pot scoate pe orfani din România și duce spre un viitor european sau nord-american luminos și familial. Desigur, nu știm încă ce se va întâmpla cu această lege, pentru că, spre ghinionul orfanilor și al stră-străbunicilor lor, ea a fost depusă exact cu o zi înainte de căderea guvernului Boc. Înainte de a-și da, însă, ultima suflare, acesta a mai apucat să șoptească, agonizând: "NU". Așa că nonagenarii *cu* și țâncii *fără* drept de vot așteaptă cu nerăbdare să vadă ce le va aduce Moș Crăciun.

---

[1] Vezi Diana Mădroane, *A Critical Discourse Analysis Approach to Media Representation:*

Romanians in the British Press – A Case Study (Analiza critică a discursului și conceptul de reprezentare în mass-media: Românii în presa britanică – studiu de caz), 2009, în curs de publicare

[2] *The Sun*, 1 Oct. 2006, p. 3.

BĂTĂLIA PENTRU…

Urmare din pagina 20

"Observațiile porneau de la faptul că Frontul refuza să-și precizeze culoarea politică, fiind suspectat de oamenii onești că dorește să ducă țara pe calea unui socialism ușor cosmetizat. George Șerban afirmă răspicat aici că România are nevoie de reforme radicale." Profesionalizarea ziarului s-a făcut din mers, la aceasta a contribuit și împrejurarea că mulți redactori lucraseră la revista *Forum studențesc*, iar colaboratorii cu texte de opinie făceau parte dintre "conștiințele treze ale epocii".

Pentru Lucian-Vasile Szabo rămâne exemplară din punct de vedere jurnalistic noua serie a revistei *Orizont*, care debutează în 27 decembrie 1989, remarcabilă prin "echilibru, lipsă de pompă găunoasă, acribie a documentării și profesionalism". Timp de câteva luni, redactorii revistei (care "au o calitate specială: ei sunt scriitori") pun pe un plan secund preocupările literar-culturale, devenind "jurnaliști sub imperativele timpurilor trăite".

Cercetarea lui Szabo e mult mai largă decât o sugerează rândurile de față. De menționat doar că în final sunt restituite, în tușe pregnante, portretele a trei jurnaliști de forță, care au fost și scriitori importanți, și lideri capabili să electrizeze mulțimile prin fervoarea discursului lor, toți trei dispăruți prea devreme: Ion Monoran, George Șerban, Iosif Costinaș.

SÂRMA GHIMPATĂ…

Urmare din pagina 20

A trecut frontiera la a doua încercare în 1982, pe la Jimbolia. Altul: Willi Fritz, inginer, cetățean german stabilit la Regensburg. A trecut granița în 1981 pe la Deta. Mihai Drinovan, patiser, apoi șef de echipă în instalații, cetățean american stabilit în New York, a trecut Dunărea cu barca în 1988 pe la Moldova Nouă. Ottmar Funk, cetățean german stabilit la Regensburg. A trecut frontiera în 1989 pe la Curtici. Nicolae Matei, scriitor, cetățean danez stabilit la Aarhus. A emigrat în 1984, după două tentative nereușite de trecere a frontierei și încarcerări repetate la Timișoara, Gherla, Rahova, București, Poarta-Albă."

Un capitol substanțial se referă la campania de presă a câtorva jurnaliști (Marina Constantinoiu, Cristian Ștefănescu, Mira Bălan) de la *Jurnalul național* desfășurată în anul 2005. Reproduc mai jos câteva titluri sugestive: "*Fugeau cu barca, înot, înveliți în glicerină, fugeau cu nunta, fugeau oricum; Registrul doctorului Jakovlevic; Povestea bijutierului; Dunărea înot în 45 de minute; Manualul torționarului de pe frontieră; Din Herăstrău în Veneția via Cazane"* Capitolul 6 al volumului prezintă investigațiile istorice și memorialistice ale publicației *Memoria, revista gândirii arestate* susținute în rubrica *În căutarea omului pierdut*, care se referă exclusiv la cazurile unor dispariții tragice pe frontiera de vest.

Cealaltă apariție editorială (Johann Steiner, Doina Magheți, *Mormintele tac*) este, la rândul ei, semnificativă, substanțială, cu foarte multe date, istorii personale, investigații amănunțite. O prezentare mai largă a acestui volum o voi face în numărul viitor.

SCRISOARE CĂTRE …

Urmare din pagina 18

Ce vezi a fost, ce visezi, va fi, încât în jur nu există nimic, cum nu există ziua de azi în casa morților. Ai trecut și pe acolo, te-ai îngrozit de singurătatea dumnezeiască, ai înțeles de ce ți-ai înconjurat viața cu oameni, dar crede-mă că acolo erai mai sigur de viața ta decât în mijlocul lor, unde te-ai întors.

Nu e o bucurie a sufletului singurătatea, dar cine o biruie poate accepta lumina ca invenție dumnezeiască a răului, să se opună întunericului bun. Oamenii văd toate astea pe dos și le e frică de întuneric, cum le e frică de bunătate și le e frică de umezeală, cum se tem de atingerea morții. Dar umezeala e viață, e viața corpului lor și a tot ce le e hrană. Lumina din afară, aceea dată de Dumnezeu, va fi fost a Satanei, care L-a forțat pe El să scoată dinăuntrul umezelii lumina ascunsă, iar noi încă mai credem că doar cea din afară este dumnezeiască, cum focul mistuie pădurea, casele, piatra. Omului nu-i e dat să vadă, să perceapă lumina dinăuntru, singura care poate mișca ființa, sufletul.

Când a scos lumina la vedere, Dumnezeu a vrut să-i arate Satanei că ea există, dar a greșit când a separat-o de întuneric, sau poate că atunci a intervenit forța egală a răului, care nu a mai lăsat-o să se întoarcă înapoi, sărăcind întunericul de puterea luminii lui.

Lumina taborică e înăuntrul ființei, iar nu în afara ei. Apoi omul a fost lăsat să creadă că singura lumină adevărată este cea din afară și că adevărat e doar ceea ce vede cu ochii, iar nu cu sufletul.

Tu vezi lumina de afară, te temi de ea, știi că nu-ți aparține, dar te bucuri de ea ca om ce ești, deși simți că adevărata putere îți vine de la lumina dinăuntru, de la singurătatea pe care o ducem cu toții în noi, ascunsă încă înainte de începuturi. Căci atunci când dumnezeu a spus: "Să fie lumină!", a vrut să arate puterea ce o avea de a despărți lumina dinăuntru de ea însăși, să se știe că întunericul era cald, era viu.

Bunătatea e lumina dinăuntru, în care nu pot să creadă cei ce se bucură și cred doar în cea a soarelui. Vremelnică trecere și grea, căci din întuneric venim și în întuneric ne întoarcem și în întuneric trebuie să ne simțim mai puțin temători decât în lumina de afară. Dar omul se teme de întuneric și de ceea ce nu vede cu ochii, pentru că și-a pierdut încrederea în el, ca parte dintr-un întreg, și nu mai crede decât în întregul pe care-l formează cu ceilalți. Și asta pentru că și-a pierdut simțul ochiului întors spre înăuntru cu care-și poate vedea lumina sufletului.

"Lumină din lumină" este strigătul de întoarcere spre ce nu vede, nu pricepe, nu poate articula în cuvinte. Și crede doar ce i se arată de la Facerea Lumii a fi deasupra. Și vrea să fie mereu deasupra, sus, cât mai aproape de soare, de lumina din afară, să vadă și să poată pricepe ce se întâmplă cu forța răului.

Căci numai ea dă voință de luptă, voință de viață. Iar la capăt, ostenit, moare îngrozit că trebuie să învețe, când nu mai are timp, să învețe puterea luminii dinăuntru și cum să deosebească binele de bine, și cum să se folosească de el fără să facă rău nimănui.

De aceea îți spun, câtă vreme vei trăi între oameni, care cred doar în lumina de afară, ai să fii un nefericit și ai să-ți dorești singurătatea ca o pavăză împotriva celorlalți, sau doar pentru a te apăra. Căci nici tu nu înțelegi prea limpede puterea luminii dinăuntru, dar o simți. Așa te-ai născut. Și de aceea îți spun: bunătatea e lumina dinăuntru de care ceilalți nu au trebuință…

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistului plastic
MIHAI ZGONDOIU

ORIZONT
Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcan, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Colectivul tehnic: Sorin Stroe (paginare, prezentare grafică).
www.revistaorizont.ro e-mail: fundatia@3europe.org

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 29 48 93, 29 48 95
Marcă înregistrată: M/00166
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ
ISSN 0030 560 X

Abonamentele se fac la Rodipet, la poziția 4386 din catalog

MEMORIA REVOLUȚIEI LA TIMIȘOARA: O MEMORIE PE MAI' MULTE LUNGIMI DE UNDĂ

SMARANDA VULTUR

Făcând acum câțiva ani interviuri legate de felul în care timișorenii percep identitatea orașului și pe a lor ca locuitori ai acestuia, am observat locul foarte important pe care faptul că revoluția a început la Timișoara îl ocupă în această autodefinire. Revoluția - pentru că timișorenii preferă să o numească așa datorită sacrificiului făcut și schimbărilor radicale pe care le-au sperat - a devenit cu alte cuvinte reper identitar. A cest lucru are legătură cu felul cum realitatea ei a fost construită prin diferite tipuri de discursuri memoriale. Discursurile care o fondează ca eveniment au în vedere, pe de o parte, faptele, în cronologia și concretețea lor, așa cum au fost ele percepute de cei care le-au trăit, cu ambiguitățile și incertitudinile pe care analiza lor retrospectivă încearcă să le expună și rezolve. Depunând mărturie despre ce au trăit în acele zile, o serie de timișoreni - unii dintre ei răniți prin împușcare în Revoluție sau având morți printre aparținători - sunt foarte atenți să dea detalii spațiale și cronolgice cât mai precise, ca o probă a autenticității relatării lor, dar și ca un fel de bază cât mai solidă a interpretării a ceea ce s-a întâmplat.

Această interpretare conține o serie de dubii și întrebări, reflectate inclusiv în denumirea dată revoluției ("revoltă populară", "revoluție", "evenimentele din decembrie 89" etc.). Ele sunt în cea mai mare parte legate de noua perspectivă pe care distanța față de evenimentele trăite în zilele de 16 – 20 decembrie, ceea ce le-a urmat în România pe plan politic și social după 1989, o aduce. Trecutul se redefinește astfel în funcție de propriul lui viitor devenit trecut și de prezentul rememorării. Această triplă perspectivă evidențiază motivele pentru care întrebările rămase fără răspuns s-au născut și au persistat. Printre cele mai frecvente aș menționa: Cine a tras în oameni (armata și/sau securitatea)? Cum a fost posibil așa ceva? A fost o mișcare spontană sau provocată, anticeaușistă sau anticomunistă? Când s-a definit caracterul ei anticomunist și cât de mare e numărul victimelor? Coincide el cu cifra avansată oficial? Ce s-a întâmplat cu morții care au dispărut de la Spitalul județean? Au existat sau nu teroriștii și dacă da, unde au dispărut? A fost revoluția «furată» de noua putere care s-a instalat? Cine a fost și cine nu «revoluționar»? etc.

O parte din această memorie, care e mai ales a celor care s-au implicat direct și au avut de suferit (ei sau rudele lor) e orientată spre trecut pentru a fixa și defini ce s-a întâmplat, dar ea are și o orientare justițiară, pledând pentru aflarea adevărului și pedepsirea vinovaților (care, evident, nu se reduc la cuplul Ceaușescu). Lozincile strigate în revoluție radiografiază și ele destul de exact sensurile pe cale de a se coagula ale mișcării de stradă și evoluția lucurilor. Ele anticipează dubla mișcare de care spuneam: pe măsură ce evenimentul se desfășoară, ia amploare și capătă sens, el se redefinește, se radicalizează și funcționează ca un factor de transcendere a fricii, de învingere a cercului terorii în care oamenii păreau pentru totdeauna și în mod fatal prizonieri.

Paralel cu această memorie funcționează o alta, care fixează evenimentul Revoluției în cadre exemplare, mai ales sacre sau/și eroizante (vorbind despre eroi și martiri în loc de victime, de pildă), transferate asupra imaginii orașului în ansamblu (Timișoara – oraș martir). Comemorările anuale, monumentele plasate în oraș, care marchează harta principalelor momente și fapte care dau evenimentului conținut, teritorializând memoria și redefinind spațiul orașului, vorbesc despre un timp ritualic, menit să performeze doliul celor care și-au pierdut apropiații (aceștia vorbesc despre «pomeniri» mai degrabă decât despre «comemorări»), dar și să permită participarea celorlalți la doliul lor. Moartea nu este absentă din acest fel de raportare la trecut, dar absurdul ei sau partea tragică și tulbure a evenimentelor sunt recuperate în perspectiva unei transcenderi ce prefigurează trecerea evenimentului din amintire în istorie, proiectarea lui în exemplaritate (sacrificiu în loc de pierdere, eroi, martiri, în loc de victime), marcarea caracterului său excepțional.

Între cele două tipuri de memorie, una concentrată pe aproximarea, detalierea faptelor și cântărirea lor în perspectiva «aflării adevărului», cealaltă de tip comemorativ, celebrând în același cadru morții și victoria Revoluției și întemeindu-se ca orice memorie de acest tip (vezi Pierre Nora) pe ideea falsă a unui consens în ce privește evenimentele desfășurate acum 20 de ani, a existat mereu o tensiune. Ea vorbește despre un conflict al memoriilor, despre concurența dintre ele în impunerea unui sens univoc evenimentelor. Tăcerilor sau uitărilor uneia i se opun întrebările, adesea suspicioase și insistente ale celeilalte, conturând un cadru polemic care traduce nu numai ambiguitatea fondatoare a evenimentelor, ci și pendularea României de după 1989 între reeditarea trecutului ei comunist și desprinderea totală de acesta. Între acești doi poli s-a jucat cartea unei tranziții în care procesul de democratizare s-a desfășurat sinusoidal, cu multe reveniri în trecut, dar și cu salturi înainte. Pluralitatea memoriilor vorbește și despre acest proces, despre eliberarea discursurilor din chingile sensului unic, despre dreptul recucerit de a pune la îndoială lucrurile, de a cere justiție și adevăr, în ciuda politicilor de intimidare și inhibare a acestei voințe, aplicate de către cei care, ajunși la putere nu și-au asumat sensul anticomunist al Revoluției, deși s-au legitimat prin ea.

Valoarea inaugurală a Revoluției e asociată, dimpotrivă, pentru timișoreni, cu un puternic sentiment al rupturii, al crizei pe care ea le-a generat, marcat în mărturii de situarea faptelor pe o axă a timpului care desparte evenimentele din viața individuală și colectivă în funcție de un înainte și un după 1989, același pattern devenind și o importantă axă a discursului lor identitar.

Spațiul orașului, care include și locurile de memorie post revoluționare (străzi, piețe, monumente etc.), e investit astfel cu putere de reper, făcându-se apel la o memorie comună a locuitorilor lui. El constituie canavaua pe care memoria martorilor se sprijină pentru a căpăta formă, grija pentru detaliul spațial și temporal cât mai exact reflectând dorința de a face mărturiile cât mai credibile, deși ele avansează prin tatonări și interpretări care traduc ezitările retrospective ale celui care relatează. Relatările martorilor direcți urmăresc evenimentele în succesiunea lor cronologică redându-le gradat, în evoluția lor pe zile, descifrând un eveniment anterior prin cele ce i-au urmat (narațiunea redă astfel avansarea spre un sens posibil, indefinibil de la început), subliniind episoadele cheie.

Unul dintre acestea, la care timișorenii țin în mod deosebit e atașat zilei de 20 decembrie, când Timișoara s-a crezut pentru o zi un oraș liber : armata s-a retras de pe străzi, o parte dintre cei închiși în zilele de 16 și 17 decembrie au fost eliberați la cererea manifestanților și aceștia din urmă au ocupat sediul regional al partidului communist (azi sediul Prefecturii) strigând "Trăiască România Liberă!" și fluturând drapelul tricolor cu gaură în locul stemei – și el semn al interogației, al sensului provizoriu suspendat, după cum remarca Sidonia Grama - după ce l-au împiedicat pe primul ministru Dăscălescu să vorbească de la balconul acestui sediu (simbol al puterii politice). Tot atunci a fost ocupat și balconul Operei din Timișoara.

Ambele locuri au devenit tribune ale unui dialog cu mulțimea, dialog care constituia pe plan simbolic o breșă în platoșa tăcerii care se instalase după asediul orașului de către militari în 17 decembrie și până la fraternizarea populației cu armata, care renunțase să mai intervină (nu se știe precis din ordinul cui). Lucru uimitor pentru mulți dintre noi, se putea vorbi liber, inclusiv despre morții din zilele anterioare într-un amestec de teamă (nu era totuși limpede dacă Ceaușescu mai era la putere; un zvon lansat de la balconul fostului sediu regional de partid în 20 decembrie spunea că ar zbura cu avionul deasupra orașului în intenția de a fugi din țară și că ar fi luat cu el bunuri de valoare, într-un mod analog cu felul în care, în propaganda comunistă, era descrisă plecarea regelui din țară) și speranță. Orașul a trăit cu anticipație ceea ce se va întâmpla câteva zile mai târziu: : adevărata eliberare. De unde și formularea de pe plăcuța comemorativă: «Timișoara, primul oraș liber al României».

Episodul din 20 decembrie e perceput astfel ca un fel de vârf al evenimentelor din zilele anterioare când revolta s-a declanșat, s-a coagulat, a fost reprimată și a reînviat. Nu întâmplător se vorbește în legătură cu acel interval pe de o parte ca de patru zile de ***infern*** *când parcă eram* ***scoși de pe hartă****, puși undeva de-o parte, într-un* ***laborator*** *al unui* ***tip cu porniri infernale*** (Viorel Marineasa) sau de o ***blocadă***, de un ***asediu*** și, pe de alta parte, de oraș ca de o ***vedetă tragică*** care a rezistat eroic, de o **săptămână dramatică (**Daniel Vighi**).**

Cele două dimensiuni, ce vor deveni esențiale pentru discursurile și practicile memoriale prin care revoluția e constituită în eveniment și evocată ca atare, cea tragică și cea eroică, sunt prezente de la chiar acest nivel, al relatării faptelor în succesiunea lor cronologică sau logică.

Nu ne surprinde astfel faptul că, așa cum remarca Sidonia Grama, "evenimentele din decembrie 1989 sunt celebrate (*15 ani mai târziu* – n.n.) într-o alternanță de zile comemorative și aniversare prin practici simbolice care fac distincția între zile de doliu și zile de sărbătoare, între moartea violentă și victoriile repurtate atunci de timișoreni, singuri împotriva opresiunii concertate a regimului ceaușist" (Grama 2005, p.314 – 315).

Tot atunci se configurează și ideea unei singularități a orașului, a unei "excepții timișorene", asociate exemplarității comportamentului locuitorilor lui din acele zile. Devenit emblematic, acest comportament se constituie, cum era de așteptat, în capital simbolic ***demnitatea și mândria de timișorean*** *s-au cimentat atunci într-o* ***manieră extraordinară***, cum spune Daniel Vighi, iar caracterul excepțional al evenimentului, subliniat în mărturii prin numeroase superlative și exclamații (***fantastic, grozav, uluitor, extraordinar, cutremurător, șocant, excepțional, unic***) devine parte a discursului identitar timișorean.

Caracterul de șoc al evenimentelor din acel decembrie 1989 este pus în relief de toate mărturiile și nu e de aceea de mirare că amintirea îl reține ca identic cu ***o mare emoție*** (G.T.), prin care s-a manifestat o solidaritate ieșită din comun. Martorii afirmă că nu au mai văzut nici înainte și nici după Revoluție o astfel de solidaritate, insistând asupra acestui aspect. Locurile de memorie sunt tocmai cele care mai poartă cu ele încărcătura acestei emoții colective, cele care evocă o solidaritate spontană, de tip afectiv mai ales și care vorbesc de această solidaritate ca și când ar fi fost a tuturor locuitorilor orașului, când de fapt a fost doar a unora dintre ei.

Printre locurile din oraș care apar resemnificate de acest sentiment perceput ca un adevărat catharsis și ale cărui efecte par încă importante pentru cei care depun mărturie, se află în special Piața Operei, numită azi Piața Victoriei**.** Considerat de mulți drept centrul orașului, la concurență cu Piața Unirii (diferențele în opțiuni sunt marcate generațional și etnic), locul și-a sporit prestigiul simbolic prin faptul că aici s-au derulat momente cheie ale Revoluției și pentru că a rămas atașat în memorie acesteia.

De o parte a pieții e Opera, cu balconul ocupat de revoluționari în 20 decembrie, de unde s-a citit primul program al Revoluției și al primului partid creat în focul evenimentelor (Frontul Democratic Român).

Ce se reține e mai ales haloul emoțional al evenimentelor, atmosfera de comuniune în teamă sau curaj ca și în momentele de sublim, cum a fost cel în care toată mulțimea adunată în piață în 22 decembrie, pe la ora 13 – 13.30 când s-a anunțat fuga dictatorului, s-a întors cu fața dinspre balconul Operei spre Catedrala aflată în partea opusă a pieții, îngenunchiind și strigând "Există Dumnezeu!".

Continuare în pagina 21